

ПРОВІДНИК ЗМІН

Рекомендації
для створення
освітнього простору
й розвитку в закладах освіти



УДК 37.018+727(07)
П78

За загальною редакцією
Олександра Елькіна, Олега Марущенка, Олени Масалітіної

Авторка-упорядниця
Галина Ковальчук

П78 Провідник змін. Рекомендації для створення освітнього простору й розвитку в закладах освіти / Г. Ковальчук.; за заг. ред. О. Елькіна, О. Марущенка, О. Масалітіної. К.: ГО «ЕдКемп Україна». 2023.

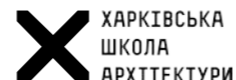
У посібнику Ви зможете прочитати про те, наскільки важливим є простір для освітнього процесу, як іти до змін – як внутрішніх, так і зовнішніх. Водночас ви знайдете тут багато практичних порад про те, як працює простір, як спілкуватися і працювати з архітекторками й архітекторами, які є практичні нюанси ремонтів і безпеки в школах, і врешті-решт, як шукати фінансування для проектів. Також корисними стануть поради експертів і експерток, які мають великий фаховий досвід роботи з простором, зокрема й освітнім.

УДК 37.018+727(07)

Дякуємо Save the Children в Україні та Education Cannot Wait #ECW – за підтримку в реалізації ініціативи, яка є складовою заходів з навчання запобігання ризикам від вибухонебезпечних предметів (EORE) та проводиться за підтримки Save the Children International в Україні в межах проекту «Інклюзивний доступ до навчання в безпечних умовах для постраждалих від конфлікту дівчат, хлопців і підлітків»; з розробки рекомендацій щодо комплексних рішень для ремонту / реконструкції навчальних закладів, а також підтримку просвітницьких заходів щодо безпеки вибухонебезпечних боєприпасів (EORE), включно з матеріалами ІМН, для ВПО та дітей з місцевих громад у координації з партнерами.

**Для безкоштовного розповсюдження.
Продаж заборонено.**

Партнерське коло:



© Г. Ковальчук, авт.-упоряд., 2023
© О. Елькін, О. Марущенко,
О. Масалітіна, заг. ред., 2023
© К. Школьна, дизайн, 2023
© ГО «ЕдКемп Україна», 2023

ЗМІСТ

Переднє слово

Початок нової звички

Запрошені експертки

Розділ 1.
Чому простір важливий

Розділ 2.
Якою має бути сучасна школа

Розділ 3.
Плануємо зміни

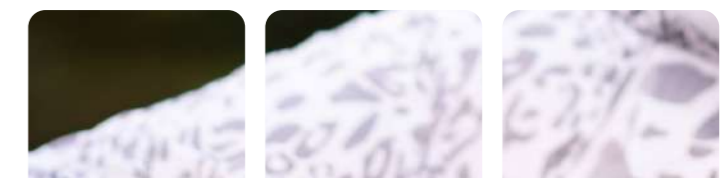
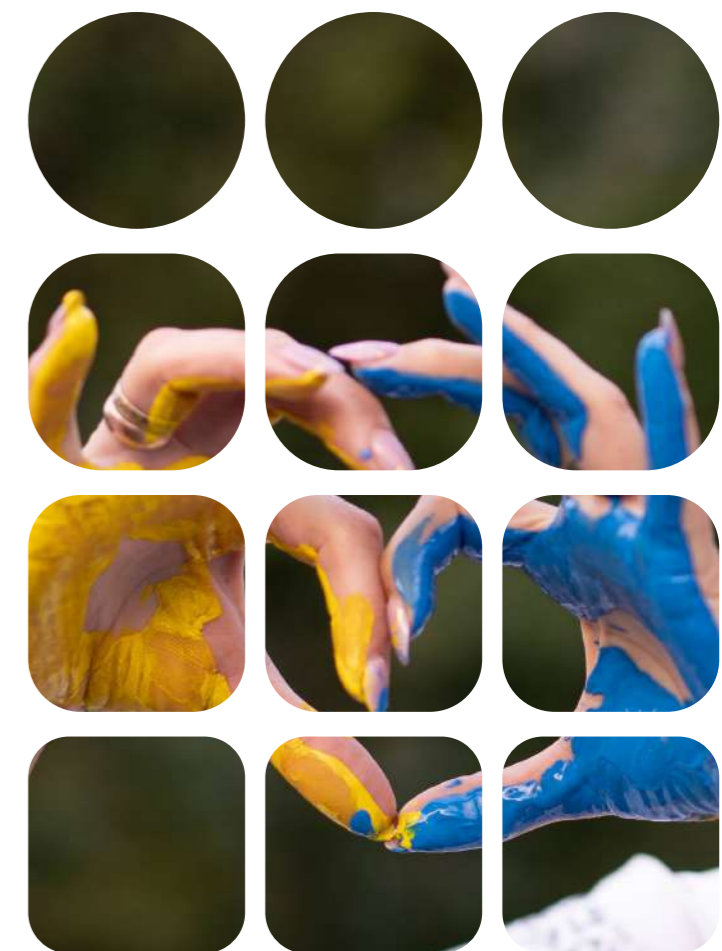
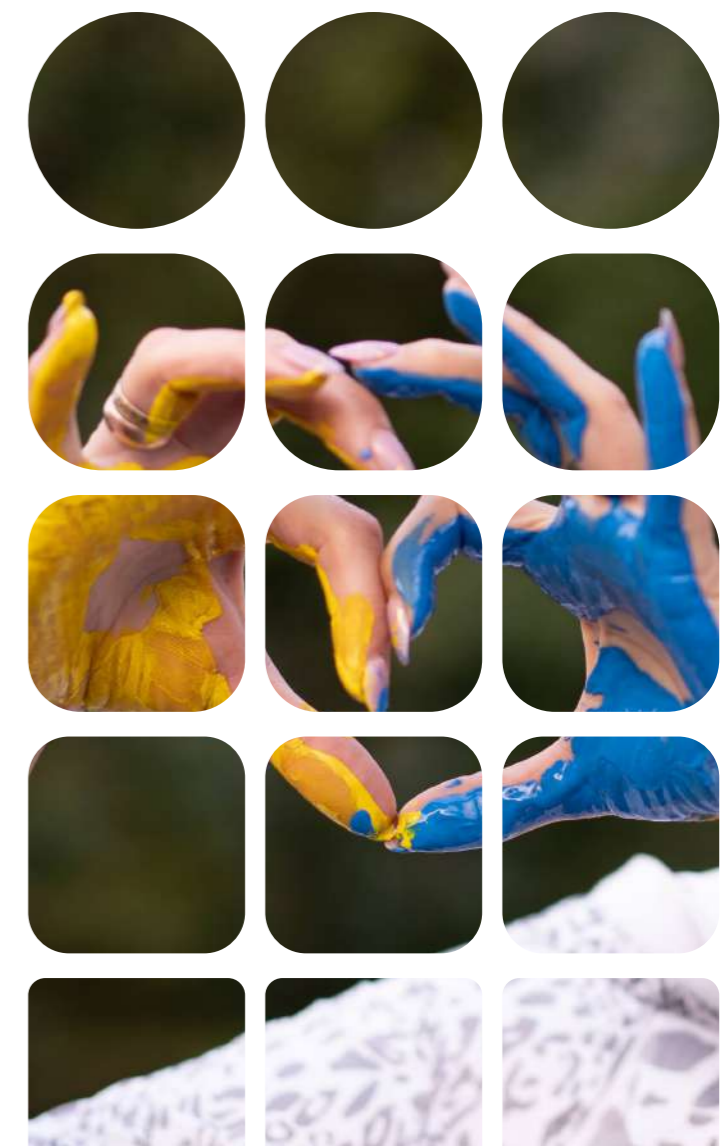
Розділ 4.
Що ми можемо змінити

Розділ 5.
Де взяти гроші для змін

Розділ 6.
Безпека в школі

Розділ 7.
Прийняття змін

Використані джерела



⚡ ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Якщо ви розгорнули цей посібник і читаете ці рядки, то, безсумнівно, думаєте про зміни у вашому закладі освіти. Ми впевнені, що змін потребують усі школи України, адже повномасштабне вторгнення вплинуло на всіх – чи то заклади біля фронту, що потерпають від обстрілів, чи школи в тилкових регіонах України, які за 2022 рік стали гуманітарними штабами, центрами своїх громад і прихистками для внутрішньо переміщених дітей і родин. Тому для українських шкіл дуже актуальне питання оновлення простору шкіл, щоб гідно приймати у своїх стінах учнівство. Та насправді питання сучасного освітнього простору – це питання реформи «Нова українська школа», адже саме вона вперше в українській освіті заявила про те, що середовище не менш важливе, ніж навчання, і запустила процес оновлення в кожній початковій школі України.

«Відновлюючи українську освіту від наслідків війни, будь ласка, відновлюйте не ваше минуле, а будуйте ваше майбутнє», – говорить Андреас Шляйхер, директор з питань освіти та навичок, радник з питань освітньої політики при генеральному секретарі ОЕСР, засновник освітніх досліджень PISA і ДоСЕН.

Ці слова пана Андреаса стали одним з ключових сенсів проєкту «Змінитися за 7 місяців», який наша команда ініціювала на початку 2023 року. Його суть полягає в напрацюванні алгоритмів та напрямів дій, якщо школі необхідне оновлення простору. Для цього через кількаетапну конкурсну процедуру ми обрали два заклади освіти – Тернопільську загальноосвітню школу № 28 та Бобрицьку гімназію на Київщині. Ці заклади мають різні історії, бо один з них постраждав унаслідок російської окупації, а інший став прихистком і школою для багатьох дітей з родин, які змушені були через війну змінити місце проживання. Але обидві школи однаково потребують оновлення і підтримки. Протягом семи місяців ми разом із педагогічними колективами цих шкіл пройшли шлях від запиту на зміни до їх планування і проєктування. Спільно ми напрацювали модель, яку може застосовувати будь-який заклад освіти, а також узяти до уваги алгоритми осмислення фізичного простору і створення архітектурних проєктів, що показують, як різоче його можна змінити.

Неабияку дорогу здолали команди обох закладів освіти, які активно навчалися, проходили шлях командотворення й осмисленої взаємодії.

Усі наші напрацювання ми пропонуємо вам – у цьому посібнику, де показуємо всі етапи нашої роботи та її результати. Тут ви зможете прочитати про те, наскільки важливим є простір для освітнього процесу, як іти до змін – як внутрішніх, так і зовнішніх. Водночас ви знайдете тут багато практичних порад про те, як працює простір, як спілкуватися і працювати з архітекторками й архітекторами, які є практичні нюанси ремонтів і безпеки в школах, і врешті-решт, як шукати фінансування для проєктів. Дуже корисні поради нам дали запрошені експертки, які мають великий фаховий досвід роботи з простором, зокрема й освітнім.

Маємо надію, що цей посібник стане вам у пригоді, дасть корисну інформацію і натхнення до змін у вашому закладі освіти.

З повагою команда ГО «ЕдКемп Україна»



ПОЧАТОК НОВОЇ ЗВИЧКИ

Мої вітання дорогим читачкам і читачам!

Ми в «ЕдКемп Україна» дуже віримо, що форма і зміст однаково важливі. Зовнішні зміни без внутрішнього наповнення будуть лише формальністю, а внутрішні зміни вкрай важливо вкладати в таку форму, щоб вони приваблювали і залучали людей. Якщо ми говоримо про зовнішні зміни, зокрема у просторі школи, то вони є певним віддзеркаленням змін, які відбуваються всередині. Ми віримо в такий рух.

Ця гіпотеза і позиція стали точкою відліку, з якої ми ініціювали проєкт «Змінитися за 7 місяців». Він є певним продовженням проєкту «Змінитися за 7 днів», який ми реалізували у 2018 році. Тоді протягом тижня фінські педагоги демонстрували, як можна змінити освітній процес у звичайній сільській школі на Полтавщині. Як тоді, так і зараз, ми добре усвідомлюємо, що неможливо докорінно змінитися за такий короткий проміжок часу. Але ми використали цей час для того, щоб у школах

змогли спробувати нові звички — в осмисленні простору, взаємодії всіх учасників і учасниць освітнього процесу і плануванні змін.

Великі зміни не може рухати винятково адміністрація школи або люди, які приходять з грошима і хочуть зробити добро. А в повоєнній Україні таких людей буде багато — і держава, і міжнародні організації, і громади. Але щоб зміни стали реальністю і були прийняті, необхідна синергія, співдія великої групи людей — від учнівства до громади.

Іншим сенсом, який ми заклали в проєкт, стало визначення пріоритетів. Адже неможливо зробити все одночасно, треба із чогось починати. У багатьох школах зараз найбільш на часі оновлення просторів, зокрема, після руйнувань, що виникли під час повномасштабного вторгнення.

На мою думку, в Україні немає жодної школи, яка б не постраждала після 24 лютого 2022 року. Наша команда дуже вірить, що всі українські заклади освіти потребують допомоги й підтримки.

Одним з важливих етапів проєкту став професійний розвиток шкільних команд. Він важливий не лише тому, що дає змогу підвищувати кваліфікацію. Якщо говорити ширше, то через професійний розвиток ми відточуємо наш світогляд. Саме тому центральною подією проєкту «Змінитися за 7 місяців» була не тільки і не стільки відбудова шкільних просторів, як розвиток шкільних команд. Ми організували для них навчання за темами командотворення, психологічної стійкості, безбар'єрності, недискримінації, програми соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН), підвищення обізнаності про ризики від вибухонебезпечних предметів.

«Змінитися за 7 місяців» — це проєкт, який має початок і логічне завершення. Але трансформація простору виходить за межі проєкту і формує стиль нашого життя. Сподіваємося, що цей проєктний досвід допоміг шкільним командам набути нових навичок і використовувати їх надалі, а інші заклади освіти України побачать у цьому посібнику нові можливості й сенси для розвитку власних команд і просторів.

Щиро — Олександр Елькін

*голова Ради ГО «ЕдКемп Україна»,
член Консультативної ради з питань
сприяння розвитку системи загальної
середньої освіти при Президентові України,
кандидат технічних наук*



⚡ ЗАПРОШЕНІ ЕКСПЕРТКИ

Олена Берднікова

тренерка-консультантка, коучка ACC ICF, EQ Assessor&Profiler



Іларія Боффа

менеджерка з EQ-освіти та розвитку спільноти в SixSeconds



Рита Габбай

психологиня в Ізраїльській коаліції травми



Ольга Гурська

сертифікована тренерка СЕЕН, заступниця директора з навчально-виховної роботи ТОВ «Приватна початкова школа міста Полтава «ДКУ», експертка з громадської акредитації закладів освіти



Тетяна Дрожжина

членкиня Ради ГО «Центр гендерної культури», координаторка проекту «Центр гендерної культури як платформа для розширення прав і можливостей жінок та молоді», співавторка методології антидискримінаційної експертизи освітнього контенту, кандидатка педагогічних наук, голова експертної комісії з проведення антидискримінаційної експертизи з надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам, членкиня робочої групи МОН з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти, експертка і тренерка з недискримінаційного підходу в освіті



Ганна Єфімцева

членкиня експертної комісії з проведення антидискримінаційної експертизи з надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам, сертифікована експертка і тренерка з недискримінаційного підходу в освіті, психологиня Дитячого центру реабілітації «Нове дихання», аспірантка кафедри соціальної роботи Харківської гуманітарно-педагогічної академії



Олена Заплотинська

керівниця ініціативи «Збереження доступу до шкільної освіти» проекту SURGe



Галина Ковальчук

сертифікована тренерка з навчання ризиків, пов'язаних з вибухо-небезпечними предметами, фахівчиня ГО «ЕдКемп Україна»



Ніна Мацюк

експертка з питань інклюзивності та безбар'єрності, консультантка з впровадження практик інклюзивності і безбар'єрності, засновниця просвітницького проекту про інклюзію

Леонід Мироненко

заступник начальника управління – начальник відділу інституційного аудиту в Управлінні Державної служби якості освіти у Полтавській області, експерт з громадської акредитації закладів освіти



Наталія Нечасва

учителька початкових класів, тренерка з гри на #Boomwhackers

Дар'я Ожиганова

архітекторка, директорка бакалаврської програми Харківської школи архітектури, співзасновниця студії NOEMA



Ганна Петрученя

членкиня робочої групи МОН з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти, членкиня експертної групи з проведення антидискримінаційної експертизи з надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам, сертифікована експертка і тренерка з недискримінаційного підходу в освіті



Анна Помазанна

архітекторка, кураторка публічної програми Харківської школи архітектури, викладачка гуманітарного блоку



Ольга Рассказова

докторка педагогічних наук, професорка кафедри соціальної роботи Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, членкиня експертної групи з проведення антидискримінаційної експертизи з надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам, членкиня робочої групи з питань політики гендерної рівності та протидії дискримінації в освіті Міністерства освіти і науки України, сертифікована експертка з недискримінації в освіті, сертифікована експертка і тренерка з недискримінаційного підходу в освіті



РОЗДІЛ 1

Чому простір важливий

У цьому розділі ми наводимо дані досліджень, що свідчать про вплив простору закладу освіти на навчальний процес та його результати. Ви будете здивовані – цей вплив є значним і може змінювати як навчання дітей, так і роботу дорослих. Після цього ми заглибимося в минуле й розповімо про те, що заклади освіти в їхньому нинішньому вигляді є лиш коротким епізодом в історії шкільної архітектури, а не «істиною на всі часи».



⚡ ЯКІ ФОРМИ І КОЛЬОРИ ПОКРАЩУЮТЬ НАВЧАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ

Питання про те, як простір класу і школи може змінювати навчання та його результати, постало в українській середній освіті порівняно недавно. Адже лише реформа «Нова українська школа» поставила за мету змінити не просто зміст освіти та педагогічні методи, а й безпосередньо середовище, в якому перебувають учні й учениці на уроках і поза ними. І зі стартом реформи в початкових класах українських шкіл з'явилися нові одномісні парти, килими та інші матеріали, які допомагали навчати дітей по-новому.

Увага учнів і учениць покращується, якщо:

- стелі приміщення високі, а форми та геометрія простору – криволінійні, а не прямокутні. Останні можуть призводити до зниження задоволення та захвату від навчання;
- колір стін фіолетовий, блакитний, зелений, жовтий чи червоний – тобто холодних, а не теплих відтінків. У цьому ряду фіолетовий діє на увагу найкраще;
- у приміщенні використані такі матеріали, як сталь, бетон чи скло.

Водночас наукові та освітянські кола закордонних країн уже давно досліджують те, як приміщення школи впливає на учнівство – зокрема, на когнітивні здібності дітей та результати їхнього навчання. За останні десятиліття накопичилися сотні наукових робіт, експериментів, досліджень на цю тему. Їх зібрала іспанська науковиця Мар Йоренс-Гомес та її колеги з Політехнічного університету Валенсії.

У 2021 році вони опублікували систематичний огляд «Вплив дизайну навчальних просторів на увагу та запам'ятовування з точки зору нейроархітектури» [20].

Науковиці й науковці відібрали 164 дослідження, опубліковані з 2000 до 2020 року, автори й авторки яких відстежували вплив різноманітних архітектурних елементів – від геометричних форм та кольорів до світла, висоти стель та рівня шуму – на когнітивні здібності дітей і заміряли активність мозку за допомогою спеціальної апаратури. Проаналізувавши наукові праці, дослідники виокремили чинники архітектури і дизайну приміщень, що найбільше впливають на здібності учнівства.

Те, як архітектура та особливості шкільних приміщень впливають на результати навчання, досліджував британський архітектор Пітер Барретт та команда науковців з Університету Салфорда [17]. Вони провели експеримент у семи початкових школах і 34 різних класах, де навчалася 751 дитина. Експеримент тривав 2010/2011 навчальний рік, протягом якого команда експерименту змінювала певні параметри фізичного середовища і спостерігала, як ці зміни відображаються на навчальних результатах. Загалом відстежувалося десять параметрів простору – від кольорів та текстур до якості повітря та зручності меблів. А успіхи учнівства заміряли за сформованістю навичок читання, писання та математики.

Запам'ятовування покращується, якщо:

- приміщення квадратне або циліндричне, збудоване з бетону. Конічні скляні та квадратні дерев'яні простори посилюють концентрацію й утримання інформації в пам'яті;
- простори мають висококонтрастні поєднання кольорів;
- приміщення з високою стелею стимулюють первинну обробку інформації, приміщення з низькою стелею покращують аналіз характеристик, притаманних окремим явищам чи деталям.



У результаті експерименту було виявлено, що оцінки учнів і учениць підвищуються в середньому на 25 % під впливом змін у фізичному середовищі

Також Пітер Баррет та його команда виокремили елементи простору в класі, які найкраще впливають на результати навчання учнівства:

- клас має природне освітлення з різних боків;
- столи та стільці ергономічні, зручні та мають цікаві форми;
- у класі є декілька зон, де можна проводити різні активності водночас;
- учителька чи вчитель може легко змінити конфігурацію меблів та обладнання;
- вихід з класу легко знайти;
- оздоблення класу має бути візуально тихим, некричущим і водночас із певним ступенем складності;
- найважливішу роль у кольорі класу відіграють стіни та підлога, а килим, меблі та дошка можуть доповнювати колірну гаму;
- на дітей початкових класів найкраще діють яскраві кольори холодних відтінків.

⚡ А ЯК ЖЕ ДОРОСЛІ?

Фізичне середовище може сприятливо впливати не лише на учнівство. Сучасний, комфортний та охайний простір може значно покращити мотивацію та стан учительства. Про це свідчить досвід Делі, індійської столиці і водночас національного столичного регіону. У 2015–2020 роках делійський уряд провадив реформу місцевої освіти, бо на той момент в індійських школах багато дітей кидало навчання, а вчительки і вчителі були вкрай демотивовані і готували лише найздібніших учениць і учнів до тестування, яке вважалося головним результатом навчання.

Тож уряд Делі вирішив змінити ситуацію і мав на меті зробити державні школи кращими за приватні. Для цього він почав інфраструктурні зміни й інвестував у будівництво нових шкіл та реконструкцію старих. Завдяки цьому в штаті з'явилося 10 тисяч нових класів, були побудовані спортивні зали та бібліотеки, а також нові спеціалізовані школи. У вже наявних приміщеннях зробили ремонти — їх прибрали та перефарбували, встановили сучасну вентиляцію, водопостачання та оздобили школи новими мозаїками. Окрім необхідного для навчання

обладнання та меблів для учнівства і вчительства, у цих школах встановили дивани, лави та кавамашини.

Ці зміни проаналізувала Бостонська консалтингова група, яка провела незалежне дослідження й опитала, зокрема, 7 тисяч учительок і вчителів та 600 осіб з батьківства [16].

Водночас 95 % опитаного батьківства вірить у поліпшення якості освіти, 76 % з них вважають головним чинником цього нові школи, а 24 % настільки задоволені, що жодних подальших удосконалень не потрібно. Також дослідження засвідчило, що 23 % з опитаних матерів і батьків перевели своїх дітей з приватних шкіл Делі до державних.

За результатами, 91 % опитаних осіб з-поміж учительства сказали, що відчувають відновлення мотивації та ентузіазму в роботі, 87 % з них назвали поліпшення шкільної інфраструктури головним чинником підвищення якості освіти

⚡ ШКОЛИ МИНУЛОГО — ВІД ГАЇВ ДО ПАЛАЦІВ

Навчання в класах, розклад уроків та будівлі шкіл є для сучасного суспільства настільки звичним явищем, що здається, начебто так було завжди.

Проте історія освіти свідчить, що нинішній шкільний устрій — лише невеликий епізод великої картини про те, як і де люди навчалися. Так само як і загальна освіта з дитинства є порівняно недавнім винаходом людства.

У стародавньому світі було розмаїття освітніх форматів і просторів. Ось кілька з них.

Платонівська академія

Одна з найвідоміших античних шкіл, яку заснував філософ Платон у Атонах у 400-х рр. до н. е.

Протягом 20 років Платон навчав своїх учнів і учениць, гуляючи з ними священним оливним гаєм поблизу міста, присвяченим богині Афіні.

Звичної освітньої програми чи уроків тут не було — а були розмови на різноманітні теми під час прогулянок.

Форматом був проблемний пошук: на початку розмови Платон ставив те чи інше проблемне питання, а його учні й учениці в дискусії намагалися знайти вирішення.

Академія Гондішапур

Ця медична школа на території сучасного Ірану була відкрита в V столітті н. е., і досягла найбільшого розквіту в VI–VII століттях як найважливіший медичний центр перського регіону. Студенти академії вивчали теологію, філософію, та передовсім — медицину.

Навчання було побудоване у такий спосіб, що студентство одразу практикувалося. Тому аудиторії академії мали амфітеатри із сидіннями і майданчик посередині, щоб усі могли бачити і брати участь у практичних заняттях.

Фото: Wikimedia commons



Середньовічні монастирі

Осередками освіти в середньовічній Європі були монастирі, де виділялися окремі приміщення для навчання.

Воно мало діяльнісний компонент, адже обов'язком монахів-учнів було переписування книжок, які на той час були дорогими та рідкісними. Також монахи проводили уроки для світської публіки — це були центри освіти тогочасного суспільства, і згодом багато таких монастирських та кафедральних шкіл перетворилися на університети.

Монастирські освітні практики більше нагадують сучасні, бо був монах-викладач, а учні сиділи за столами і кожен мав своє індивідуальне заняття.

Фото: Wikimedia commons



Фото: Wikimedia commons



⚡ ОСВІТА ДЛЯ ДІТЕЙ — ХАТИ Й ПАЛАЦИ

У Європі перші ідеї про те, що до освіти треба залучати ще з дитячого віку, з'явилися в XVI столітті. У Німеччині, до прикладу, цю ідею висунув реформатор Мартін Лютер, який вважав, що навчання хлопчиків і дівчаток допоможе покращити їхнє благополуччя і залученість у громадах. Так само в межах релігійної реформи в Шотландії в кожній парафіяльній школі мав бути вчитель, який навчав би всіх дітей безкоштовно.

Проте лиш у другій половині XIX — на початку XX століття європейські держави прийшли до втілення універсальної освіти для дітей. Відтоді й почали з'являтися школи і їх мережі, подібні до сучасних. З того часу почалося протистояння між сільськими та міськими школами. У Європі сільські школи будували як одноповерхові хати з однією чи двома кімнатами для навчання, а їхнє оформлення зазвичай було дуже скромне та лаконічне. Водночас до міських шкіл був інакший підхід: оскільки загальна освіта була новинкою, то міста намагалися будувати якомога пишніші багатопверхові будівлі і запрошували для цього відомих архітекторів. Тоді як мерії міст були дуже горді своїми школами, їх критикували за побудову «шкільних палаців» [18].

Гімназія Гізели

Цей «шкільний палац» був побудований у 1904 році в Мюнхені, Німеччина, і названий на честь ерцгерцогині Гізели Австрійської, патронки закладу. Архітектор Каетан Пахер спроектував ошатну велику будівлю в неоренесансному стилі з характерними пілястрами-колонами на фасаді та вежею. У школі, де вивчали математику, природничі науки, а згодом іноземні мови, було 23 класні кімнати, спортзал та оранжерея. У першому від відкриття навчальному році в школу пішли 273 учні, проте за наступні сім років їх кількість збільшилася до 700, і школу розширили.

Фото: Wikimedia commons



Школи Лохвицького земства

Сільське — не означає погане, і в цьому Україна може показати приклад. Адже в історії української архітектури є видатний феномен — український архітектурний модерн, стиль, який брав усе краще від світової архітектури і водночас традиційного декоративного мистецтва України.

На початку XX століття цей стиль розробляли Василь Кричевський та Опанас Сластіон. Найбільшим проектом, створеним у стилі українського модерну, стали початкові школи Лохвицького земства — його реалізував Опанас Сластіон, митець, гончар, архітектор. Він розробив вісім планів шкіл, на основі яких у 1910–1916 рр. планували побудувати 93 школи на території сучасних Полтавщини, Чернігівщини та Сумщини.

Ці школи мали дуже характерну архітектуру — їхні вікна і двері були

шестикутними трапеціями, фасади прикрашала «цегляна вишивка»: рельєфні геометричні орнаменти, які архітектор добирав із альбомів вишивки його подруги, письменниці Олени Пчілки. Також школи мали декоративні башточки, двоярусні дахи, що нагадували китайські пагоди. Внутрішнє планування було особливим, бо Сластіон спроектував простір-трансформер, який можна було зонувати за допомогою розсувних перегородок.

За радянських часів Опанас Сластіон був затаврований як «націоналіст», а його школи зумисне занедбувалися. Лише у 2000-х громадські активісти стали розкривати його ім'я та спадщину. На сьогодні спільнота, що називається «Школи Лохвицького земства», віднайшла 53 школи авторства Опанаса Сластіона, а 37-ми з них присвоєний статус пам'яток архітектури [13].

Фото: Facebook-спільнота
«Школи Лохвицького земства»



⚡ ЩО НАМ ДІСТАЛОСЯ В СПАДОК

Та українській освіті дісталися в спадок не школи Опанаса Сластіона з їхньою автентичною красою, а типові радянські будівлі. Напевне, Ви одразу впізнаєте дво- чи триповерхові школи у форми літер Н, Т або Ж, які будували в різних місцевостях абсолютно без урахування навколишнього ландшафту. Таких типових проєктів у СРСР було чимало: лише в Києві дослідник Семен Широчин нарахував 21 типовий проєкт [15].

Характерною ознакою радянських шкіл були не тільки уніфіковані плани та фасади – уніфікованим був і внутрішній простір з широкими коридорами, які можна було проглянути наскрізь, та однаковими класними кімнатами з рядами однакових дверей.

Освітні простори в СРСР були частиною тоталітарної системи з її чіткою ієрархічною структурою та повним контролем над людиною, який здійснювала держава.

Як зазначає Анна Помазанна, облаштування простору відтворює той чи інший соціальний порядок і диктує поведінкові моделі. У радянських школах фронтальний простір контролю посилювався так само фронтальним навчанням, з повним контролем дітей дорослими.

Ця норма може здатися неписаною, але в радянських будівельних стандартах для шкіл вказувалися відстані від дошки до парт, від парт – до стін та їхнє розміщення в класі (одразу скажемо, що ці норми перейшли і до українського санітарного регламенту).

У такий спосіб забезпечувалася єдність підходів контролю, де вчителька чи вчитель мали повну владу над учнівством, щойно зачиняли двері класу.

Анна Помазанна

архітекторка, кураторка публічної програми Харківської школи архітектури, викладачка гуманітарного блоку

Ми можемо думати, що це наше велике нещастя, але на прикладах інших країн бачимо, що насправді такі школи будувалися не лише в СРСР. Це наслідок великої промислової революції, що почалася ще у XIX столітті й перелаштувала роль і місце людини в системі. Стандартний клас у таких школах був побудований як фабрична модель – тобто діти мислилися як деталі на конвеєрі. Вони сідали за парти в однакових класах уздовж фронтального коридору й навчалися за чіткою системою.

⚡ ШКОЛА — ЦЕ ДІМ?

Від українського освітянства часто можна почути про те, що школа — це наш дім або другий дім. Таке ставлення має чітке вираження в просторі типових радянських закладів освіти, які за часи незалежності України намагалися змінювати. Нині в наших школах можна побачити контрастну картину: коридори, холи чи інші спільні простори є доволі пустими і занедбанними, тоді як класи поремонтовані, щільно заповнені і мають виразну атрибутику домашнього затишку — тюлі зі шторами, візерунчасті шпалери, лінолеум тощо.

Крім бажання надати класу затишку, тут далася взнаки багаторічна традиція регулярних ремонтів зусиллями вчительства й батьківства, які відчувають більшу належність до класу, ніж до школи загалом.

«У поточному дизайні шкіл видно перенесення домашнього затишку на заклади освіти, і це їх спотворює. Тюлі, шпалери та їх комбінація з кольоровим лінолеумом створюють візуальний шум, що впливає на всіх, хто є у класі. У відчутті, що в школі дуже шумно, є зв'язок з простором, бо візуальний шум посилює учнівський гул, і це дуже втомлює», — говорить Олена Заплотинська, керівниця ініціативи «Збереження доступу до шкільної освіти» проєкту SURGe.

Звісно, школа — це дім для всіх учасниць і учасників освітнього процесу. Проте розвивальне освітнє середовище, що підтримує і стимулює до навчання, має організовуватися за правилами, що враховують роботу когнітивного апарату та вікового розвитку дітей, а не наслідувати оформлення приватних помешкань, де відображаються особисті смаки.

Сучасна освітня архітектура і дизайн мають немало прийомів, як надати школі затишку і водночас підкреслити, що тут навчаються, а не відпочивають після роботи.

Про це ми поговоримо в наступних розділах.



Дар'я Ожиганова

архітекторка, директорка бакалаврської програми Харківської школи архітектури, співзасновниця студії NOEMA

У будь-яких змінах важливо дати простір для маневру. Якщо у вчительства є енергія створювати затишні куточки в школі, то це можна спробувати зробити не в класі, а виділити для цього інше місце. Наприклад, проведіть такий експеримент: оберіть кімнату для відпочинку й облаштуйте її на ваш розсуд. Водночас домовтеся, що в класних кімнатах цього робити не будете. Дайте собі і колегам час, щоб перевірити, як це вплинуло на вас і освітній процес. Якщо це ніяк не вплине, то можна повернути все, як було, або спробувати й протестувати якусь іншу зміну.

РОЗДІЛ 2

Якою має бути сучасна школа

Тут ми розглянемо сучасні вимоги до шкільного простору. Підходи до облаштування закладів освіти змінює реформа «Нова українська школа». Завдяки їй у нашій середній освіті з'явилися нові державні стандарти, оновилися санітарні і будівельні норми, упроваджується компонент інклюзивності. Тож ми покажемо приклади того, що можуть змінити школи, щоб їхній простір відповідав цим вимогам. А ще у шкіл може бути власний дизайн-код та архітектурний проєкт змін – отже, не перемикайтесь, ми розповімо, що це таке, і як їх замовити.



⚡ ПРОСТІР «НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ»

Унікальність «Нової української школи» в середній освіті незалежної України в тому, що ця реформа закладає новий фундамент освіти та є всеохопною. Принципи, на яких базується реформа, втілюються не лише в навчальному процесі, а й у переформатуванні мережі, принципах роботи закладів освіти, використанні технологій і, звісно, у просторі.

Серед дев'яти складових реформи – дитиноцентризм, тобто орієнтація на потреби учнівства, формування компетентностей, цінностей і ставлень, свобода і розвиток учительства, децентралізація шкіл і педагогіка партнерства, що об'єднує вчительство, учнівство і батьківство чи опікунів і опікунок [5].

Серед цих складових реформи є і освітнє середовище, що має бути організованим для сприяння вільному розвитку творчої особистості дитини.

За формулюванням Концепції НУШ, «планування і дизайн освітнього простору школи буде спрямовано на розвиток дитини і мотивації її до навчання».

Згідно з Концепцією, зростає частка проєктної, командної, групової діяльності в педагогічному процесі. Відповідно, крім класичних варіантів організації навчального простору, можуть бути використані новітні.

Важливим нововведенням реформи є те, що простір класу поділяється не на дві (вчительську й учнівську) зони, а на багато більше. Зважаючи на потреби дітей і різноманіття освітніх активностей, у класі необхідно створювати до десятка зон, або осередків, призначених для різних типів роботи і дозвілля [8].

ЗАСАДНИЧІ ПІДХОДИ ДО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НУШ:

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ НУШ



мобільні робочі місця,
які легко трансформувати
для групової роботи



окремі приміщення
з відкритим освітнім
простором



освітній простір НУШ — не тільки
будівля школи, це інфраструктура
для забезпечення різних форм навчання
учнівства, учительства, батьківства
і керівників/-иць навчальних закладів



бібліотека — ресурсний осередок
і експериментальний майданчик для учнівства
і вчительства, який забезпечить вільний
доступ до якісних електронних підручників,
енциклопедій, бібліотек, лабораторій



організація нового освітнього середовища
потребує широкого використання нових
ІТ-технологій, нових мультимедійних
засобів навчання



освітній простір, який
не обмежується питаннями
ергономіки



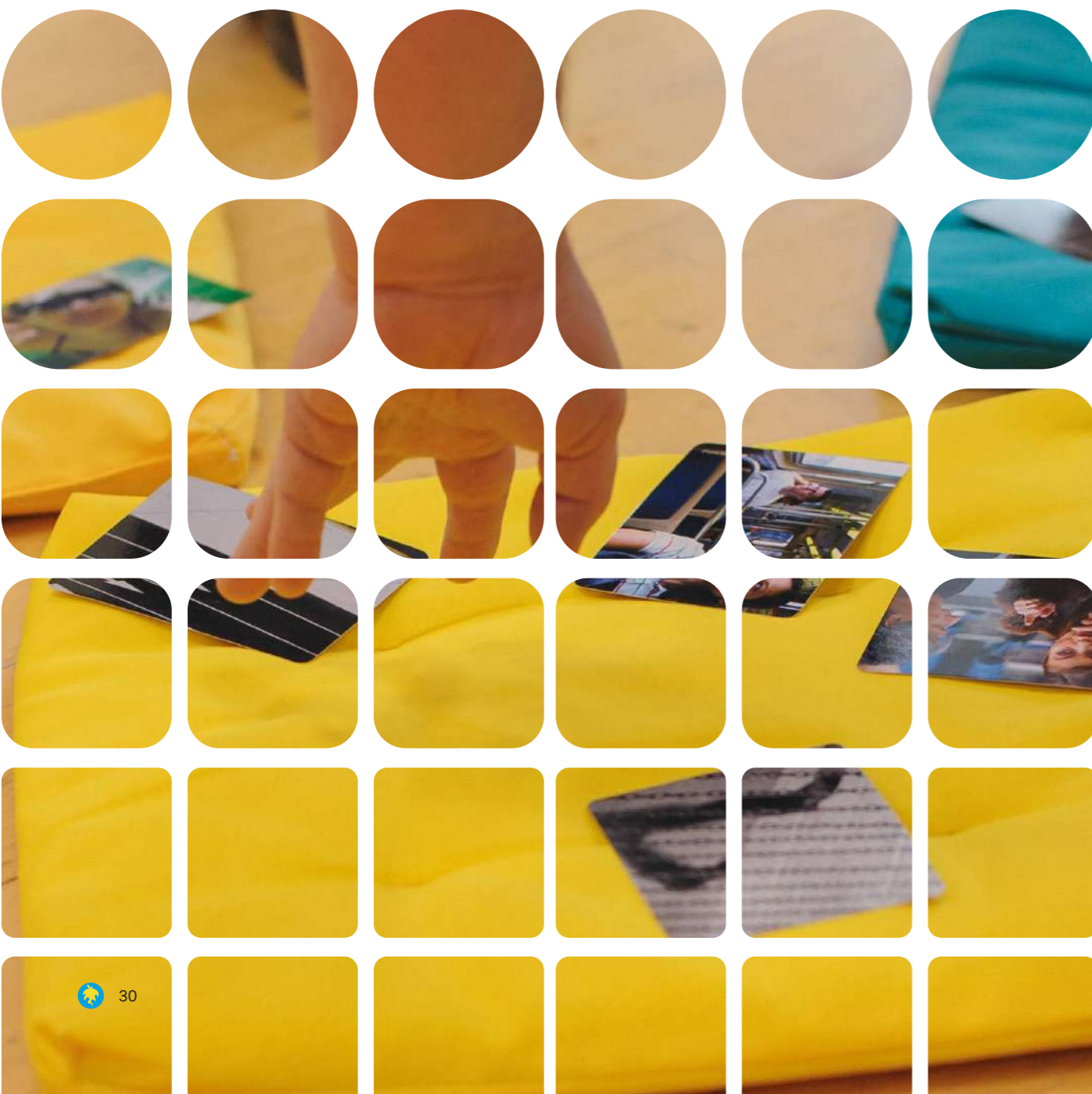
сучасні лабораторії,
які формуватимуть
навички наукової діяльності
та винахідництва

Ці осередки такі:

- осередок навчально-пізнавальної діяльності з відповідними меблями;
- змінні тематичні осередки, в яких розміщуються дошки / фліпчарти / стенди тощо;
- осередок для гри, обладнаний настільними іграми, інвентарем для рухливих ігор;
- осередок художньо-творчої діяльності з полицями для зберігання приладдя

та стендом для змінної виставки дитячих робіт;

- осередок відпочинку з килимом для сидіння та гри, стільцями, кріслами-пуфами, подушками з м'яким покриттям;
- дитяча класна бібліотечка;
- осередок учительки / учителя, обладнаний столом, стільцем, комп'ютером, полицями / ящиками, шафами для зберігання дидактичного матеріалу тощо.



⚡ САНІТАРНІ НОРМИ І ТРОХИ ЕСТЕТИКИ

Будь-які зміни в освітньому просторі неможливі без урахування санітарних норм та регламентів, мета яких – гарантувати безпеку всім учасникам і учасникам освітнього процесу. Тож головний акцент санітарних норм – використовувати безпечні матеріали та технології, задовольняти базові потреби людей у світлі, теплі, воді та їжі, утримувати школу і прилеглу територію в чистоті та обирати такі меблі й обладнання, що відповідають віковим особливостям дітей [9].

«У санітарних нормах дуже мало такого, що обмежує можливі зміни в школі. Відповідно до цих норм ремонт має забезпечити

нешкідливі умови навчання. Вимог про те, що в класі має бути конкретний малюнок або колористика, немає», – зазначає Олена Заплотинська. Ба більше, норми оновлюються задля змін освітнього середовища: до прикладу, у Державних будівельних нормах для закладів освіти прописані змішані форми навчання – фронтальна, групова та індивідуальна [2]. Та все ж норми і правила мають і естетичний критерій. Зокрема, у Методичних рекомендаціях щодо організації освітнього простору НУШ вказано, що бажано, щоб меблі та обладнання мали привабливий вигляд, сучасний дизайн та відповідали стилю загального облаштування приміщення.

ВАЖЛИВІ ДЕТАЛІ ПРО САНІТАРНІ НОРМИ В НАВЧАЛЬНИХ ПРИМІЩЕННЯХ:



Колір поверхні стелі, стін, меблів навчальних приміщень, фізкультурно-спортивних та інших приміщень, які використовуються в освітньому процесі, має бути неясних кольорів, допускається наявність яскравих елементів

1

2

Перевага надається робочим столам учнів і учениць та стільцям, що запобігають порушенню постави в учнівства, забезпечують мобільні робочі місця та легко трансформуються для роботи в групах



Навчальні меблі мають бути без гострих кутів, сколів тощо. Поверхня навчальних меблів має бути стійкою до дії мийних та дезінфекційних засобів

3

4

Допускається кругове або інше розміщення робочих столів учениць і учнів за умови забезпечення достатнього рівня освітленості робочих місць учнівства



Класні (аудиторні) дошки (з використанням крейди) мають бути матові та виготовлені з матеріалів, що мають високу адгезію з матеріалами, які використовуються для письма, добре очищатися вологою губкою, бути зносостійкими, мати лотки для затримання крейдяного пилу, зберігання крейди, тримача для креслярського приладдя

5

6

У разі обладнання в навчальних приміщеннях початкової школи місця відпочинку учнівства (ігровий осередок) з килимами для сидіння та гри, стільцями, кріслами або подушками з м'яким покриттям, вони мають легко очищатися



⚡ БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ І НЕДИСКРИМІНАЦІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Реформа «Нова українська школа» запустила багато дуже важливих процесів у нашій середній освіті, серед яких – інклюзія та недискримінація, адже однією з базових норм чинного освітнього законодавства є рівний доступ до освіти всіх громадян.

Крім того, закон «Про освіту» описує безпечне освітнє середовище як таке, що, зокрема, унеможлиблює дискримінацію учасників і учасниць освітнього процесу за будь-якою ознакою [10]. Ці законодавчі зміни дали поштовх для поширення інклюзивних класів, а водночас – створення просторів, що відповідають вимогам безбар'єрності.

До безбар'єрного простору рухається багато країн, які прагнуть рівних можливостей для своїх громадян і громадянок. Це робить і наша країна – зокрема, у 2021 році за ініціативи Олени Зеленської, першої леді України, була затверджена «Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору до 2030 року». Цей документ описує головні напрями розвитку безбар'єрного середовища й обов'язковий до виконання [11].

За Стратегією розвиток безбар'єрності має відбуватися за 6 напрямками, наведеними нижче:

Фізична безбар'єрність – як зовнішні простори, так і приміщення не повинні мати перешкод для руху та користування людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. До таких груп у той чи інший момент можуть належати всі люди, як-от, у моменти неувважності, яка в стані стресу та тривоги може статися з будь-ким.

Інформаційна безбар'єрність – подача інформації у різних форматах, щоб до неї мали доступ усі люди, незалежно від їхніх функціональних порушень і комунікативних можливостей. Сюди входять не лише шрифт Брайля чи жестовий переклад, а й проста мова викладу інформації та шрифти, легкі для сприйняття. Легкими для сприйняття є, зокрема, шрифти Verdana, Arial, складним – Times New Roman.

Суспільна та громадська безбар'єрність – усі люди мають мати доступ до всіх суспільних процесів, рівні можливості брати участь у житті громад, культурному житті.

Цифрова безбар'єрність – усі люди мають доступ до швидкісного інтернету, публічних послуг і публічної інформації.

Освітня безбар'єрність – рівний та вільний доступ до освіти, і не лише шкільної, а й освіти впродовж життя, підвищення кваліфікації та здобуття нової професії.

Економічна безбар'єрність – умови та можливості для професійної діяльності, підприємництва всіх громадян, незалежно від їхніх віку, статі, сімейного стану чи стану здоров'я.

В українському суспільстві безбар'єрність часто асоціюється з пандусами, що будуються повсюдно і часто без дотримання норм доступності, а також найбільше впадають в око. Проте інклюзивний простір не обмежується лише ними.

Приклади безбар'єрного освітнього простору Ви зможете побачити на наступних сторінках.



Ніна Мацюк

експертка з питань інклюзивності та безбар'єрності, консультантка з впровадження практик інклюзивності і безбар'єрності, засновниця просвітницького проєкту про інклюзію

Інклюзія — це процес.
Це не явище, не поняття, не філософія.
Це процес включення усіх громадян і громадян до суспільного життя.

ЩО РОБИТЬ ПРОСТІР ІНКЛЮЗИВНИМ І КОМФОРТНИМ ДЛЯ ВСІХ

Поради від Ніни Мацюк

Варіативність шляхів входу до будівлі — сходи, пандус, нахил якого не перевищує 8 градусів, для комфортного заїзду має бути 4—5 градусів.



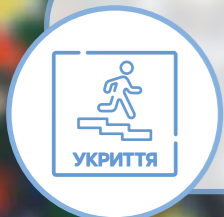
Навігація — система позначок у єдиному оформленні, що показують приміщення різного призначення, за якими легко орієнтуватися і знаходити те чи інше місце у школі. Особливо корисна новеньким дітям ВПО та тим, хто час від часу відвідують заклад освіти.



Шафи — щоб діти не носили увесь шкільний комплект щодня, а тримали там підручники, навчальні матеріали, змінний одяг чи інші особисті речі.



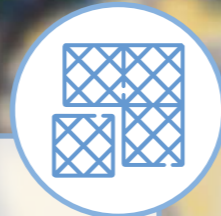
Піктограми — зручний та зрозумілий спосіб передачі інформації. До прикладу, напис «Укриття» можна замінити піктограмою, яка буде зрозуміла всім.



Місця для усамітнення — існує стереотип, що діти завжди хочуть бігати, кричати й шуміти. Але вони роблять це лиш тому, що вимушені сидіти 45 хвилин на уроці, а це для них неприродний фізіологічний стан. Якщо активності балансувати, то в дітей, як і в дорослих, є потреба в усамітненні і просторі, де можна побути в тиші.



Захист поверхонь підлоги — неслизькі матеріали, покриття, контрастна за кольором і фактурою тактильна плитка, що попереджає про зміну рельєфу, зокрема, для людей з порушеннями зору.



Різнорівневий монтаж умивальників, дзеркал та інших предметів інтер'єру — для комфортного користування ними дітей різного віку.



Рецепція — стійка або стіл має бути різнорівневим з пониженням, це особливо зручно для маленьких дітей та осіб на кріслах колісних.



Багатофункціональні зовнішні простори — меблі, покриття, майданчики, придатні для проведення уроків на відкритому повітрі.



Два поручні на перилах на різній висоті — для людей різного віку і зросту.



Багато світла в приміщеннях — необхідна умова безпечності навчання, та особливо корисна людям з низькою адаптивністю зору.



Легке для сприйняття візуальне оформлення — контрастні і водночас комфортні кольори (як, наприклад, жовтий і темно-сірий), легкі для сприйняття шрифти, великі цифри та літери, які одразу можна побачити.





Ніна Мацюк

експертка з питань інклюзивності та безбар'єрності, консультантка з впровадження практик інклюзивності і безбар'єрності, засновниця просвітницького проєкту про інклюзію

Якщо ви не знаєте, з чого почати рух до інклюзивності, то спостерігайте за дітьми. Якщо вони, до прикладу, збираються в певному місці і спираються на стіну, отже, у них є потреба взаємодіяти саме тут. І в цьому місці можна поставити сидіння чи інші меблі, щоб їм було зручніше. Своєю поведінкою діти можуть підказати зміни в просторі.

ПРОСТІР РІВНОСТІ

Дискримінаційні практики мають вплив на простір школи. Коли архітекторки Анна Помазанна та Дар'я Ожиганова досліджували це питання, вони виявили, що гендерні стереотипи ведуть до утворення так званих «хлоп'ячих» і «дівчачих» просторів. Це відбувається, зокрема, на уроках праці, де дівчатка готують страви чи шують, а хлопці щось майструють – кожна група у своєму просторі. Як говорять архітекторки, проблема полягає у жорсткості гендерного поділу: коли діти прикріплені до своєї групи, вони часто не мають сили і сміливості вийти з неї. Тому фахівчині пропонують закладам освіти утворювати групи на уроках «Технології» за іншим критерієм – наприклад, за алфавітом. Також можна запрошувати на кілька перших занять у гуртках усіх – і дівчат, і хлопців, долаючи упередження щодо того, що щось «більше підходить» дитині залежно від її статі. І може статися, що діти легше поставляться до такого поділу й оберуть те заняття, яке їм справді подобається.

ЯКИМ МАЄ БУТИ ПРОСТІР СУЧАСНОЇ ШКОЛИ?

Після війни всі українські школи навряд чи зможуть зробити капітальну перебудову – для цього, ймовірно, буде замало ресурсів, як фінансових, так і людських. Тож актуальним питанням буде перетворення вже наявних просторів у школах. Як говорить Олена Заплотинська, головним викликом стане забезпечення демократичності освітнього процесу, яку декларує НУШ. Адже радянські типові будівлі влаштовані так, щоб максимально контролювати учнівство, а не давати йому свободу і різноманіття в навчанні.

Це не є унікальною українською проблемою – у багатьох країнах стикаються з викликом модернізації вже наявних шкільних приміщень.

⚡ ДОСВІД АВСТРАЛІЇ

На початку 2000-х в Австралії розпочалася реформа середньої освіти – з переходом на компетентнісне навчання, співпрацю і гнучкість освітнього процесу. Австралійська реформа мала три основні складові: зміни в педагогіці, підвищення залученості учнівства як до навчання, так і до ухвалення рішень у школах, і трансформація освітнього середовища.

У зміни шкільних просторів Австралія всі ці роки вкладає дуже багато: провадяться державні та недержавні проєкти реновації будівель, науковий

пошук та дослідження про вплив простору на результати навчання та благополуччя учнівства, є навіть щорічна премія за інноваційні освітні простори. Та попри всі ці зусилля процес трансформації йде не дуже швидко.

Так, за результатами дослідження групи науковців з Університету Мельбурна, станом на 2017 рік 58 % просторів опитаних шкіл ще були організовані традиційно фронтально, а 36 % учительок і вчителів проводили фронтальні уроки біля дошки. Водночас 35 % педагогів перейшли до методів командної роботи в класах [19].

⚡ ПРИНЦИПИ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Утім, за останні роки накопичився значний міжнародний досвід змін освітніх просторів, адже змінюється освітній процес і ролі його учасниць і учасників.

Навчання нині відбувається в різних форматах, діти об'єднуються в команди і навчаються одні в одних.

А функція вчительок і вчителів рухається від лектури і передачі знань до фасилітаторської, де педагоги допомагають учнівству розкривати свій потенціал.

Архітекторка Анна Помазанна виділяє такі принципи сучасного освітнього простору:

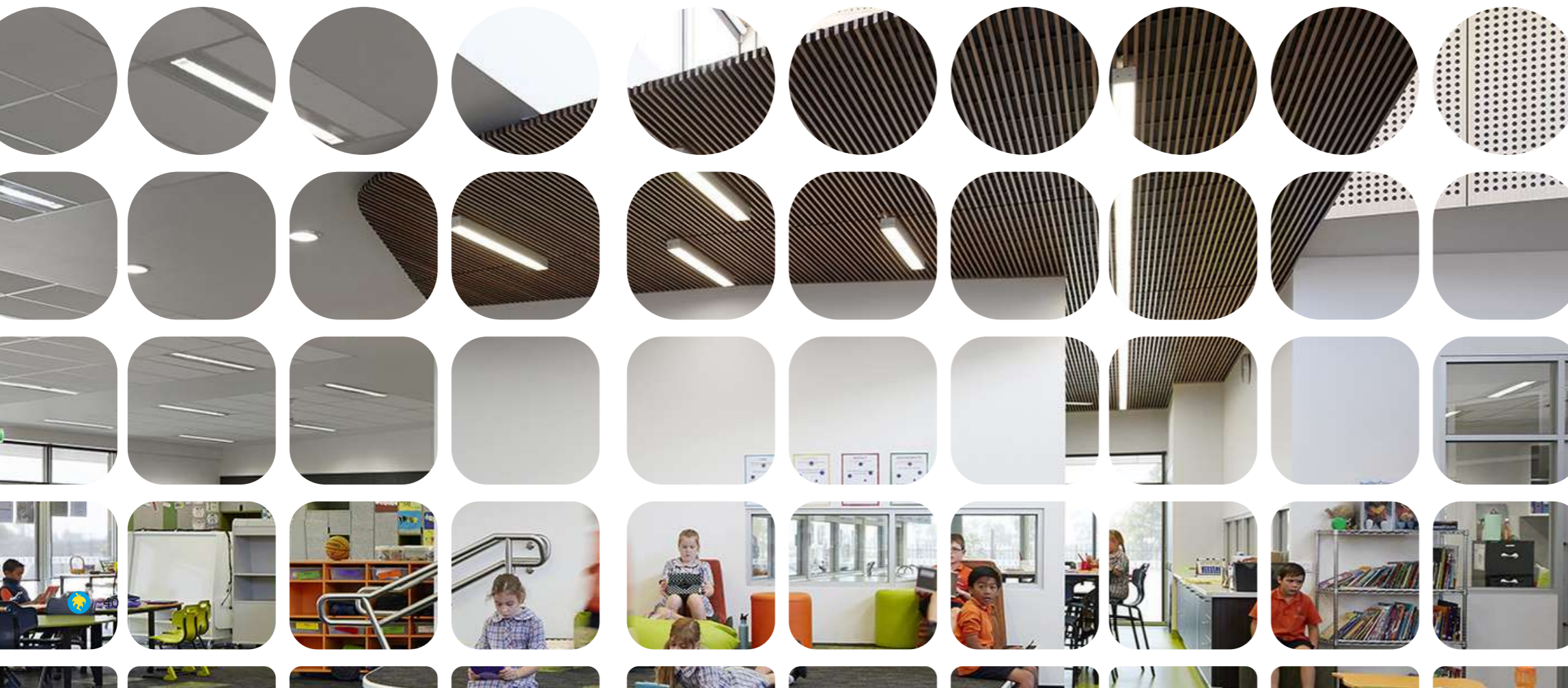
гнучкість – можливість адаптувати простір під різні формати навчання (лекція, дискусія, практичні вправи);

поєднання – простори експериментів та практичної роботи мають **поєднуватися** з просторами для роздумів та засвоєння матеріалу;

різноманіття – наявність зручного місця для різних типів занять, а також різноманіття візуального оформлення простору;

групова робота – місця, де учнівство навчається разом, а також одні від одних. Ми відходимо від суспільства, де людина є гвинтиком великої системи. Зараз людина має працювати в команді, і ці навички закладає школа;

індивідуальність – створення ідентичності разом з учнівством, можливість для кожного та кожної почуватися дотичними і мати свій власний простір.



ЯК ЦІ ПРИНЦИПИ ПРАЦЮЮТЬ НА ПРАКТИЦІ?

У фінських і німецьких школах створюють освітні ландшафти – це багато різних куточків в одному просторі, адже діти по-різному сприймають і обробляють інформацію: хтось хоче одразу поділитися з друзями, комусь необхідно посидіти в куточку і подумати. Зокрема, у дітей мають бути м'яка і тверда зони: м'яка для релаксу, а тверда – для активності й руху.

Учнівство має право впливати на те, яким може бути простір. До прикладу, учнівству не дозволяють малювати на партах. Але запитайте – чому дітям хочеться на них малювати? Бо у них є потреба висловлювати себе, свою індивідуальність, освоювати простір. І якщо дати їм таку можливість деінде, то вони перестануть малювати на партах.

Бібліотека – це не лише стелажі з книгами, а місце зустрічі дітей. Тому в бібліотеці може бути декілька зон, де можна по-різному влаштуватися. Для покращення акустики в школах можна використовувати м'які акустичні панелі, щоб звук не відлунював.

Деякі зовнішні простори використовуються лише в теплі пори року. Але їх можна пускати в дію і взимку – уможливити активності дітей, щоб вони ліпили сніговиків, до прикладу. Можна поекспериментувати, втілити щось тимчасово і запропонувати дітям у теплі місяці виставляти столи на подвір'я, щоб вони там обідали. А потім спостерігати, чи це працює. Для цього можна відокремити майданчик для пікніка чи місце, щоб полежати і почитати на газоні. Європейські школи також практикують роботу на грядках з дітьми, і потім вони їдять те, що виростили, у їдальні.

У просторах шкіл було б цікаво використовувати модульні меблі – їх легко складати й розкладати, розміщувати в різних конфігураціях. Меблі можна зібрати разом з дітьми з дерева, якщо в школі є майстерня.

Анна Помазанна

архітекторка, кураторка публічної програми Харківської школи архітектури, викладачка гуманітарного блоку

Найприємніший момент, який переживає учнівство в освіті, — це здивування, коли дитині вдається розв'язати приклад чи провести експеримент. Момент здивування можна переносити з освітнього процесу на простір.

⚡ НАМ ПОТРІБНІ НОВА АРХІТЕКТУРА І ДИЗАЙН — ЩО РОБИТИ?

Уявімо школу, яка розуміє необхідність змінити свій освітній простір і хоче щось робити в цьому напрямку. Одразу скажемо, що найефективнішим способом стане звернення до фахового кола — архітекторів і архітекторок, які мають досвід роботи з простором і розуміють, як він може впливати на поведінку людей. Про те, як можна залучати до творення нових архітектурних рішень учнівство і громаду загалом, а також де шукати кошти на перетворення, ми розповімо у наступних розділах.

Архітектурний проєкт — це креслення, колаж чи інше візуальне представлення того чи іншого простору, яке допомагає зрозуміти, який вигляд матиме простір після завершення ремонтних робіт. У проєкті зазвичай зображені всі особливості простору (вікна, двері, інші деталі на кшталт колон), а також пропонувані архітектором чи архітекторкою деталі — зміни в організації простору, додані, змінені чи вилучені елементи, меблі та їхнє розташування, колірна гама.

Адже, як ми зазначали раніше, простір виражає той чи інший суспільний лад і формує моделі поведінки тих, хто ним користуються.

У роботі з архітекторками й архітекторами важливо враховувати багато нюансів — їх нам роз'яснює архітекторка Дар'я Ожиганова.

Для чого школі дизайн-код?

Зазвичай про дизайн-код говорять тоді, коли певній компанії чи установі необхідна краща впізнаваність та сприйняття аудиторією як бренду. Проте лиш елементами впізнаваності дизайн-код не обмежується — у випадку шкіл він може також прописувати елементи розвивального освітнього середовища.

Який вигляд має дизайн-код?

Це ілюстрований альбом, де вказані основні функціональні приміщення школи і рекомендації до їх облаштування.

Якщо дизайн-код містить просторові рішення, то в ньому буде позначений певний ритм розміщення просторових елементів усередині школи.

Тому документ може містити архітектурні плани, які задають цей ритм. Наприклад, якщо вікна кімнати виходять на північ, ми використовуємо такі кольори, якщо на південь, то такі. Також в альбомі можуть бути ілюстрації чи колажі, що показуватимуть основні колірні рішення.

На додачу там будуть примітки, в яких місцях краще використовувати той чи інший колір із зазначенням конкретних кодів для кожного кольору, щоб можна було змішати фарбу.

Також у дизайн-коді прописуються основні матеріали, які мають використовуватися в школі для збереження візуальної цілісності.

У певних випадках до роботи над дизайн-кодом долучають графічних дизайнерок/-ів — вони створюють візуальне оформлення, підбирають шрифти для різноманітних елементів простору, щоб просторова ідентичність компанії, установи чи закладу виявлялася в усіх деталях.

До прикладу, у ресторанах це оформлення меню, а в школах це може бути оформлення

Дизайн-код — це набір правил та вимог до змін у фізичному середовищі будівлі загалом чи внутрішнього простору зокрема.

Дизайн-код є більш глобальним, рамковим документом, який визначає ключові особливості простору, тоді як архітектурний план є прикладним документом, що ілюструє ці особливості.

табличок на кабінети чи класи. У цьому тандемі в кожній зі сторін окреме завдання.

Дизайн табличок із зазначенням назв шкільних кабінетів — це робота графічної дизайнерки / графічного дизайнера. А ось архітекторка / архітектор розташують цю табличку так, щоб вона мала максимально правильну позицію, щоб її було гарно видно, і вона добре зчитувалась.

Участь графічної дизайнерки / дизайнера не є обов'язковою, і коли їх запрошують розробляти дизайн-код, то роблять це за окремі кошти.

Дар'я Ожиганова

архітекторка, директорка бакалаврської програми Харківської школи архітектури, співзасновниця студії NOEMA

На мій погляд, кольори та інші речі, які зчитуються в просторі найперше, є суто декоративними. Вони не є насправді впливовими в просторі школи, бо через певний час усі, хто перебувають усередині, від візуального оформлення абстрагуються, усе стає звичним. Але від чого ми не можемо абстрагуватися — це від певних просторових характеристик. Наприклад, довгий коридор підштовхує нас до руху, а в рекреаційному просторі чи в якомусь більш широкому місці нам хочеться зупинитися. Так працює наша підсвідомість. Від цих просторових характеристик ми не зможемо абстрагуватись, тому вони мають бути розроблені влучно та бути частиною просторового дизайн-коду.



⚡ АЛГОРИТМ РОБОТИ З АРХІТЕКТОРОМ ЧИ АРХІТЕКТОРКОЮ

Перш ніж звертатися до фахівців і фахівчинь, школа має провести підготовчу роботу, сформулювати запит і певні документи, з якими можна працювати. Та насамперед необхідно зрозуміти роль архітектора/-ки.

«Це людина, яка допомагає знайти оптимальне просторове втілення для тих процесів, у яких зацікавлений/-а замовник/-иця. Тобто якщо в просторі вже щось відбувається, хороший архітектор чи хороша архітекторка не будуть намагатися зламати ці процеси, а спробують знайти максимально оптимальне їх оформлення», — пояснює Дар'я Ожиганова.

Тож із чого почати підготовчий етап?

Визначтеся, які приміщення ви хочете змінити

Це може бути одне приміщення або кілька, або дизайн-код для всієї школи. Важливо розуміти, із чого конкретно починати роботу.

Або, до прикладу, ви хочете переоблаштувати одне приміщення, але так, щоб воно стало моделлю і початком перетворень усієї школи.

Архітектору/-ці важливо знати чіткий запит, послідовність робіт і розуміти, чи є план змінювати інші приміщення.

З'ясуйте, які процеси відбуваються в приміщенні, яке ви хочете змінити

Наприклад, ви хочете облаштувати їдальню. Тут треба дуже чітко розуміти, в які дні і за яким розкладом використовується їдальня. Це те, від чого фахівець / фахівчиня буде відштовхуватися, бо це означає, що в певний час доби в цьому приміщенні перебуватиме певна кількість людей, для яких треба розрахувати планувальне рішення. Також треба врахувати, якщо, до прикладу, раз на місяць у їдальні відбуватиметься подія, для якої зсуватимуться всі столи.

Підготуйте технічну документацію

Необхідною умовою для створення архітектурного плану є технічні дані про приміщення — його план з розмірами або план БТІ. Також зробіть фотофіксацію приміщення, щоб архітектор/-ка розуміли, який воно має потенціал і обмеження.

Деталізований план-креслення має містити розміри усіх елементів того чи іншого приміщення — усі двері, вікна, колони та інші елементи, якщо вони є, а також відстані між ними. Зразок деталізованого плану-креслення приміщення школи:

<https://bit.ly/46PP3H2>



Зорієнтуйтеся з бюджетом

Коли замовник чи замовниця із самого початку усвідомлюють свій бюджет, це дуже добре, тому що тоді можна розраховувати кошторис роботи. Наприклад, якщо бюджет невеликий, але сам проект буде великим, тоді можна думати про поетапну реалізацію.

А це зовсім інший підхід до проектування, тому що треба закладати можливість поетапної реалізації. Також можна спробувати вписатися в бюджет шляхом економії на чомусь.

Зорієнтуйтеся з термінами виконання проєкту

Це дуже важливо, адже можуть бути якісь критичні етапи, які обов'язково потрібно завершити в певний термін.

Наприклад, є негласне правило в будівельному світі, згідно з яким брудні роботи, стяжки намагаються завершити до середини вересня, щоб температурні умови та вологість давали стінам просохнути. Інакше процес затягується до весни.

Також під час виконання робіт може бути шум, і якщо це відбувається упродовж навчального року, а діти займаються в першу зміну, тоді будівельники/-иці будуть працювати в другу зміну.

Або ж роботи планують на час канікул чи на вихідні дні, і це дуже впливає на графік проєкту, тому таку інформацію треба мати на етапі його розробки. Це не означає, що це щось дуже критичне. Наприклад, усі гучні роботи можна зробити під час канікул, а роботи, які не будуть нікому заважати, відтермінувати на час навчання.

Крім того, треба зважати, що у вас як школи можуть бути свої внутрішні правила чи крайдати, в які треба вписатися. І це також необхідно знати.

Запросіть архітекторку / архітектора в школу для безпосереднього огляду будівлі і приміщень

Є певні речі, які неможливо зрозуміти за фотографіями та сухими обмірами. Наприклад, матеріали на фотографіях можуть видаватися поганими, а вживу — виявитися в непоганому стані. Так, в одній зі львівських шкіл хотіли замінити плитку на підлозі. Проте виявилось, що вона в дуже гарному стані. Ми порадили її залишити, що дало можливість зекономити великі гроші та час. Тому потенціал простору потрібно оцінити вживу, бо багато речей можуть вплинути на бюджет. Може виявитися, що щось не потрібно змінювати чи можна замінити невеликими втручаннями, що коштуватиме дешевше.

Наступний момент — це фізичне сприйняття простору, яке зчитати з фотографії неможливо. Це комплекс різних чинників, які перетинаються. Це може бути і температура, і вологість, і інсоляція (сонячне світло) в різну пору дня, які на фотографіях не передаються, а в реальності дуже відчутні. Це може допомогти зрозуміти якості простору та його сильні сторони, які можна підкреслити.

Ще одна важлива і дуже технічна річ — можливість самостійно зняти розміри. Під час підготовки робочого проєкту створюється альбом з розмірами, за якими

потім відбувається будівництво, і архітекторка / архітектор несуть за них відповідальність. Коли ми робимо заміри власноруч, можемо виявити, де криві стіни, де посипалась підлога, де прокладені важливі комунікації на кшталт вентиляційних каналів, електрощитових, і врахувати це під час створення проєкту. Бо інакше може статися так, що робиться планувальне рішення, а потім виявляється, що у якійсь важливій стіні проходить вентиляційний канал, і проєкт неможливо реалізувати. Тобто це груба помилка, якої можна уникнути, якщо від початку відомо про таку особливість.

Одним з проєктних документів є архітектурна специфікація, план з розміщенням ключових елементів, які пропонує архітектор / архітекторка. Сюди може входити план демонтажу попередніх конструкцій, а потім плани, як будуються нові конструкції — перегородки, підлоги, стіни тощо. Зразки специфікації:

Проєкт «Обідня зала»

<https://bit.ly/46FGxKY>



Проєкт «Театр шкільного життя»

<https://bit.ly/3Q39jOz>



РОБОТА НАД АРХІТЕКТУРНИМ ПРОЄКТОМ

А далі – починається магія. Бо архітектор / архітекторка працює над проектом, розробляє кілька варіантів змін простору, які презентує замовниці чи замовнику, в нашому випадку – школі. Загалом робота над архітектурним проектом має кілька етапів.

1

Етап 1. Планувальні рішення

- Обговорення функціонального наповнення й стилістики приміщень, що проєктуються.
- Розробка базової 3D-моделі приміщення на основі наданих обмірних планів.
- Розробка кількох варіантів планувальних рішень.

2

Етап 2. Ескіз

- Розробка 3D-моделі, що відображає всі особливості планувальних і стилістичних рішень.
- Підготовка ілюстрацій, що базуються на моделі.
- Обговорення планувальних рішень із командою та замовниками.
- Унесення коригувань (у разі потреби).
- Затвердження планувального рішення.
- Обговорення й затвердження оздоблювальних матеріалів, меблів, освітлення, що були використані в проєкті.
- Затвердження ескізу.

3

Етап 3. Креслення

- Підготовка креслень розділу «Електрика».
- Обговорення з командою та замовниками принципів вмикання / вимикання світла, розташування розеток і вимикачів.

4

Етап 4. Авторський нагляд

- Комунікація з будівельною командою та підрядниками/-ицями щодо роз'яснення проєктних рішень та креслень. Комунікація відбувається під час планерок 1 раз на тиждень.
- Три виїзди на будівництво. Вартість квитків і проживання відшкодовується.
- Підбір альтернативних позицій / матеріалів тощо в разі, якщо неможливо використати матеріали та позиції, передбачені первісною проєктною пропозицією.

5

Перелік проєктної документації, яку архітекторка / архітектор надає замовнику/-иці:

- План з розміщенням меблів та обладнання.
- Ілюстрації проєктних рішень (кількість ракурсів залежить від конфігурації приміщення).
- Відомість елементів меблів, світла та декору.
- План розміщення вимикачів, розеток, освітлювальних приладів.
- План стель із зазначенням типів їхнього оздоблення.
- План підлог із зазначенням типів покриття.
- Схеми меблів індивідуального виготовлення.
- Конструктивні вузли (у разі потреби).

РОЗДІЛ 3

Плануємо зміни

Зовнішні зміни неможливі без внутрішніх. Щоб розуміти і наповну використовувати сучасний простір школи, педагогічному колективу бажано пройти шлях власних внутрішніх трансформацій і набути актуальних навичок. Також у цьому розділі ми розповідаємо, чому важливо залучати до планування змін усіх учасниць і учасників освітнього процесу, і ділимося ефективними методиками, які допоможуть визначитися із необхідними змінами.



ШЛЯХ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Проект «Змінитися за 7 місяців» – ініціатива про внутрішні переосмислення і зміни.

Розпочинаючи пошук шкільних команд, ми передусім ставили завдання віднайти такі педагогічні, учнівські й батьківські колективи, які передовсім вмотивовані до ціннісних перетворень – перезавантаження, пошуку точок зростання і змін, плекання стійкості.

Для того, щоб налаштувати злагоджену співпрацю на всіх рівнях, ми розробили всеохопну програму підвищення кваліфікації, яка стосувалась внутрішніх змін і перетворень.

Дослідження клімату команди

Іларія Боффа, менеджерка з EQ-освіти та розвитку спільноти, SixSeconds, Європа

Олена Берднікова, тренерка-консультантка, коучка ACC ICF, EQ Assessor&Profiler

На початку великого шляху перетворень дві команди-учасниці проекту пройшли спеціальне вхідне дослідження, що ставило на меті дослідити клімат у командах. Для цього була взята за основу модель Education Vital Signs.

EVS допомагає віднайти відповіді на важливі запитання який поточний соціальний і емоційний клімат у класі / школі? Як поточний клімат впливає на процес навчання? Якою мірою залучені всі учасниці й учасники у процесі навчання? Як можна використовувати EQ для підтримки шкільної атмосфери благополуччя?

Оцінка EVS для команд-учасниць проекту була здійснена у 3 етапи:

1-й етап – оцінка EVS 2 шкіл-переможниць, EVS-звіти, додатковий опитувальник, у якому було розширено специфічні теми.

2-й етап – підсумки з командою EdCamp Ukraine.

3-й етап – підсумки для шкіл, коучинг, напрацювання плану дій.

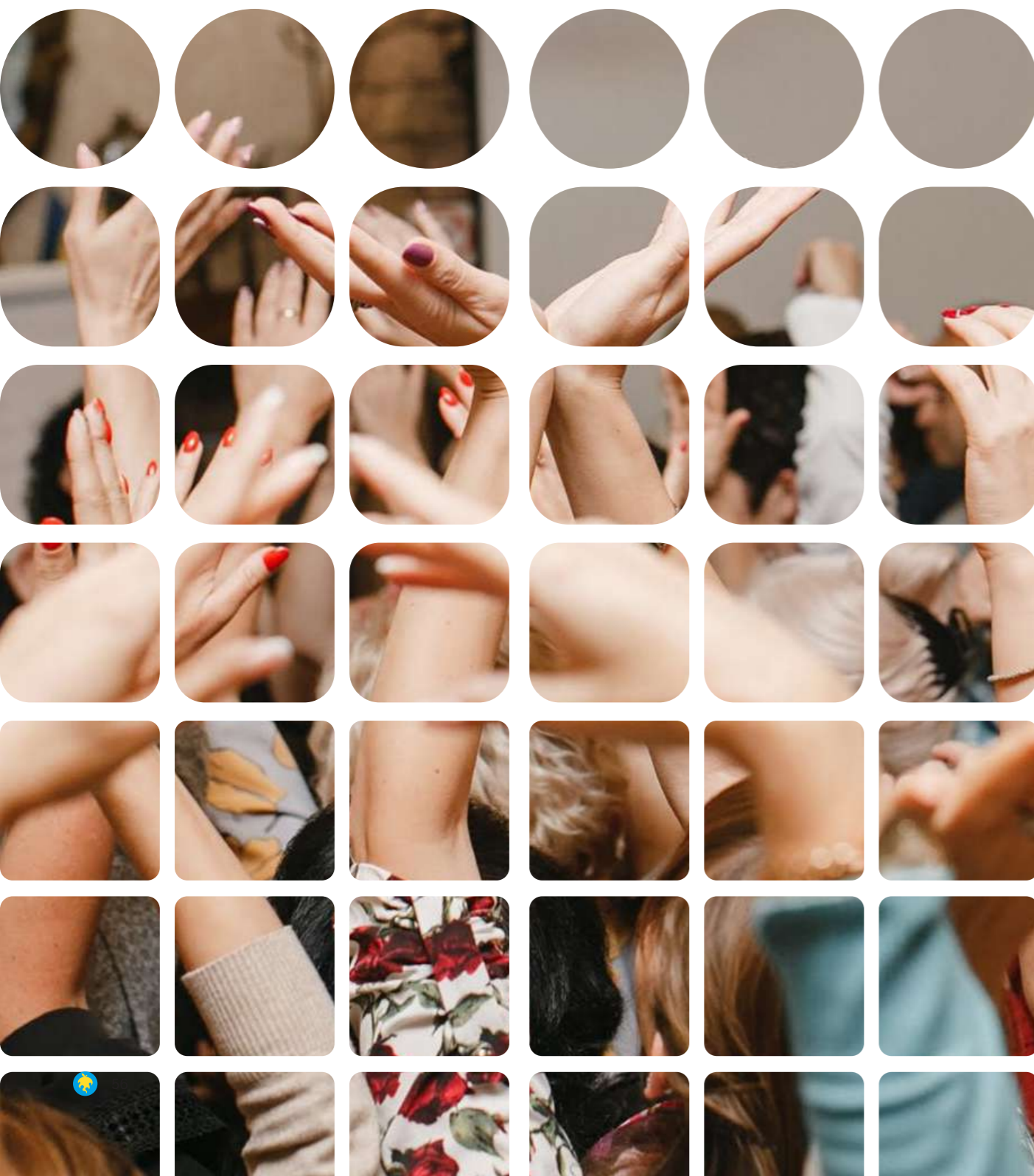
Дослідження клімату шкільних колективів дало можливість зрозуміти, як побудувати прозору й відкриту, зрозумілу всім учасницям і учасникам процесу комунікацію в закладі.

Одна з директорок школи після опитування EVS зазначила: «Я так довго чекала, коли мені поставлять саме такі запитання», адже розуміння важливості шкільного клімату, його впливу та результатів допомагають усім думати в категоріях про «нас», як про цілісну команду учнівства, батьківства, учительства.

Мета цього дослідження – вийти на новий рівень комунікації, де прозорість є складовою культури школи.

Для того, щоб створити «прозорий» навчальний простір, варто дотримуватися прозорості у всіх його складниках – у спілкуванні, ухваленні рішень, обміні інформацією, оцінюванні та діях.

Уже в процесі навчання шкільні команди почали трансформуватися, адже змінилися стосунки всередині команд, чітко визначилися ціннісні орієнтири та кадрова політика у закладах освіти.



Психоосвітня програма для педагогічних колективів закладів освіти

Рита Габбай, психологиня,
Ізраїльська коаліція травми

У 2006 році, під час другої Ліванської війни в Ізраїлі, стало зрозуміло, що для збереження неперервності життя необхідно, щоб працювали магазини, банки, інші установи. І людей, які постійно там працюють і надають послуги, теж треба навчати.

Тому Ізраїльська коаліція травми дає прості вправи, як допомогти собі, а також іншій людині, яка має гостру стресову реакцію і їй треба допомогти тут і зараз.

Відкрити в собі життестійкість і тренувати так само, як фізіологічний імунітет, – завдання, яке постало перед учасницями й учасниками команд на початку літа. Упродовж кількох місяців колективи шкіл проходили «Курс навчання основ самопомоги і допомоги ближньому в кризових ситуаціях», де вчилися, як реагувати і готувати групу дітей до дій під час сирени, опановували Модель ВІВО для негайного втручання в надзвичайних ситуаціях, досліджували ключові моменти під час роботи з гострими стресовими реакціями, а також вивчали ізраїльські протоколи: тілесні техніки саморегуляції, «Джекобсон», дихання, «4 стихії».

Ці техніки на навички, які здобули команди шкіл, стануть важливими елементами у вибудовуванні їх стійкості та підтримці стійкості в учнівства, з яким працюють вчительки і вчителі. Завдяки використанню ізраїльських протоколів педагоги можуть регулювати як свій власний стан, так і допомагати дітям у складних ситуаціях.



Докладніше за темою:

Ізраїльські техніки саморегуляції

<https://bit.ly/bookletresiliencytoloka5>

Тренінг «Безбар'єрне та відкрите суспільство в школі»

Ніна Мацюк, експертка з питань інклюзивності і безбар'єрності, консультантка з впровадження практик інклюзивності і безбар'єрності, засновниця просвітницького проєкту про інклюзію

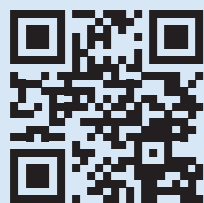
Щоб кожна людина відчувала піклування про себе, а школа стала місцем, де немає бар'єрів, учасниці й учасники пройшли навчання «Безбар'єрність. Коректна комунікація і взаємодія». Важливо, що до навчання були залучені і батьківство, і громада закладів освіти.

Структура навчання

1. Інклюзія.
2. Безбар'єрність.
3. Коректна комунікація.

Концепція безбар'єрності містить не лише вимоги до просторів. Перетворення у просторах не буде повним без коректного спілкування, яке допомагає включити у соціальне коло усіх і зробити українське суспільство дійсно безбар'єрним. Навчання допомогло шкільним командам поліпшити навички коректного спілкування, що дуже важливі у закладах освіти, де формується світогляд і поведінкові моделі нового покоління.

Докладніше за темою:



Довідник безбар'єрності

<https://bf.in.ua>



Анастасія Степула. Світ без меж. Книга про розмаїття та рівність для дорослих та дітей

<https://bit.ly/3QOFE8N>

Ознайомлення шкільних команд зі стратегіями й методами створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища

Тетяна Дрожжина, членкиня Ради ГО «Центр гендерної культури», координаторка проєкту «Центр гендерної культури як платформа для розширення прав і можливостей жінок та молоді», співавторка методології антидискримінаційної експертизи освітнього контенту, кандидатка педагогічних наук, голова експертної комісії з проведення антидискримінаційної експертизи з надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам, членкиня робочої групи МОН з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти, експертка і тренерка з недискримінаційного підходу в освіті

Ольга Рассказова, докторка педагогічних наук, професорка кафедри соціальної роботи Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, членкиня експертної групи з проведення антидискримінаційної експертизи з надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам, членкиня робочої групи з питань політики гендерної рівності та протидії дискримінації в освіті Міністерства освіти і науки України, сертифікована експертка з недискримінації в освіті, сертифікована експертка і тренерка з недискримінаційного підходу в освіті

Ганна Єфімцева, членкиня експертної комісії з проведення антидискримінаційної експертизи з надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам, сертифікована експертка і тренерка з недискримінаційного підходу в освіті, психологиня Дитячого центру реабілітації «Нове дихання», аспірантка кафедри соціальної роботи Харківської гуманітарно-педагогічної академії

Ганна Петрученя, членкиня робочої групи МОН з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти, членкиня експертної групи з проведення антидискримінаційної експертизи з надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам, сертифікована експертка і тренерка з недискримінаційного підходу в освіті

Оскільки недискримінаційне вчителювання є складовою особистісноорієнтованого підходу, а чинні вимоги законодавства передбачають забезпечення якості освіти в контексті недискримінаційного та інклюзивного підходів, зі шкільними командами проєкту було організоване онлайн-навчання «Недискримінаційний підхід як складова забезпечення внутрішньої системи якості освіти».

Структура навчання

Модуль 1. Сутність недискримінаційного та інклюзивного підходів в освіті.

- 1.1. Нормативне підґрунтя недискримінаційного підходу в освіті.
- 1.2. Форми дискримінації.
- 1.3. Практична частина.

Модуль 2. Як транслюється дискримінація?

- 2.1. Недискримінаційне мовлення.
- 2.2. Роль культурних звичаїв, норм, ритуалів та свят у поширенні дискримінаційних практик.
- 2.3. Організація середовища з урахуванням недискримінаційного підходу.

Упродовж навчання учасниці й учасники вчилися розрізняти форми дискримінації, дізнавалися, яким чином у закладах освіти може транслюватись дискримінація, набували вміння знаходити шляхи протидії дискримінаційним практикам. Завдяки цьому шкільні команди зробили крок до інклюзивного середовища у своїх закладах освіти, однією з важливих умов формування якого є рівність і включеність усіх у шкільну громаду.

Докладніше за темою:



**Сторінка
#OSVITABEZDISKRIMINACII**
<https://www.edcamp.org.ua/nondiscrimination>



**Гендерний
інформаційно-
аналітичний
центр «КРОНА»**
www.krona.org.ua



**Недискри-
мінаційний
підхід
у навчанні
(онлайн-курс)**
[http://bit.ly/
couederastudena](http://bit.ly/couederastudena)



**Центр
гендерної
культури**
[https://www.gender
culturecentre.org](https://www.genderculturecentre.org)



**Путівник
для освітян:
«Недискри-
мінаційне
вчителювання»**
[https://bit.ly/
nondiscrteaching](https://bit.ly/nondiscrteaching)

Тренінг «Занурення в СЕЕН»

Ольга Гурська, сертифікована тренерка СЕЕН, заступниця директора з навчально-виховної роботи ТОВ «Приватна початкова школа міста Полтава «ДКУ», експертка з громадської акредитації закладів освіти

Для формування вмінь і навичок співпереживання та етичної чутливості, а також з метою ознайомлення із базовими концептами й системою, педагогічною моделлю, навчальним планом СЕЕН, її взаємозв'язком із стандартами «Нової української школи» було організовано навчання про уроки й практики СЕЕН.

Під час навчання учасниці й учасники тренувалися демонструвати свою здатність до саморефлексії та самооцінки в контексті професійного розвитку як практиків/-инь СЕЕН, а також розробляли план імплементації СЕЕН у закладі освіти.

Структура навчання

1. Дослідження на вході. СЕЕН на перший погляд. Шлях у світі й в Україні.
2. Потенціал СЕЕН у НУШ. Формування групових домовленостей.
3. Співпереживання до інших і до себе. Вправа «Малюємо доброту».

Соціально-емоційні навички є важливою складовою сучасної освіти, за прогнозами експертного кола в майбутньому ці навички стають не м'якими, а новими твердими навичками, ядром знань, яке має давати освіта.

Сформованість соціально-емоційних навичок надзвичайно важлива у час війни та потрясінь, адже вони дають змогу регулювати емоційний стан, плекати стійкість і співпереживання, що дуже важливо як для учнівства, так і для вчительства.

Докладніше за темою:



Соціально-емоційне та етичне навчання в Україні

<https://www.edcamp.ua/seelukraine/shcho-take-seen>



Що таке програма соціально-емоційного та етичного навчання і як вона працює

<https://bit.ly/3F5gDVO>



Сторінка Інституту травмостійкості у мережі «Фейсбук»

<https://www.facebook.com/traumaresourceinstitute>

Докладніше за темою:



Тематична сторінка ГО «ЕдКемп Україна»

<https://www.edcamp.ua/protyminna-bezpeka>



Порадник «Протимінна безпека: як говорити з дітьми. Поради для дорослих»

<https://bit.ly/handbookmineaction>

Тренінг «Про мінну небезпеку: навчитися та навчити інших поводитись безпечно»

Галина Ковальчук, сертифікована тренерка з навчання ризиків, пов'язаних з вибухонебезпечними предметами, фахівчиня ГО «ЕдКемп Україна»

Мінна загроза є одним з найбільших воєнних викликів для цивільного населення України. Учителю та учнівство потребує навичок розпізнавання мінних загроз і безпечної поведінки, щоб успішно їх уникати.

Тому на тренінгу шкільні команди дізналися про найбільш поширені види мін на території України, правила безпечної поведінки та методи, як інформувати про мінні загрози учнівство і формувати безпечну поведінку в дітей.

Ці знання актуальні як для прифронтових та деокупованих регіонів країни, так і тилкових, що працюють з ВПО.

Структура навчання

1. «Подбаємо про себе»: основи протимінної діяльності та головне для вашої безпеки – типи мін, індикатори небезпечних територій, наслідки забруднення мінами, безпечна поведінка дорослих.
2. «Подбаємо про дитину»: як розказувати дітям про мінну небезпеку – ризикована поведінка дітей та дорослих, інформування залежно від віку, план уроку про мінну небезпеку, ресурси та матеріали, які можна використовувати в роботі з учнівством.

Знання про мінні загрози та безпечна поведінка будуть актуальними для української освіти і в майбутньому, адже діти і дорослі будуть повертатися додому або відвідувати своїх рідних і друзів у потенційно небезпечних регіонах.

Маючи базові знання й інструменти щодо мінних загроз, вчительство зможе регулярно навчати дітей безпечній поведінці й оновлювати свої та їхні знання.

⚡ ВИРІШУЄМО ГУРТОМ

Знаєте вислів «нічого про нас без нас»? Він означає, що будь-які зміни, реформи, політики будуть ефективними і сприйнятими лиш у тому випадку, якщо у їх виробленні беруть участь усі зацікавлені сторони, яких ці зміни стосуються.

Цей вислів нині поширений по всьому світу – зокрема, у рухах за права жінок, людей з інвалідністю, інших правозахисних напрямках. Та насправді це дуже старий вислів, що бере свій початок з латинського прислів'я «Nihil de nobis, sine nobis». Цікаво, що він був актуальним у часи Речі Посполитої, бо у 1505 році польський сейм прийняв його як законотворче правило, згідно з яким король не мав права випускати нові закони без узгодження зі шляхтою.

У сучасному світі правило «нічого про нас без нас» також використовується в освіті. Як засвідчило дослідження «Освіта в часи кризи», ініційоване Організацією економічного співробітництва і розвитку, зміни та реформи в освіті різних країн ефективно впроваджуються саме за умови залучення всіх зацікавлених сторін [7]. Лиш тоді, коли всі учасниці й учасники освітнього процесу відчувають свою належність до змін та співавторство,

вони радо рухають ці зміни на місцях. І навпаки – якщо шкільна громада не залучена до вироблення й ухвалення рішень, то вона сприймає зміни як примусові та опирається їм.

Так, до прикладу, було у Південній Кореї, де у 2020 році уряд розпочав проєкт «Зелені-розумні школи для майбутнього», щоб змінити як сам простір шкіл, так і підходи до освітнього процесу. Цей проєкт мав чотири цілі, де, окрім безпеки для довкілля та інноваційних технологій у класах, простір шкіл оновлювали з акцентом на учнівстві, а також намагалися зблизити заклади освіти з їхніми локальними громадами.

У межах проєкту визначили понад 2,8 тисячі шкіл, будівлям яких було 40 років і більше, і запланували їх реконструкцію. Та, перш ніж починати роботи, організатори проєкту зібрали думки та ідеї усіх зацікавлених сторін – у цьому списку обов'язково було учнівство і батьківство. В одній із шкіл таких консультацій з дітьми та їхніми мамами і татами не проводили, в результаті батьківство не знало, що їхня школа бере участь у проєкті, і почало скаржитися на брак інформації і те, що їхні думки не враховані.

Після цього південнокорейське міністерство освіти зробило обов'язковим процес досягнення консенсусу.

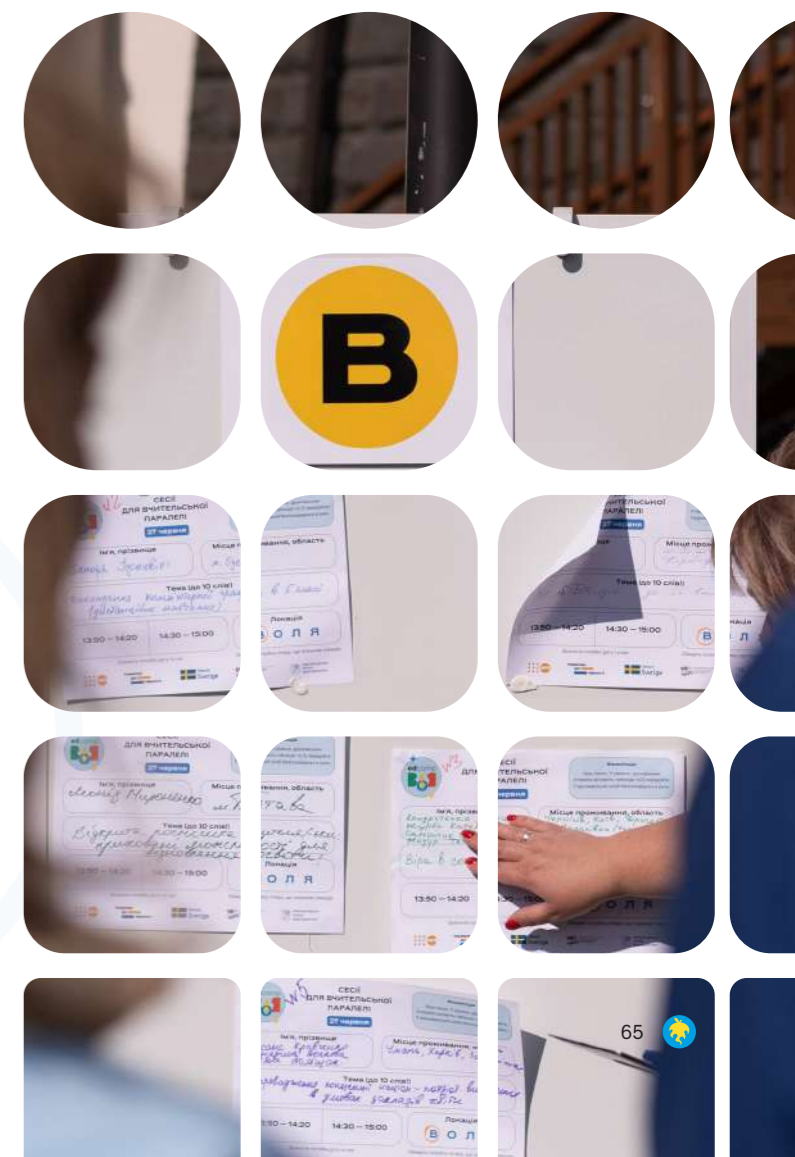
У плануванні змін на рівні школи також важливе залучення всіх зацікавлених сторін – і це не лише педагогічний колектив. Це насамперед учнівство, потреби та думки якого дуже важливо враховувати, згідно з дитиноцентричною концепцією «Нової української школи».

Крім того, мають бути залучені батьківство та ширше – громада, яка гуртується навколо школи. Як свідчить міжнародний освітній досвід, процес обговорень та дискусій між усіма зацікавленими сторонами може бути тривалим і болючим.

Але вироблене спільне рішення дає усім можливість почуватися співпричетними, долученими, бути співавторками і співавторами змін, і тому – приймати зміни, а не опиратися їм.

⚡ ШУКАЄМО ВЕКТОРИ ЗМІНИ

Зміни дуже важливо робити усвідомлено й сфокусовано. Не можна вхопитися за все відразу, адже українське прислів'я говорить «За двома зайцями поженешся – жодного не впіймаєш». Як намацати зміни, що найпотрібніші саме нині, зміни, які можливо зробити або розпланувати на роки? Пропонуємо практичну майстерку для вашої шкільної родини.



⚡ ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ ЗМІНОТВОРЧОЇ ЗМІНОТВОРЧОЇ МАЙСТЕРКИ

Підготовчий

Насправді найважливіший етап майстерки, адже саме тут ідеї народжуються. Якщо проводити аналогію з рослинами, то вони ще навіть не вигулькнули із вологого ґрунту, ці ідеї – це зернята, що ось-ось почнуть рости завдяки вам.

Необхідне приладдя

Клейкі папірці – 2 уп.

Ватмани – до 20 шт.

Ручки, маркери – до 30 шт.

Стикери різних кольорів – до 30 шт.

Фліпчарти – до 5 шт., за наявності (або просто 5 великих аркушів).

Ми вже говорили про те, що долучення до змін усіх учасників і учасниць освітнього процесу робить їх співтворцями і співтворчинями простору навколо, змушує більше цінувати щось нове чи оновлене і відчутти свою залученість. Тому пропонуємо реалізувати цей підхід.

Організуйте збір ідей для змін у вашому закладі освіти. Це можуть бути найрізноманітніші варіанти, наприклад, скринька в холі чи біля входу в школу, анонімна онлайн-форма, листи на електронну пошту. Дайте змогу усім охочим висловити свою пропозицію – і дітям, і батьківству і, звичайно, колективу закладу освіти. Зробіть оголошення в соціальних мережах школи, попросіть учительський колектив розповісти про це дітям. І не забудьте встановити чітку крайдату прийому ідей. Усі учасники й учасниці освітнього процесу можуть надавати свої пропозиції у різних форматах – зокрема, у випадку дітей дуже добре показав себе формат малюнків, на яких учнівство зображувало шкільні простори такими, якими вони їх хочуть бачити.

Коли всі пропозиції будуть зібрані, випишіть їх на маленькі папірці. Власне, з підготовкою завершено!

Робота в групах

Зберіть свою шкільну команду, куди мають входити ініціативні люди із вчительства та учнівства, на бажання долучіть когось із батьківської спільноти та місцевої громади. Для такої майстерки обирайте просторі приміщення, де вся команда може розійтися на групи і не заважати одна одній. Як ви вже зрозуміли, то всіх потрібно об'єднати в групи. Рекомендовано до 5 осіб, але можете збільшити кількість людей, якщо груп виходить багато. Груп може бути 4–5. Поділіть напередодні заготовлені папірці на приблизно однакові купки відповідно до кількості груп. Дайте кожній ватман, ручки чи маркери, купку ідей та 20 хвилин часу.

На чотирьох ватманах напишіть кожному з чотирьох категорій рішень і наклейте папірці, що ви розподілили. Підготуйтеся до презентації: визначте, хто з вашої групи буде розповідати про вашу роботу.

Презентація результатів

Підготуйте залу для презентації. На підлозі, столах або великій стіні організуйте чотири простори, що відповідають за категорії рішень, для того, щоб можна було покласти чи приклеїти кожному з карток у відповідну ділянку. Визначте 2–3 людей, які будуть записувати ідеї за виступами команд і розкладати їх за визначеними категоріями.

Що потрібно зробити? Кожна група має розподілити папірці на чотири групи за відповідними критеріями, а саме:

«Швидкі рішення» – це такі ідеї, що потребують мінімальних (чи взагалі не потребують) фінансових вкладень;

«Рішення на перспективу» – ідеї, що впливають на стратегію розвитку закладу освіти і можуть бути здійснені у довготривалій перспективі (3–5 років);

«Неактуальні рішення» – ідеї, які вже втілені в закладі освіти, або ті, що не на часі на ближчі 5 років;

«Зміни, які потрібно брати в роботу» – пропозиції, для яких потрібне додаткове фінансування, але їх реально втілити протягом 1–2 років.

Перша команда починає презентувати ідеї, що потрапили до них на опрацювання, з коротким обґрунтуванням. Відповідальні коротко записують ідею на картці і кладуть або клеять її на відповідне місце. Решта команд уважно слухає, викреслюючи подібні ідеї. Наступна команда озвучує лише ті ідеї, які залишилися невикресленими, і так, доки виступлять усі команди. Наприкінці ви матимете кристалізовані та відфільтровані ідеї, які пропонували всі, а колектив – підтримав.

Запускаємо в дію швидкі рішення

Для того, щоб після майстерки ви мали конкретний результат, спробуйте продумати стратегію тих рішень, що кластеризувалися як швидкі. Як це зробити? Пропонуємо випробуваний варіант. Візьміть усі швидкі рішення та розкладіть у один рядок. Роздайте кожному і кожній по 2 стикери різних кольорів, щоб вони проголосували за ті рішення, які вважають найбільш реалістичними і привабливими для себе. Один колір визначіть пріоритетним. І далі дайте 10 хв на ознайомлення та ухвалення рішень, нехай проголосують усі.

Після голосування візьміть ті картки, що набрали найбільшу кількість голосів, зокрема пріоритетних, та почніть обговорювати, що потрібно зробити для того, щоб ця пропозиція втілилася

в реальність. Рекомендуємо обрати декілька рішень та розподілити їх між командами за їхнім бажанням.

Проводимо рефлексію

Це дуже важливий етап для усвідомлення проробленої роботи. Запитайте, які відчуття виникали в учасників і учасниць воркшопу під час кожного з етапів? Які очікування вони мають? Що особливо відгукнулося? Чи змінили вони свою думку щодо потрібних змін у процесі опрацювання? Що стало відкриттям, здивувало? А що, навпаки, було очікуваним?

Домашнє завдання

Для команд: кожна команда має створити план реалізації ідеї, де обов'язково має бути прописано часові межі, потрібні ресурси і стратегію втілення. Організуйте ще одну зустріч для обговорення – і можна братися до роботи. Адже швидкі рішення на те і швидкі, щоб утілитися буквально днями!

Для адміністрації закладу освіти: опрацювати категорію «Зміни, які потрібно брати в роботу» і презентувати своє бачення цих ідей та ресурсів, які потрібні для їх реалізації. Заручіться підтримкою колег для упровадження якісних і потрібних змін.

ПОРАДИ

1

Сфотографуйте чи відскануйте картки з категорії «Швидкі рішення», «Рішення на перспективу», «Зміни, які потрібні брати в роботу», щоб використовувати їх надалі.

2

Ті швидкі рішення, що не взяли в роботу команди, також збережіть. Подумайте, чи можуть вам допомогти інші люди, можливо, з громади чи батьківства. Наприклад, якщо школі потрібне власне ЗМІ чи радіо, спробуйте звернутися до місцевих комунікаційників/-иць. Нехай вони проведуть майстер-клас для учнівського самоврядування та будуть їх менторити в цьому процесі.

3

Ця порада дещо стосується попередньої. Спробуйте делегувати упровадження деяких змін людям, як, наприклад, у випадку зі ЗМІ.

4

Не очікуйте безумовної підтримки змін, адже вони часто даються важко. Але зумійте віднайти тих однодумців і однодумниць, які допоможуть лобювати зміни і підтримувати в починаннях.

5

Якщо ви хочете поліпшити простір навколо школи і записали цю ідею у рішення на перспективу, то завдяки відкритим ресурсам її можна втілювати набагато швидше.

Зокрема, Харківська школа архітектури створила «Просторову аптечку» — відкритий каталог проєктів для шкіл, які були створені студентами й студентками ХША на будівельній практиці у 2023 році. У цьому каталозі є різні вуличні меблі, а також більші конструкції — ігрові модулі, а ще відкриті павільйони, які можна використовувати для різних потреб.

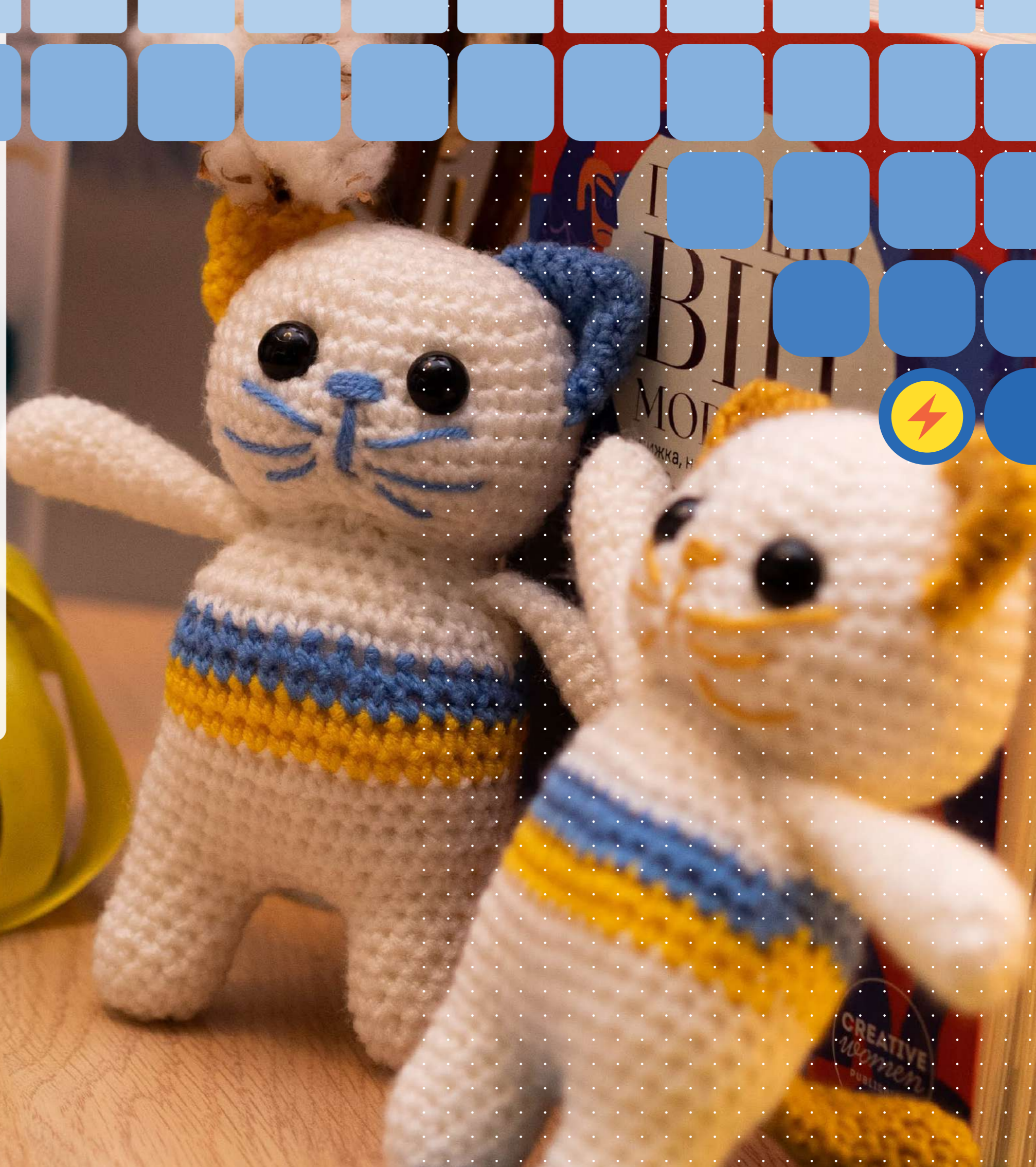
У каталозі, до прикладу, є павільйон з рухомими панелями, які вдень можна відкривати і проводити у павільйоні уроки чи надавати простір для ігор та відпочинку, а вночі — закривати панелі і зберігати шкільне приладдя.

У каталозі є інструкції для збірки цих меблів та модулів, з описом необхідних матеріалів і розмірами виробів. Тож їх можна завантажити і збудувати у школі.

РОЗДІЛ 4

Що ми можемо змінити?

У цьому розділі ми розповідаємо про Бобрицьку гімназію та Тернопільську школу № 28 – заклади освіти, що мають велике бажання змін, та їхні потреби. Також тут ми ділимося роботою архітекторок – їхніми проектами змін для шкіл, а ще даємо рекомендації про практичні нюанси втілення проектів.



ЗАПИТ НА ЗМІНИ

Історії двох закладів освіти, які потрапили до проекту «Змінитися за 7 місяців», – дуже різні, адже Бобрицька гімназія зазнала ушкоджень під час окупації, а Тернопільська школа № 28 стала волонтерським центром і прихистком для ВПО.

Проте запити обох закладів освіти на зміни є актуальними і для інших українських шкіл. Емоційна стійкість, покращення атмосфери в колективах, потреба в оновленні та модернізації просторів необхідні багатьом, якщо не усім закладам освіти. Тому запрошуємо надихатися прикладами двох шкіл-учасниць проекту.

Ба більше, архітектурні проекти, розроблені для двох шкіл, можуть бути корисними усім, адже архітекторки розмірковують про функції освітніх просторів, притаманні будь-якому закладу освіти.

Також широкій освітянській аудиторії, яка стала на шлях змін, будуть у пригоді практичні поради втілення архітектурних проектів – нюанси вибору матеріалів, роботи з виконробами та інші універсальні лайфхаки.

Тернопільська загальноосвітня школа I–III ступенів № 28

Робота закладу
від 24 лютого 2022 року

Від початку повномасштабного вторгнення до кінця навчального року заклад працював дистанційно, одночасно здійснюючи активну волонтерську діяльність, яка триває і нині.

З перших днів великої війни заклад перетворився на волонтерський центр.

У їдальні школи вчительство готувало їжу для ВПО та бійців (до 500 осіб щодня).

В актовій та спортивних залах, класних кімнатах проживали ВПО: діти, люди похилого віку, люди з інвалідністю.

Були створені умови і для перебування тварин. Діти виготовляли символіку (пряники, браслети).

Директорка
Лілія Вавринів

Педагогічний колектив
110 осіб

Учнівство
1 317 осіб



7 ЗМІН У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ, ЯКІ МАЄ ПРИНЕСТИ УЧАСТЬ У ПРОЄКТІ

1

Зміцнити емоційне здоров'я вчительства й учнівства

У конкурсній заявці Юлія Недзельська, вчителька історії, ініціаторка подання заявки від закладу освіти, зазначила: «Наш заклад не постраждав фізично, на щастя, але під час війни він став місцем тимчасового перебування для людей з територій, які зазнали вторгнення. Відбулося психічно-моральне та фізичне виснаження педагогічного колективу. Учителство та учнівство, а також батьківство, потребують підтримки та додаткових ресурсів для руху вперед».

3

Змінити простір їдальні

Основним запитом від команди проєкту щодо реконструкції і змін простору стала ідея з переосмислення їдальні. Учнівство, учителство і батьківство бажали перетворити їдальню на місце для співдії і комунікації, місце, в якому формуватимуться засади здорового харчування, а також відбуватимуться різні заходи з об'єднання команди за інтересами.

2

Створити місця для надання психологічної підтримки

Вони допоможуть школі стати не просто місцем здобуття знань, а місцем, де всі учасниці й учасники освітнього процесу будуть почуватися в безпеці, будуть щасливими та вмотивованими.

5

Продовжити волонтерство

Хоча волонтерством у закладі займалися і до війни в Україні, усе ж після початку повномасштабного вторгнення допомога іншим набула більш потужного значення і впливу. Команда проєкту виявила бажання впроваджувати акції благодійництва і допомоги на постійній основі як елемент побудови суспільства.

6

Опанувати нові методи і прийоми вирішення конфліктів

У колективі, на жаль, час від часу виникають конфлікти (на основі політичних, мовних, світоглядних поглядів). Коли напруга в суспільстві зростає, саме школа має навчити учнівство толерантної і гідної поведінки під час кризових ситуацій і подолання викликів.

4

Запровадити СЕЕН у школі

На думку команди закладу освіти, запровадження СЕЕН сприятиме зближенню та співпраці не лише між членами і членками колективу школи, але й між учительством та учнівством, батьківством та партнерами закладу, розвиватиме співпереживання та емпатію, що дуже потрібно саме зараз.

7

Навчитися правил безпечної поведінки

Навчання ризиків, що пов'язані з вибухо-небезпечними продуктами, відтепер важливий і, що найголовніше, базовий елемент освіти сучасних українців і українок.

Бобрицький ліцей (нині гімназія) Великодимерської селищної ради Броварського району

Директорка
Тетяна Куць

Робота закладу
від 24 лютого 2022 року

Педагогічний колектив
22 особи

З 8 березня 2022 року село Бобрик було під окупацією, а сам заклад зайняли окупанти.

Учнівство
191 особа

Через це школа значно постраждала – приладдя та техніка були розграбовані, будівля має пошкодження унаслідок обстрілів.

У той час учительство постійно тримало зв'язок з учнівством, проводили дистанційно уроки, зустрічі, надавали психологічну підтримку не лише ученицям і учням, але й батьківству.

Наразі освітній процес відбувається у змішаній формі навчання.



7 ЗМІН У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ, ЯКІ МАЄ ПРИНЕСТИ УЧАСТЬ У ПРОЄКТІ

Говорить директорка Тетяна Куць

1

Створити безпечне освітнє середовище

Створити безпечне освітнє середовище – одне з першочергових завдань нашого закладу освіти. До того ж усім нам – учительству, адміністрації, учнівству, батьківству, громадськості, важливо опанувати основні правила безпечної поведінки та навчити цього дітей. Хочемо жити за формулою: безпечне місце + безпечні дорослі = діти в безпеці.

2

Об'єднатися заради відновлення закладу

Унаслідок вторгнення РФ та ведення жорстоких воєнних дій Бобрицька гімназія зазнала руйнувань через бомбардування й обстріли. У закладі були пошкоджені стелі, вікна, дах, розграбоване майно, викрадені комп'ютери з навчальних кабінетів, пошкоджений футбольний майданчик зі штучним покриттям. Нас це не зупинило, ми об'єдналися заради відновлення. Хочемо дедалі більше мати підтримки і допомоги, хочемо якнайшвидше повернути школу до повноцінного життя.

3

Психологічна підтримка усіх учасників і учасниць процесу

Є велике бажання створити освітню модель у закладі, яка здатна реабілітувати всіх учасників/-иць освітнього процесу. У колективі хочемо розвивати співпереживання, вчитися управлінню емоціями, досягати особистих та колективних завдань.

4

Почати творити наше майбутнє

Для того, щоб почати творити, відчуваємо, що нам дуже потрібна підтримка: моральна, експертна, фінансова, навчально-просвітницька. Ми в пошуках і віримо, що над нами теж зійде яскрава зірочка. Ми спробували відновитись після окупації і з новими силами продовжувати «сіяти вічне», а Ви повірте в нас!

5

Співдія – необхідна якість колективу, що зазнав трансформацій

Уходячи у такий важливий проєкт, як «Змінитися за 7 місяців», команда Бобрицької гімназії була щиро переконана в тому, що ініціативи, де залучаються всі стейкхолдери й учасники/-иці життя до дії, важливі під час відновлення та розвитку освіти в умовах воєнного часу. Для команди дуже цінно знову об'єднатися у співдії, щоб зміцнитися разом.

6

Дитячі бажання й потреби – найголовніші

Ми вивчили дитячі бажання й потреби і саме від них відштовхуємось, коли беремося до будь-яких змін у просторі гімназії. Наразі учнівство гімназії потребує місця, де можна збиратися великими колективами і маленькими групами, місця, де можна відпочити в перервах між уроками, і місця, де можна в тиші й усамітненні підготуватися до уроку, місця, де можна зайнятися творчістю з друзями, і місця, де можна просто побути з думками, книгою.

7

Відновлення харчоблока

Харчування відіграє серйозну роль у питанні повноцінного розвитку і зростання учнівства, адже воно не тільки сприяє загальному зміцненню організму дітей, але також може впливати на їхню працездатність і успішність. Окупанти позбавили дітей права на здорове харчування, зруйнувавши попередній харчоблок. Наш заклад вкрай потребує відновлення харчування для дітей.

⚡ РУХ ДО ЗМІН

Під час візитів до закладів освіти були проведені змінотворчі воркшопи, на яких команди аналізували свої запити, уточнювали та класифікували їх за масштабом і можливістю реалізації. Напрацьовані рішення лягли в основу подальшої роботи – зокрема, усередині шкільних команд, над їх внутрішньою трансформацією. Крім того, у школах побували архітекторки Анна Помазанна і Дар'я Ожиганова, які оцінили запити,

простори і почали паралельну роботу над архітектурними проектами змін у певних помешканнях шкіл.

Ці проекти стали унаочненням того, як може змінитися шкільний простір – навіть без радикальної перебудови будівель радянського часу. Як показують проекти, цінності демократичної освіти можливо втілити і в просторах, що були побудовані для тоталітарної моделі навчання.



⚡ АРХІТЕКТУРНІ ПРОЕКТИ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Проект «Театр шкільного життя»

Опис проекту:

У будь-якій школі хол – це місце, що кожного дня вітає учасників і учасниць освітнього процесу та гостей школи.

У холі відбуваються зустрічі та спілкування, він є центром шкільної громади.

Наразі хол Бобрицької гімназії має часткову функціональність, бо використовується лише його частина, ближча до вхідних дверей, а дальній край пустує.

Тому архітекторка Анна Помазанна запропонувала залучити дальню частину холу і створити в ній інтерактивний амфітеатр із зонуванням, нішами і лавами, який буде місцем зустрічей, відпочинку, ігор чи інших активностей учнівства і вчительства.

«Малюнки-побажання дітей до шкільного простору свідчать про те, що їм важливе різноманіття, щоб у одному просторі відбувалося багато процесів. Хтось хоче бути в центрі подій, хтось приходить туди, щоб поспілкуватися, хтось просто сидить і спостерігає за всім, що відбувається, а комусь важливо

відпочити чи підготуватися до наступного уроку», – зауважує архітекторка.

Амфітеатр влаштований як сходи, що піднімаються в напрямку глухої дальньої стіни холу. Вона стане продовженням амфітеатру завдяки м'якій оббивці, до якої буде зручно притулятися.

Авторка:

Анна Помазанна, викладачка Харківської школи архітектури

Клієнт:

Бобрицька гімназія

Локація:

село **Бобринь**, Великодиммерська ОТГ, Броварський р-н, Київська обл., Україна

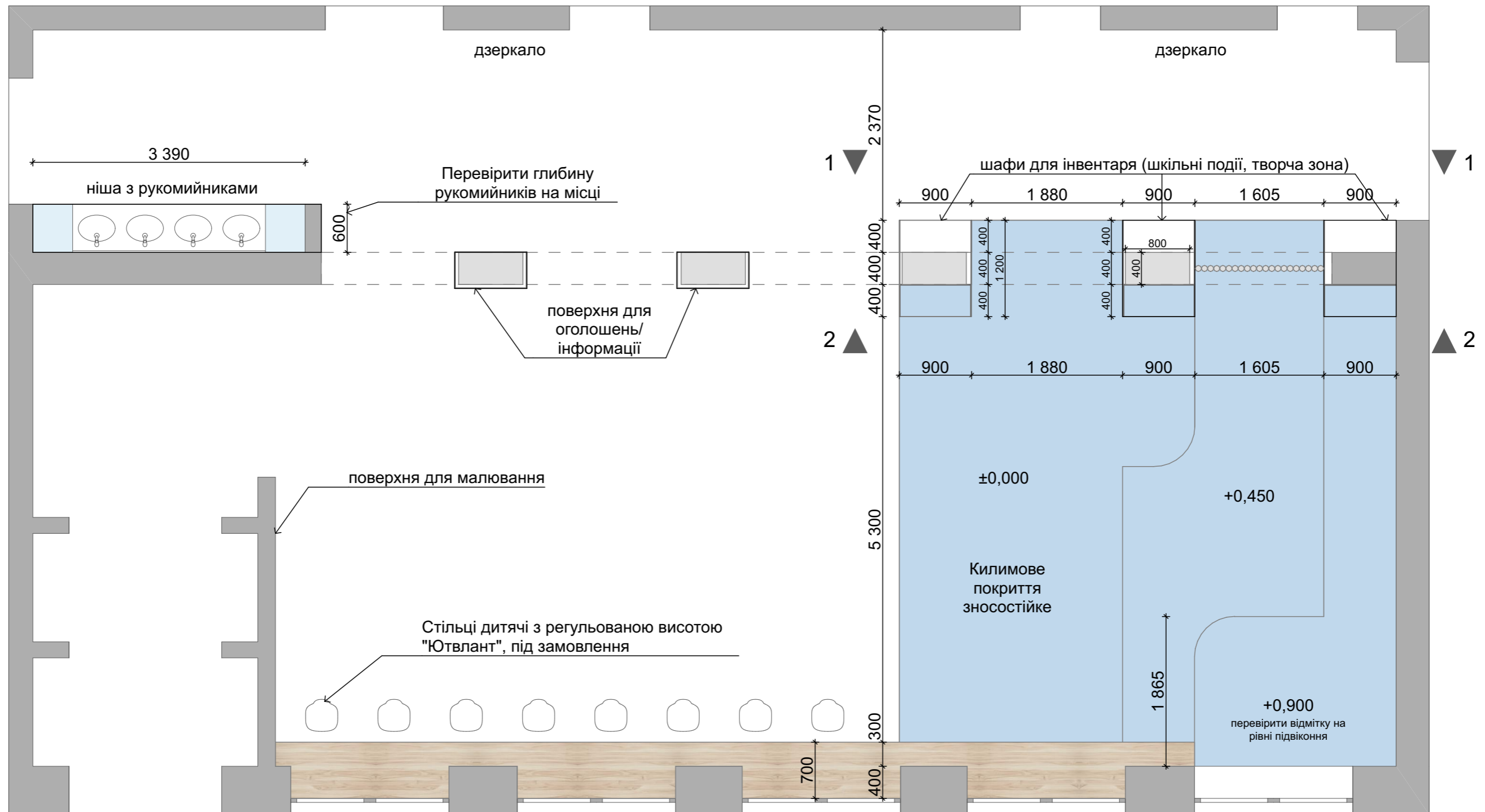
Рік:

2023

Площа:

87,3 м²

План холу



Докладніше
про концепцію:


<https://bit.ly/4O24MAC>

До амфітеатру дотичні дві дальні колони холу, між якими архітекторка пропонує створити нішу — із сидінням, де можна усамітнитися, а також полочками чи шафками для книжок або шкільного приладдя.


Сам амфітеатр пропонується обладнати додатковими елементами — подушками, сидіннями чи іншими м'якими меблями, на яких зручно сидіти або переглядати фільм, який можна показувати на проекторі. Кольором цієї зони архітекторка обрала синій, оскільки він водночас приємний, доволі яскравий і немазкий.

«Елемент амфітеатру — поширена практика організації простору в школах, бо він дає більше місця для зустрічей, проведення уроків, різноманітних подій. Цей елемент дуже подобається дітям, особливо його інтерактивна складова», — говорить Анна Помазанна.


Архітекторка пропонує зміни також у інших частинах холу, щоб увесь простір був стилістично та функціонально єдиним, інтерактивним та функціональним.




Ближні до входу колони — оббивка світлим матеріалом із дерев'яною поверхнею, щоб на них можна було кріпити малюнки, оголошення чи інші інформаційні повідомлення




Стіна, протилежна амфітеатру, — простір для творчості з поверхнею, на якій можна писати, малювати тощо.




Підвіконня — столики зі станціями для заряджання гаджетів та стільницями, за якими можна обідати, учитися




Стеля — акустичні панелі, щоб пом'якшити й приглушити звук і створити комфортну атмосферу




Система освітлення — яскравіша посередині холу і більш приглушена у ніші між колонами



Перегородка, що розділяє зону холу і зону їдальні з рукомийниками




Сидіння в ніші — меблева оббивка, поролоновий наповнювач




Стеля — акустичні панелі з корка або гіпсокартону

ПРОПОЗИЦІЇ ЗМІН ІНШИХ ЧАСТИН ХОЛУ


Пропозиції архітекторки щодо матеріалів, які можуть використовуватися у проєкті



Меблі — дерев'яні кошики на колесах, які можуть бути і стільцями, і місткостями для зберігання, і їх легко рухати навіть маленьким дітям. Крім того, їх можна використовувати для уроків чи зібрань учительства в холі



М'яка зона підлоги — безшовне гумове покриття чи коркова підлога



Меблі, оббивка колон — соснові меблеві щити

Проект «Обідня зала»

Опис проекту:

У тернопільській школі простора їдальня з колонами, що вміщує 150 дітей, розташована на першому поверсі будівлі навпроти актової зали. Це приміщення використовується інтенсивно – оскільки школа переповнена, то процес харчування відбувається з 09.00 до 16.00, і кожні 40 хвилин там обідають. У нинішньому стані

Авторка:

Дар'я Ожиганова,
програмна директорка
бакалаврської програми
Харківської школи
архітектури, співзасновниця
студії NOEMA

Клієнт:

**Тернопільська
загальноосвітня школа
№ 28**

Локація:

м. **Тернопіль**, Україна

Рік:

2023

Площа:

257,5 м²
(обідня зала) + **110,5 м²**
(харчоблок)

цей великий простір є монотонним, з візуальним шумом, оскільки стіни пофарбовані у три кольори (жовтий, жовтогарячий та зелений) та має лиш одну функцію – обідню.

«У просторі немає відчуття затишку, у якому хочеться їсти. Крім того, зелений колір дуже не доцільно використовувати в будь-яких приміщеннях, де вживають їжу. Якщо його використовують, то це зроблено спеціально, щоб люди не затримувалися у цьому просторі – так роблять на вокзалах. Тому дуже не бажано у просторі їдальні використовувати зелений», – зазначає Дар'я Ожиганова.

Архітекторка вказує, що шкільні їдальні не є ресторанами чи кав'ярнями, бо виконують іншу функцію. Якщо в ресторані хочеться усамітнитися і мати затишний вечір у своїй компанії, то шкільні обідні зали є місцем зустрічей, соціалізації, адже їжа об'єднує людей. Крім того, у їдальнях важливо, щоб простір проглядався, адже часто дітей туди веде учительство, яке має наглядати за учнівством.

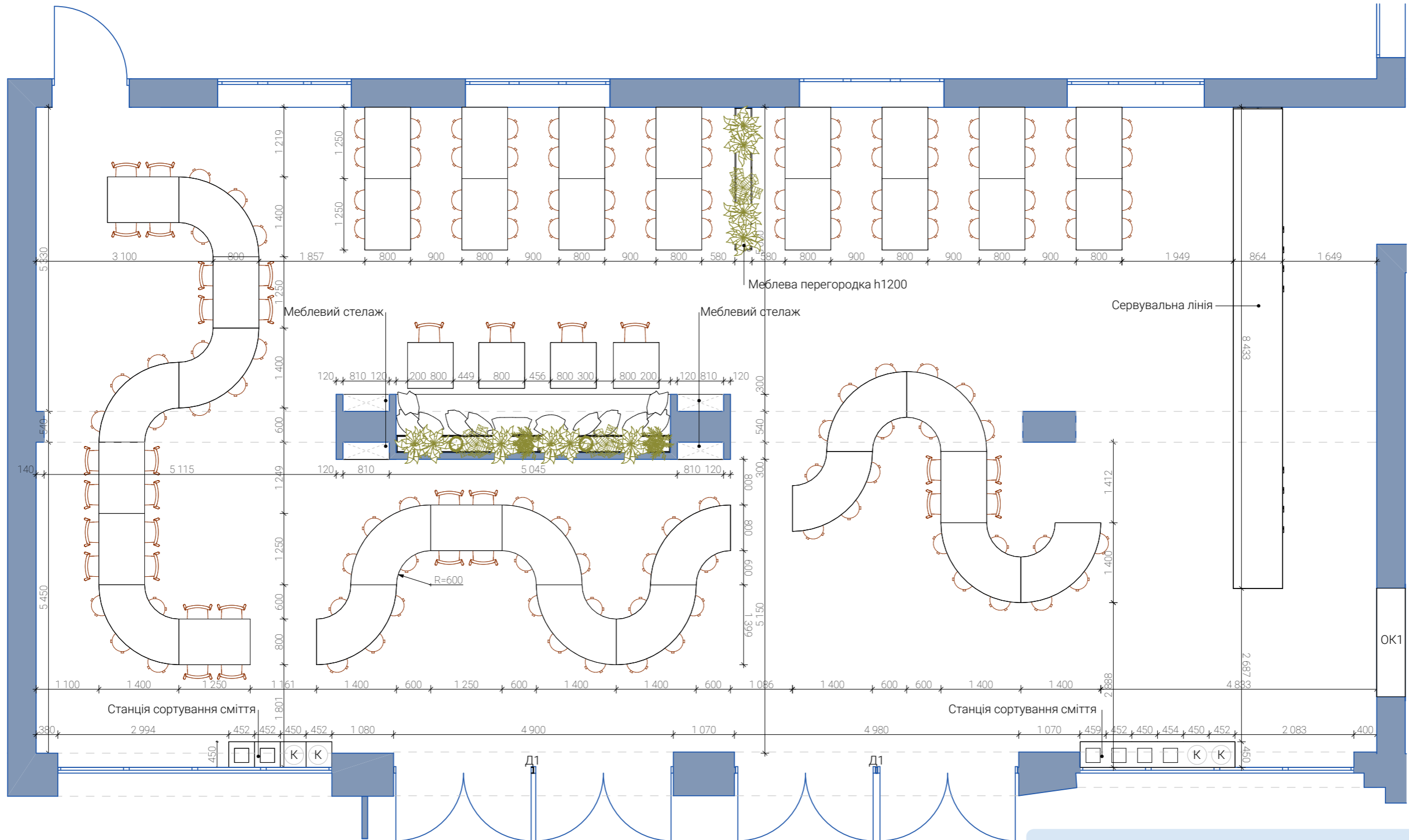
Тому Дар'я Ожиганова запропонувала зонування простору їдальні, але не ізолювання однієї зони від іншої. Архітекторка створила п'ять зон, кожна з яких може помістити понад 30 учениць і учнів, а центральною зоною визначила простір навколо колон.

З одного боку від них є обідні столи та стільці, а з іншого – диван з подушками, де можна не лише їсти, а й мати інші неформальні активності, коли їдальня активно не використовується. Дві з п'яти зон влаштовані як «змійки» з цікавим для дітей розставленням столів.


Крім того, ці зони є інтерактивними, бо столи можна розташовувати по-різному, створювати різні фігури. «Зонування може дати простору затишок, різноманіття сценаріїв обіду і працювати на те, щоб учительство могло легше тримати дітей у полі зору. Учнівство може домовлятися і вирішувати, де який клас обідає. Завдяки цьому діти матимуть різноманітний просторовий досвід і зберігатимуть цікавість до простору», – говорить архітекторка.



План із розміщенням меблів та обладнання



ДЕТАЛІ ПРОЄКТУ



В інтер'єрі використовуються **теплі кольори**, з вкрапленням яскравих тонів. Три стіни ідальні — у теплому білому відтінку слонової кістки, стіна, що відділяє харчоблок, — у червоно-цегляному кольорі. Його можна також використати для стільців



Одну від одної зони відділяють **рослини у вазонах**, щоб додати простору тепла

Освітлення в більшості зон однорідне, у центральній зоні між колонами — підвісне, направлене для зручності читання



Вхідні двері важливо зробити прозорими, використавши для цього оргпластик, щоб впустити денне світло в коридор перед ідальнею, де немає інших джерел природного світла



Підлога має підкреслити зонування через часткове покриття кольоровим комерційним лінолеумом



Одну зі стін ідальні можна покрити білою магнітно-маркерною фарбою, завдяки чому з'явиться **можливість проводити** в цьому просторі **уроки**, зібрання або дивитися відео через проєктор



Під вікнами пропонується встановити **зони для підзарядження гаджетів**, щоб учнівство могло це робити під час обіду



Шкільний буфет може бути об'єднаний з роздатковою лінією

По обидва боки від дверей — **станції** з контейнерами для **сортування сміття**, а також кулерами з питною водою



Безбар'єрність — у ідальні немає порогів, уся підлога на одному рівні. Цю особливість важливо залишити, щоб простором могли користуватися діти на кріслах колісних. Обідні столи також запроєктовані так, щоб така дитина могла легко підїхати до будь-якого з них



⚡ ПЕРЕВІРКА РЕАЛЬНОСТІ

На шляху від запиту на оновлення до втілення змін у просторі неминуче є етап адаптації до реальності. Адже певні ідеї можуть виявитися не ергономічними або занадто дорогими, інші неможливо втілити, а якісь необхідно змінювати на більш реалістичні. Така адаптація проєкту до реалій життя відбувається через різноманітні чинники – від браку матеріалів на ринку до бюджетних обмежень чи змін у наповненості та функціоналі простору.

До прикладу, така перевірка реальністю сталася на початках проєкту. На етапі подачі заявок виявилось, що в багатьох українських шкіл є велика потреба в заміні або модернізації харчоблоків чи їдалень, що були пошкоджені унаслідок воєнних дій чи окупації, або ж через зношене застаріле обладнання. Про потребу змінювати простори харчування заявили 18,8 % з 96 шкіл, що подавали заявки.

Власне, Бобрицька гімназія та Тернопільська школа № 28, що увійшли до фіналу проєкту, також мають велику потребу в ремонті та оновленні харчоблоків. Проте таке оновлення є дуже масштабним, вартісним та потребує фахівців і фахівчинь, які спеціалізуються саме на харчоблоках і розуміють усі нюанси.

Це, зокрема, дотримання санітарних регламентів, які є дуже строгими, коли йдеться про харчування дітей у школі. Тому шкільні команди попрацювали над тим, щоб адаптувати свої запити до рішення учнівства, і звернули увагу на інші приміщення, що потребують змін.

Швидка допомога українським закладам освіти, яким необхідний ремонт та модернізація харчоблока, стане в пригоді опитувальник, створений Національною асоціацією громадського харчування. Цей документ необхідно заповнити і подати на участь у програмі модернізації наявних харчоблоків «Базова кухня», яку реалізують для територіальних громад України:

bit.ly/46ZDQDS

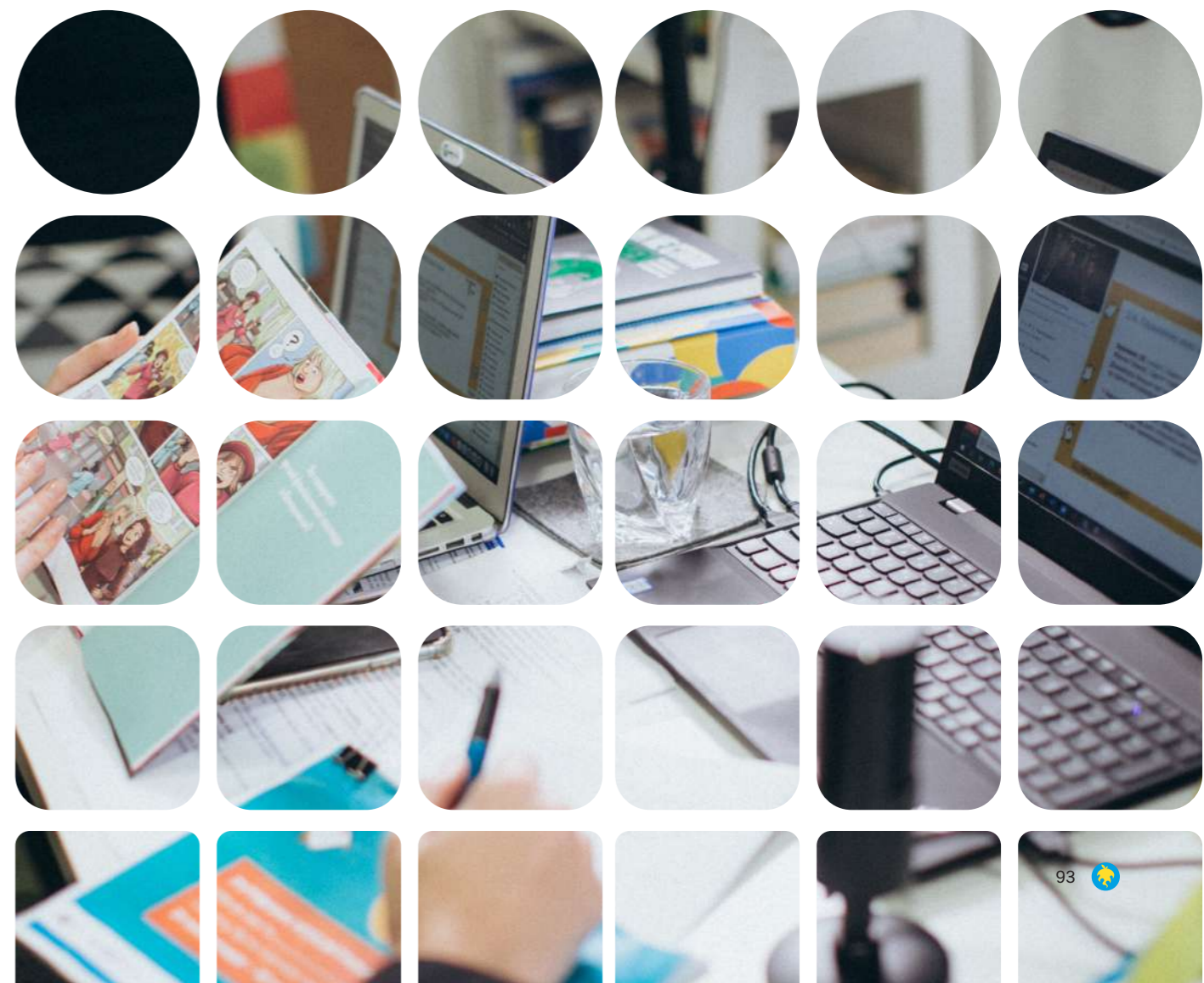


⚡ НЮАНСИ МАТЕРІАЛЬНОСТІ

Першим кроком до втілення проєкту в життя є обговорення його деталей між замовниками, тобто школою, архітектором чи архітекторкою та підрядниками. На цьому етапі якраз і виявляються чинники, через які необхідно адаптувати проєкт. Найперше це стосується матеріалів, які планується використовувати у будівництві чи ремонті. Згідно із санітарними регламентами

для шкіл, вони мають бути нешкідливими і гарантувати безпеку учасниць і учасників освітнього процесу. До прикладу, підлога має бути неслизькою, без перепадів висоти, ям і порогів.

Та є й інші нюанси добору матеріалів і будівельних робіт, що можуть вплинути на реалізацію проєкту, – про них розповідає Олена Заплотинська.



⚡ ЩО МОЖНА АДАПТУВАТИ

Використання практичніших матеріалів

Коли йдеться про дерев'яні поверхні, то більш функціональними будуть формовані плити під дерево, а не масив натурального дерева. Облямовувати натуральним деревом колони, до прикладу, набагато дорожче за плити. Крім того, за натуральними матеріалами складно доглядати, а з часом вони втрачають свій стан і вигляд. Водночас плити значно дешевші, зручніші в монтажі й експлуатації, і за ними значно легше доглядати. Тут можна йти на компроміс, але з точки зору не ціни, а функціональності.

В архітектурному проєкті для Бобрицької гімназії архітекторка пропонувала робити наливну підлогу чи використовувати пробкове дерево для м'якої зони амфітеатру. Проте в результаті обговорень з'ясувалося, що для цього є практичніший та дешевший ковролін.

Також обговорювалися різні варіанти облицювання стіни для творчості – різні варіанти фарб,

облицювання. Виявилось, що таких матеріалів немає на ринку, тому в результаті зупинилися на чорній магнітній поверхні, на якій можна і писати, і кріпити малюнки та інше.

У початковому проєкті холу Бобрицької гімназії передбачалися шафи для учнівства – як додаткові елементи до колон. Адміністрація закладу освіти дуже добре сприйняла цю ідею і загорілася їх встановленням. Проте за 2023 рік у гімназії стало на 60 учнів і учениць більше, і простір холу не може вмістити шафи для всіх. Тож питання шафок буде вирішуватися інакше.

В адаптації проєкту зіграла роль і пожежна безпека. Архітекторка планувала створювати дві ніші між трьома колонами в холі Бобрицької гімназії. Проте з міркувань безпеки одразу два проходи між колонами перекривати не можна. Тому було вирішено залишити одну нішу, а замість другої поставити кошики на колесах – у них можна щось зберігати, на них можна сидіти, і водночас у випадках евакуації їх легко зсунути і вивільнити прохід.

⚡ НА ЧОМУ НЕ МОЖНА ЕКОНОМИТИ

Електрика

Не можна економити на світлі, бо якісно прокладені електромережі, правильний монтаж розеток убезпечують усіх, хто є у просторі школи. Крім того, освітлення є однією з базових санітарних норм.

Надійні матеріали

Важливо, що матеріали для шкіл ніколи не будуть дешевими, бо до них є особливі вимоги – зокрема, вандалостійкість, низька зношуваність.

Підлога

Для неї необхідні найбільш стійкі матеріали. Якщо обирати між кольором і тим, що може витримати триваліший час – то обираємо останнє. Водночас колірну гаму можна врівноважити акцентними деталями, до прикладу, меблями чи декором. Якщо в школі добре збереглася дерев'яна підлога, то варто її реставрувати і, наприклад, пофарбувати різними кольорами.

Інклюзивні рішення

Не варто економити на безбар'єрних рішеннях для шкіл. Бувають випадки, що заклади роблять пандуси чи інші елементи без чіткого дотримання стандартів –

і згодом їх переробляють, витрачаючи подвійний бюджет.

Варто робити одразу за всіма вимогами інклюзивності або швидко адаптувати проєкт. Так сталося із проєктом для Бобрицької гімназії, де на підвіконнях холу планується зробити стільниці. Виявилось, що підвіконня зависокі, й учнівство початкової школи не зможе до них дістати. Тому було вирішено робити додаткову сходинку до підвіконь, щоб вони були доступні для всіх учениць і учнів.

Крім того, варто ознайомитися з інклюзивними рішеннями для класів і за можливості втілювати їх. Це стосується, зокрема, розміщення класної дошки.

Зазвичай її закріплюють на такій висоті, яка дає зручний огляд, того, що написано. Але працювати біля дошки часто незручно – у молодшого учнівства чи дітей на кріслах колісних немає доступу до вищої частини дошки, а дорослим високого чи середнього зросту незручно користуватися нижньою частиною дошки.

Тому для дощок є механізм регулювання висоти – спеціальні рейки, що кріпляться до стіни вертикально і дають змогу підіймати чи опускати дошку [4].

⚡ ЩО МОЖНА НЕ РОБИТИ

Вирівнювання стін

У цьому будівельному процесі є два підходи – візуальне вирівнювання і вирівнювання за маяками. Візуальне вирівнювання полягає в тому, що стіни видаються рівними, хоча насправді можуть бути похибки. Вирівнювання за маяками – це встановлення на голі стіни маяків, спеціальних напрямних рейок, і, орієнтуючись на них, класти тинькування. Цей процес виправлення будівельних похибок потребує значних зусиль і коштів. Тому школам варто подумати, чи дійсно їм потрібні ідеально рівні стіни в класах та інших приміщеннях. В архітектурних проектах для двох закладів освіти в межах проекту «Змінитися за 7 місяців» пропонується використовувати шпатлювання, яке візуально вирівнює стіни, є порівняно недорогою і має широкий діапазон фактур і кольорів, які можна обирати.

Навісні стелі

Необхідності в таких стелях у школах немає, а в деяких випадках вони можуть зашкодити. Стеля у вестибюлі має бути рівною, бо може відігравати значну роль у оформленні простору – коли, наприклад, його необхідно зонувати. Зазвичай зонування роблять за допомогою рухомих перегородок на рейках, прикріплених до стелі і підлоги. Якщо у вас підвісна стеля, то на ній закріпити рейки або інші функціональні деталі буде неможливо. Тому стелі варто просто пофарбувати спеціальною фарбою, яка легко миється. Тут головне в тому, щоб зробити базове облаштування приміщення багатофункціональним, щоб його можна було використовувати для різних цілей. І на рівну стелю можна буде почепити рейки для перегородок або акустичні панелі в холі чи вестибюлі.

⚡ ПРОЄКТ АДАПТОВАНО – ЩО ДАЛІ?

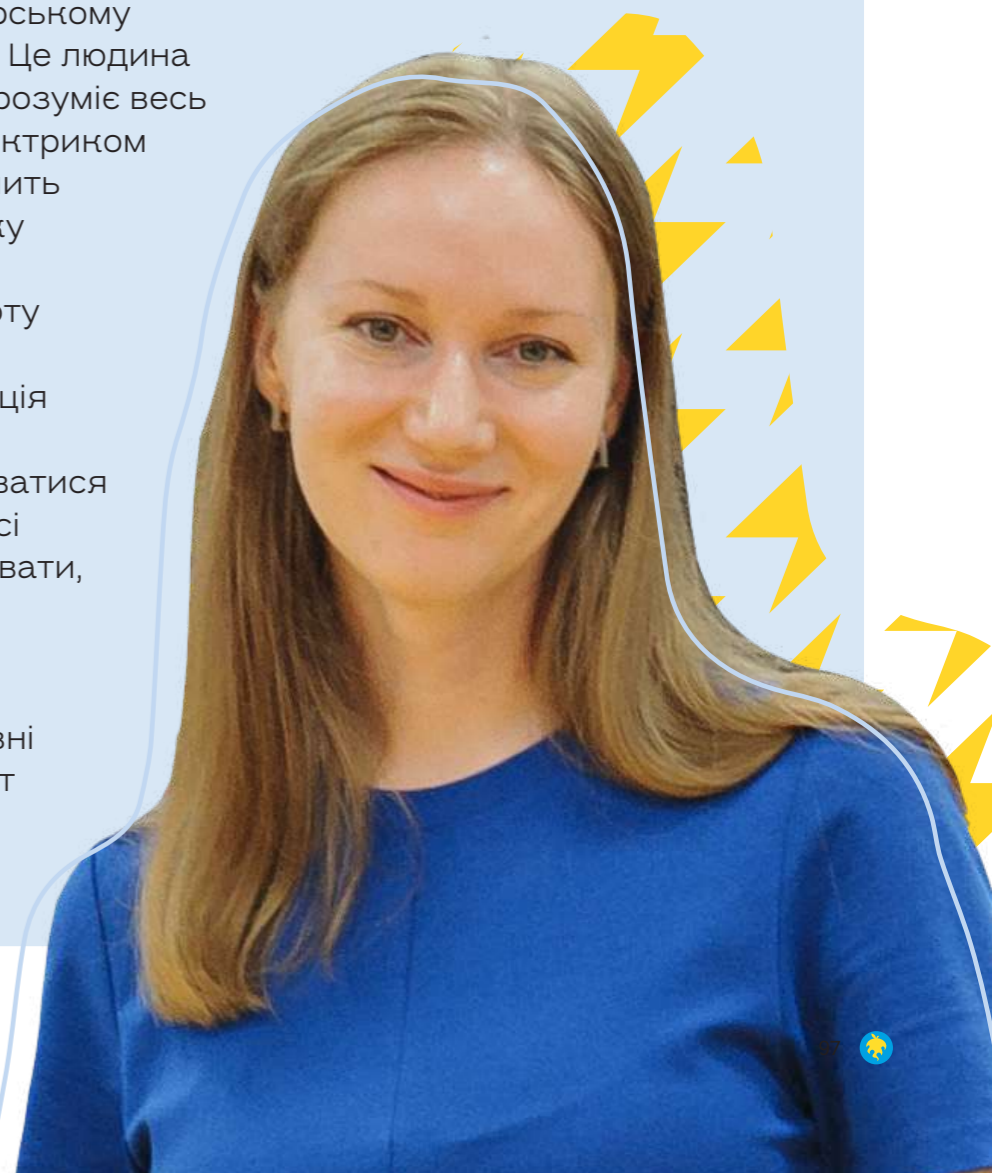
А далі починається підготовка і власне проведення будівельних робіт. І в цьому процесі одним із ключових чинників

успіху є наявність виконроба, який контролює закупівлі матеріалів, хід робіт і всі їх нюанси.

Дар'я Ожиганова

архітекторка, директорка бакалаврської програми Харківської школи архітектури, співзасновниця студії NOEMA

Дуже важливо, коли, окрім архітектора/-ки як автора/-ки проекту та консультант/-ки в подальшому авторському нагляді, є виконроб. Це людина на будівництві, яка розуміє весь проект, яка не є електриком чи сантехніком і бачить тільки свою частинку роботи, а бачить абсолютно всю роботу та може керувати процесом. Комунікація архітектор/-ка – виконроб має відбуватися постійно, і в її процесі можна щось коригувати, якщо це потрібно. Наприклад, вони можуть вирішити, як оптимізувати певні процеси, щоб проект був виконаний вчасно.



⚡ РЕКОМЕНДАЦІЇ ВІД ДАР'Ї ОЖИГАНОВОЇ Й ОЛЕНИ ЗАПЛОТИНСЬКОЇ ЩОДО ОБРАННЯ ВИКОНРОБА

Попросіть показати якісь із його чи її проєктів

Якщо це виконроб, який працює професійно, то в нього має бути декілька проєктів, які він зараз веде або які вже на стадії завершення. Він може показати гарне портфоліо, але краще поїхати на об'єкт і дивитися вживу на рівень робіт. Варто взяти із собою архітектора/-ку, який/-ка вже має досвід у будівництві. Є певні деталі, які багато про що говорять. Це, наприклад, наскільки якісно прокладені плінтуси чи плитка – показові речі, які швидше за все виконроб сам не робить, але він має контролювати і приймати цю роботу.

Запропонуйте підписати договір

З виконробом обов'язково потрібно підписати договір з термінами здавання об'єкта, допустимою похибкою, а також варіантами дій, коли похибка стає більшою від допустимої, і відповідальністю за це. Договір мотивує робити якісно і в строк. Зазвичай, виконроб, які не підписують договір, схильні затягувати строки, бо їх нічого не зобов'язує до їх дотримання. Якщо виконроба не лякає підписання договору, це означає, що він упевнений у своїх силах, у нього є хороший досвід, і він знає, скільки на що треба часу. Професіонали своєї справи не лякатимуться договору.

Гарний виконроб дасть вам вибір

Коли підрядник/-иця оглядає приміщення і рекомендує матеріали, то він / вона має дати можливість обирати між варіантами – це означає, що він знає свою справу та орієнтується на клієнта. Підрядник/-иця має дослуховуватися до ваших побажань і замовлень. Буває так, що будівельники наголошують на певних видах робіт – просто тому, що вони робили таке в інших закладах. Так не має бути, гарні будівельники мають бути відкритими до новацій.

⚡ ЯКІ ЩЕ ДЕТАЛІ ТРЕБА ВРАХУВАТИ?

Комунікація з підрядниками

Адміністрації школи бажано зі своєї сторони підтримувати контакт з виконробом, спостерігати за ходом робіт, виконанням погодженого проєкту. Ця комунікація важлива як для школи, так і для підрядників, бо їм важлива оцінка їхньої роботи.

Зважайте на можливі зміни в термінах виконання робіт

Як говорить Дар'я Ожиганова, архітекторки й архітектори завжди закладають у проєкт мінімальну похибку – 10 % на бюджет і 10 % на строки.

Але насправді будь-яка архітекторка чи будь-який архітектор під час створення проєкту будуть розуміти ступені складності його реалізації.

Якщо в проєкті прості в реалізації речі, що не викликають питань у будівельників, то процес буде відбуватися швидше і є менша ймовірність, що щось піде не так і строки затягнуться.

А якщо в проєкті є якісь елегантні та складні рішення, з якими будівельники раніше не стикалися, то додається окремий пласт роботи – з ними прокомунікувати, усе пояснити, і вони, роблячи це вперше, напевно, будуть робити довше.

Але не треба боятися складних рішень: їх варто робити, якщо вони вирішують багато завдань і проблем та заощаджують бюджет, хоча терміни виконання робіт і збільшуються.

Документальне оформлення

На етапі підготовки до будівельних робіт виконроб має надати замовнику/-иці два важливі документи.

- **Комерційна пропозиція від підрядника**

Вона має зазначати термін робіт, умови оплати та гарантійний строк експлуатації. До пропозиції додається кошторис із двома категоріями: вартість проведення будівельних робіт і вартість матеріалів.

- **Узгоджений план робіт**

Цей документ описує приміщення, яке необхідно ремонтувати, покроковий план проведення будівельних робіт та архітектурні ескізи того, яким має стати змінюване приміщення.

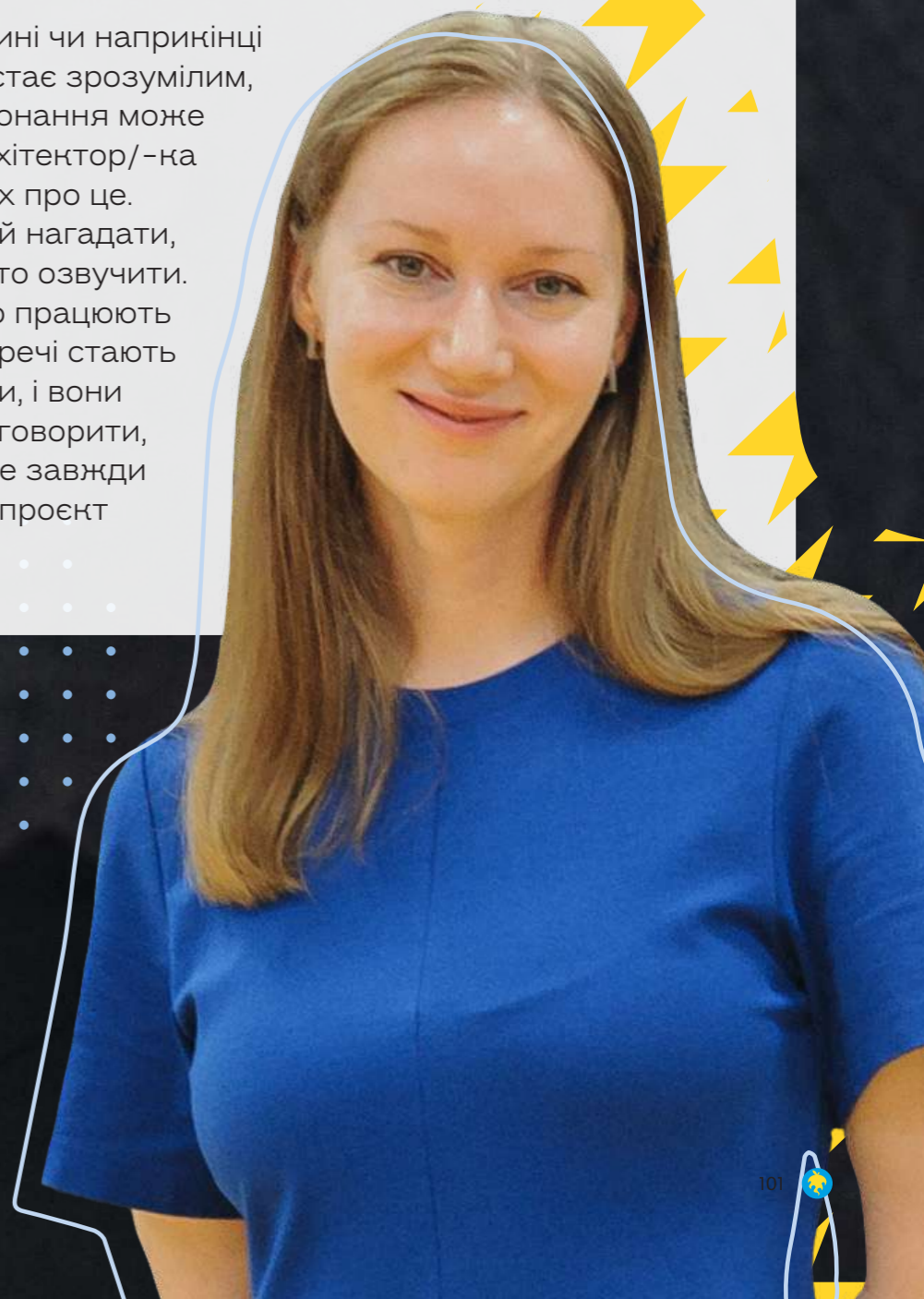
без пер...
не переосми...
-лицей
зменшення кількості учнів у
ЗАПАХИ ІДАЛЬКІ
ДАДУ ШКОЛИ
STEM-ЛАБОРАТОРІЯ
НАУКОВА ЛАБОРАТОРІЯ

ЦІВІЛІЗАЦІЯ
WIFI (покращити)
ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК (культура) + мотивація до
БІБЛІОТЕКА (комунікація, домовленості про арт...)
СЛУЖБА ДІТЯЧОГО ОМБУДСМЕНА (сприйом...)
ЛЕТ... ТА ДОМОВИТИСЬ ПРО...
ЯК ІДЕЮ. (М...)
І ЦІКАВІ ТАБ...
МОТИВА...
ХАРЧУВАН...
ВІДКРИТ...

Дар'я Ожиганова

архітекторка, директорка бакалаврської програми Харківської школи архітектури, співзасновниця студії NOEMA

Приблизно в середині чи наприкінці реалізації проекту стає зрозумілим, що термін його виконання може збільшуватися, і архітектор/-ка має попередити всіх про це. Але треба йому чи їй нагадати, що цей момент варто озвучити. Бо коли люди довго працюють у своїй сфері, якісь речі стають для них очевидними, і вони забувають про них говорити, а замовники/-иці не завжди сприймають те, що проект затягується.



РОЗДІЛ 5

Де взяти гроші для змін

У цьому розділі йдеться про те, якими шляхами може піти заклад освіти в пошуку ресурсів для оновлення. Насправді кошти можна отримати не лише від держави, їх надають численні міжнародні організації, фонди, меценати. Але для цього школі необхідно заявити про себе і свої потреби. Тож тут ми розповідаємо, як це зробити.



НЕ ЧЕКАЄМО, А ДІЄМО

Пошук додаткового фінансування – нова норма життя українських шкіл. Активні освітяни і колективи відкривають для себе нові можливості та інструменти, не чекаючи перемоги.

Заклади освіти шукають фундаторів і меценатів, співпрацюють з українськими та міжнародними організаціями задля поліпшення умов навчання. В умовах воєнного стану і повоєнної нестачі бюджетних

Визначимося з термінами

Фандрейзинг (від англ. fundraising – залучення фінансів) – діяльність зі збору коштів, формування різних фінансових, грошових фондів, зокрема для благодійних чи інших соціально значущих, зокрема освітніх, цілей; процес залучення організаціями грошових коштів і інших ресурсів (людських, матеріальних, інформаційних тощо), які є необхідними для реалізації певного проєкту або діяльності організації загалом, і які організація не може забезпечити самостійно.

коштів навички фандрейзингу стають вкрай необхідними як для керівників і керівниць закладів освіти, так і для педагогів, які хочуть змінити свої школи.

Про перші місяці на посаді директорки Бобрицького ліцею Тетяна Куць згадує так:

«Два з половиною місяці я щодня писала в 10–15 організацій через соціальні мережі. Було важко, я майже не спала. Я написала загальний лист і відправляла в усі організації, з діяльністю яких ознайомлювалася напередодні. Це була моя мета. Я не лягала спати, поки не відправляла 10 листів. До того ж постійно гуглила, шукала нові організації, фонди чи донорів. Хтось відмовляв, а хтось і допомагав. Першим відгукнувся Фонд освітніх ініціатив, подарували ліцею меблі. Далі були відрядження до Данії, Чехії, Угорщини, Праги і звідти нас не відпускали з пустими руками. Так у нашій школі з'явилося 8 інтерактивних дошок, матеріали і фарби для творчого простору, 10 нетбуків і 3 принтери».

У такий спосіб пані Тетяні вдалося після деокупації села долучити до закладу освіти понад 10 грантових проєктів та спонсорів.

Щоб школа відповідала вимогам сучасності та розвивала ключові навички XXI століття, необхідно не лише створити середовище взаємодії для учнівства, а й забезпечити заклад освіти необхідним обладнанням, навчальними матеріалами, організувати нові цікаві гуртки та студії.

Таке життєве та продуктивне навчальне середовище можливо створити, використовуючи зовнішні зв'язки та додаткові фінансові ресурси для підтримки потрібних проєктів. Для цього адміністрація закладу освіти має доступ до різних ресурсів, як-от краудфандингові платформи, освітні гранти, спонсорська допомога тощо [1].

Залучивши зусилля, фантазію та креативність, школа може досягти своїх цілей навіть без значного фінансування з бюджету школи чи від батьківських зборів.

**Безумовно, просто
очікувати змін не варто.
Важливо діяти активно!**

Здебільшого фандрейзинг використовують усі, кому потрібне додаткове фінансування.

Це означає, що в організації є основне джерело фінансових ресурсів, наприклад, кошти засновників чи з державного бюджету.

Фандрейзинг – актуальна можливість для українських шкіл і нині стає реальним джерелом залучення ресурсів, в умовах їх нестачі, на реалізацію різноманітних проєктів.

Джерелами залучення ресурсів для шкіл у межах фандрейзингу є компанії, приватні особи, фонди, державні органи, спонсори, інвестори, грантові організації, меценати, донори.

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ЗАЛУЧЕННЯ ДОДАТКОВИХ КОШТІВ

Спонсор/-ка – юридична або фізична особа, яка фінансує на добровільній і неприбутковій основі різні проекти й благодійну діяльність, як для підтримки, так і з маркетинговою метою.

Донор/-ка (благодійник/-иця) – юридична або фізична особа, яка надає матеріальну, фінансову, організаційну й іншу благодійну допомогу неприбутковим організаціям на добровільній основі, дає гранти на проекти й надає безкорисливу інформаційну підтримку.

Меценат/-ка – людина, яка на безоплатній основі сприяє розвитку благодійних проектів, надає підтримку, кураторство або допомогу в організації суспільно значущих заходів із просвітницькою метою.

Фонди – організації, що розподіляють кошти на некомерційні проекти на конкурсній основі, зокрема грантові програми державних і комерційних структур.

Державні ресурси – наприклад, Міністерство освіти і науки України, державні й місцеві бюджети. Пряма фінансова допомога від держави може здійснюватися у формі субсидій і грантів. Тому завдання

адміністрації школи – стежити за тим, що відбувається у сфері державної політики та стратегіях щодо соціальних і освітніх сфер; моніторити конкурси на гранти й субсидії, обираючи необхідні для своєї школи, і в результаті розробляти й подавати на конкурси грамотні заявки.

Приватні особи – це звичайні та медійні люди, які готові віддати частину власних коштів на добру справу. Це може бути батьківство, випускники і випускниці школи, громада тощо. Усе залежить від цінностей людини й особистої мотивації.

Матриця мотивацій величезна: від щирого бажання допомогти школі, зробити її життєдіяльність кращою до «отримання індульгенції». Адміністрації школи важливо розуміти, що людиною рухає, що вона бажає, і дати їй те, що вона хоче. Комусь насамперед потрібна подяка, комусь – чіткий результат, комусь – відчуття того, що він / вона хороший/-а.

Комерційні організації – компанії, які можуть витратити власний (зокрема рекламний і маркетинговий) бюджет. Ідеться про спонсорів, які представляють великий, середній і малий бізнес.

У першому випадку завданням адміністрації школи є не тільки разово залучити кошти, а й укласти довгостроковий контракт (партнерство з реалізації програми). Для запуску такого проекту потрібно докласти дуже багато зусиль.

По-перше, провести складні переговори й підготувати ретельно опрацьований та обґрунтований проект. По-друге, доведеться довго чекати, поки відбудуться усі узгодження. Великі компанії – це досить високі «піраміди».

У випадку із середнім і малим бізнесом простіше – такі компанії рідко підтримують «програми», зазвичай вони дають гроші під «кейси» – невеликі проекти із чітким результатом. Грошей у цій сфері менше, але доступ до них простіший.

Людину, яка опікується залученням коштів у некомерційній організації, називають фандрейзером/-кою.

У закладах загальної середньої освіти роль фандрейзерів/-ок фактично виконує адміністрація: директор/-ка і завучі.

Є два види фандрейзингу: оперативний і проектний.

У першому випадку зібрані кошти спрямовуються на здійснення поточної діяльності школи, у другому – для реалізації конкретного проекту.

Проекти мають обмежений термін реалізації, від кількох місяців до декількох років (максимум – 5 років), і спрямовані на вирішення конкретного завдання, мають обмежені ресурси.

Простіше знайти кошти для реалізації проекту, ніж діяльності школи загалом, адже донори, спонсори та меценати хочуть бачити кінцевий результат у найближчому майбутньому, тому краще шукати кошти саме на шкільні проекти.

Завдання фандрейзера/-ки тут – дійти до людини, яка ухвалює рішення, і грамотно представити їй проект або запит. Для роботи із середнім і малим бізнесом важливо розуміти мотивацію тих, хто ухвалюють рішення.

Для досягнення цілей школи адміністрації необхідно врахувати всі етапи проведення фандрейзингу. Етап проектування й складання кошторису є найважливішим для запобігання помилкам і непродуктивним результатам.

У стратегії закладу освіти мають бути прописані цілі й завдання на рік (три чи п'ять років). Спираючись саме на них, адміністрація школи визначає стратегію розвитку проекту й шукає способи отримання ресурсів, для досягнення яких готують і затверджують фінансовий і проектний плани.

Якщо ви хочете спробувати залучити додаткові кошти у свій заклад освіти, тоді зберігайте алгоритм проведення фандрейзингу, на основі якого ви зможете побудувати майбутній план дій.

ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ ФАНДРЕЙЗИНГУ

КРОК 1. Визначення мети

- аналіз проблеми й ситуації;
- визначення цілей і завдань;
- генерація ідей.



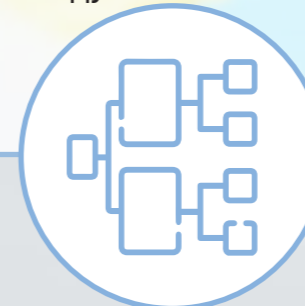
КРОК 2. Пошук ресурсів

- опис цільової аудиторії;
- моніторинг ринку потенційних учасників/-иць;
- проектування, пошук рішень й інструментів;
- складання кошторису, аналіз ресурсів.



КРОК 3. Організація діяльності

- залучення фінансування та підтримки;
- проведення фандрейзингового заходу.



КРОК 4. Підбиття підсумків

- аналіз отриманих результатів;
- подяка й зворотний зв'язок з учасниками/-ицями програми.



⚡ ГРАНТИ ДЛЯ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Нині в Україні діє велика кількість благодійних організацій і фондів, як місцевих, так і закордонних, які надають фінансову підтримку для розв'язання різних проблем, зокрема освітніх.

Одним із видів такої підтримки є гранти, які можуть бути істотним джерелом додаткового фінансування бюджетних установ, зокрема освітніх організацій.

Зазвичай гранти надаються на конкурсній основі й на умовах, які визначає грантодавець (донор). Грантові кошти або майно надають безоплатно без повернення донору. Проте не кожен безоплатну допомогу можна назвати грантом.

Школа повинна витратити грант тільки за цільовим призначенням, звітуючи перед грантодавцем. Змінювати мету використання коштів під час реалізації проекту без письмової згоди грантодавця не можна.

Грантова діяльність – ефективний ресурс для залучення додаткових коштів.

Отже, якщо ви б хотіли взяти гранти для школи, але не знаєте із чого почати, дотримуйтеся таких кроків.

Крок 1. Визначити проблему (потребу), яку потрібно розв'язати

Адміністрація школи мусить обґрунтувати актуальність проблеми й необхідність її негайного розв'язання, розробити відповідний проект і визначити його бюджет. Тобто школа, яка хоче отримати додаткові кошти у вигляді грантової допомоги, має чітко визначити, для чого, для досягнення якої мети або розв'язання якої проблеми вони необхідні. Далі потрібно сформулювати конкретні потреби (гроші, приміщення, майно або послуги).

Крок 2. Знайти джерела інформації про потрібні для школи гранти

Джерелами інформації можуть стати навчальні семінари й публікації в пресі, потенційні донори, консультаційні й ресурсні центри, міжнародна спільнота, інтернет, міністерства й представництва закордонних країн.

Щоб узяти участь у грантовій програмі, потрібно знайти відкриті грантові конкурси, мета й завдання яких збігаються з метою й завданням шкільного проекту.

Для цього необхідно ретельно відстежувати спеціальні сайти, які узагальнюють й актуалізують грантові конкурси, де можна взяти участь, або заходити на офіційні сайти конкретних грантодавців.

Там є вся необхідна інформація щодо умов участі, суми гранту, кінцевого строку подання заявки, апікаційні форми на отримання гранту тощо.

Крок 3. Обрати донора

Є декілька типів благодійних фондів і організацій, які надають гранти:

1. державні фонди й програми – організації, які використовують державні бюджетні кошти для надання грантів.
2. приватні фонди, які використовують засоби, що формуються переважно за рахунок відсотків з обороту капіталу, залишеного окремими заможними людьми або родинами.
3. корпоративні фонди – зазвичай організують компанії для підтримки починань, що відповідають їхньому профілю; нерідко корпоративні фонди надають гранти власною продукцією (негрошові гранти), як це робить, наприклад, компанія Apple, надаючи комп'ютери школам.

Також під час пошуку донорів і грантів адміністрації школи необхідно ознайомитися з видами грантів.

З усього переліку можливих грантодавців потрібно обрати максимальну кількість фондів, звзвити це коло можна буде пізніше.



Наприклад, якщо школа шукає кошти на проведення регіональної конференції з екологічної освіти дітей, то перша вибірка буде охоплювати фонди, що фінансують проекти про довкілля, освіту, зміни в суспільстві, роботу з дітьми, співпрацю державних і громадських організацій тощо.

Адміністрації освітнього закладу доцільно створити власну базу грантодавців і час від часу моніторити їхні сайти.

Там також можна отримати багато корисної інформації про вже реалізовані й нові програми допомоги, про зміни в грантовій політиці тощо.

Крок 4. Звернутися до фонду

Обравши кілька джерел фінансування з найбільшим потенціалом, потрібно звернутися до них з пропозиціями. У документах конкретного фонду зазвичай зазначено найбільш прийнятну форму звернення. Деякі фонди вимагають надання повної заявки, що відповідає заданій формі.

Багато фондів воліють зустрітися онлайн чи наживо з потенційними заявниками. Значна частина хоче спочатку отримати лист-запит із коротким викладом проекту й описом заявника.

Лист-запит має бути коротким – одна-три сторінки максимум. На цьому етапі не варто розраховувати, що хтось дочитає довгого листа до кінця.

У листі потрібно пояснити, чому школа звернулася саме до цього фонду (використовуючи свої знання про фонд), бажано в одній фразі показати необхідність проекту й суть проблеми. Інформація про завдання, очікувані результати, методи й вартість виконання проекту повинна бути викладена точно, з конкретними цифрами й даними.

Окрім того, потрібно показати, чому саме ваша школа здатна виконати такий проект, схарактеризувати напрями діяльності, досягнення й кваліфікацію майбутніх виконавиць і виконавців проекту, пояснити, якої допомоги адміністрація школи чекає від фонду.

Лист-запит — найпоширеніша й найнадійніша форма звернення. З одного боку, він змушує сформулювати суть проекту, з іншого — якщо адміністрація школи відразу після надсилання листа зателефонує до фонду або відвідає його офіс, основу для конструктивного діалогу буде вже закладено.

Крок 5. Оформити заявку

Заявка – це письмовий опис проекту, виконаний відповідно до вимог фонду. У рекомендаціях до складання заявок фонди зазвичай зазначають бажану кількість сторінок і послідовність викладу.

Зазвичай фонди надають власний шаблон для подання заявки. Якщо грантодавець не надіслав інструкцій із цього приводу, можна подати заявку в довільній формі.

Є універсальна форма для написання заявки, яка дає змогу охопити майже всі можливі пункти, що трапляються у форматах заявок на гранти до державних або приватних фондів.

Якщо з наявної інформації про фонд незрозуміло, як до нього звернутися, можна:

- зателефонувати до фонду й пояснити суть проекту;
- підготувати й провести зустріч із представниками/-ицями фонду;
- надіслати до фонду лист-запит із коротким описом проекту й школи.

Використовуючи цю форму, можна виробити логічний підхід до планування й написання будь-яких шкільних проектів.

Необхідно скрупульозно дотримуватися правил, інакше враження від заявки буде несприятливим. Заявку на грант можуть відхилити просто тому, що порушено правила її оформлення.

Заявка на фінансування – один з інструментів залучення коштів на реалізацію шкільного проекту.

До того ж це прекрасний інструмент для структурування задумів, визначення відсутніх ресурсів.

Це доволі універсальний інструмент для звернення по підтримку. Навіть якщо ті, до кого звернулася школа, не оцінили заявку, то принаймні адміністрація закладу освіти отримала готову програму роботи над проектом.

Часто розробивши проект і прописавши заявку, організація розуміє, що багато що із задуманого вона може здійснити, спираючись тільки на свої ресурси.

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ УНІВЕРСАЛЬНОЇ ЗАЯВКИ ДЛЯ ОТРИМАННЯ ГРАНТУ

I. Титульна сторінка

Титульна сторінка є візитною карткою проекту. На одній сторінці має міститися вся необхідна для грантодавця інформація.

1. Назва проекту

Кожне слово, яке використовується в назві проекту, має давати максимальну інформацію про зміст гранту. Заявник/-иця має добирати слова так, щоб більш точно визначити завдання, яке він / вона хоче вирішити.

2. Організація-заявник

Назва школи, її адреса, телефон.

3. Керівник/-иця проекту

Зазначається ПІБ, посада, адреса, номери телефонів, електронна пошта. Саме із цією людиною зв'язуватиметься грантодавець, якщо потрібна буде додаткова інформація. Керівник/-иця відповідає за виконання проекту й несе відповідальність перед донором за ефективність використання коштів. Передбачається, що проект складений керівником/-ицею. Якщо це не так, то варто окремим рядком зазначити автора, авторку або авторів проекту. Але керівником/-ицею має бути хтось один.

4. Географія

Зазначається місто, область, країна, де відбуватиметься робота за проектом.

1

5. Термін виконання проекту

Зазначається в місяцях, не більше ніж на 1–2 роки. Фонди зазвичай не фінансують довгострокових проектів. Якщо проект не можна виконати за 2–3 роки, заявки на наступні етапи пишуться окремо й подаються пізніше.

6. Вартість проекту

Зазначається необхідний обсяг фінансування на весь термін або на перший рік виконання проекту. Окрім того, потрібно зазначити повну вартість проекту (а також внесок організації-заявника й кошти, отримані з інших джерел).

II. Стисла анотація

Анотація – це те, що експертне коло прочитає обов'язково, уважно й повністю. Тому анотація має містити вичерпну інформацію про проект. Експертки й експерти – дуже зайняті люди. Якщо їхні погляди зупиняються на проекті, доля його вирішується буквально в перші хвилини, необхідні, щоб переглянути анотацію і зрозуміти мету проекту.

Якщо в цей момент інтерес до заявки втрачений, він може бути втрачений назавжди. Тому стисла анотація повинна містити чіткий і короткий опис суті заявки. На пів сторінки, максимум – на сторінку.

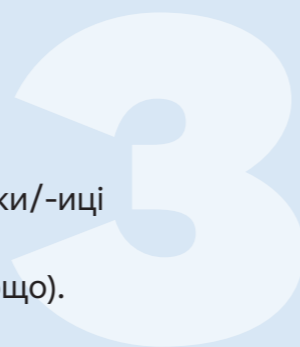
Анотація має охоплювати відповіді на такі запитання:

- хто виконуватиме проект;
- чому й кому потрібен цей проект;
- що вийде в результаті;
- як проект виконуватимуть;
- скільки потрібно буде коштів.

2

III. Вступ

Містить відомості про організацію-заявника. Пояснює, хто подає заявку, хто виконуватиме проєкт і чому заявники/-иці й виконавці/-иці найкраще виконують завдання проєкту (завдяки кваліфікації, досвіду, переконанням, репутації тощо).



IV. Постановка проблеми

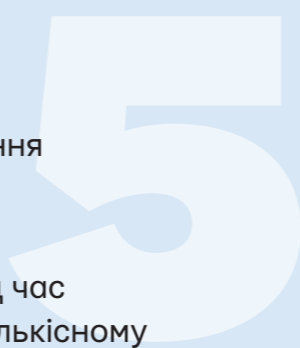
Описує, чому виникла необхідність у виконанні проєкту і як поставлена проблема співвідноситься із цілями й завданнями організації-заявника.



V. Цілі й завдання

Дають уявлення про те, якими будуть результати виконання проєкту. Мета – заради чого робиться проєкт.

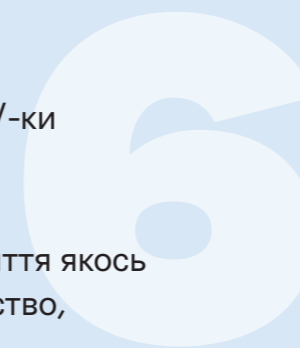
Завдання – конкретний ефект, досягти якого потрібно під час виконання проєкту. Завдання й результати піддаються кількісному оцінюванню. Із цього розділу повинно бути зрозуміло, що вийде в результаті виконання проєкту, які зміни відбудуться в наявній ситуації.



VI. Цільові групи

Майбутні учасники/-иці проєкту, клієнти/-ки, отримувачі/-ки послуг, бенефіціари/-ки тощо.

Бенефіціари/-ки (благоотримувачі/-ки) – це люди, чиє життя якось зміниться або покращиться за допомогою проєкту (учнівство, учительство).



VII. Методи

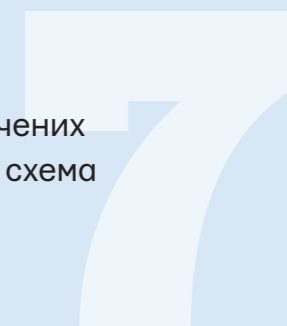
Опис заходів, які необхідно провести для досягнення намічених результатів і вирішення поставлених завдань. Наводяться схема організації роботи й календарний план.

З розділу повинно бути зрозуміло, що буде зроблено, хто здійснюватиме дії, як вони здійснюватимуться, коли і в якій послідовності, які ресурси буде залучено.

Це найбільший розділ заявки. Зі списку виконавців і виконавиць проєкту експертне коло має зрозуміти, що адміністрація школи збрала команду, яка обізнана в усіх потрібних методах для виконання проєкту й цілком впорається із заявленою проблемою. Виконавиць/-ців і організаторок/-ів різних заходів вказувати не обов'язково. Також варто описати, як буде організовано інформаційний супровід проєкту. Можна зазначити сайти партнерських організацій, ЗМІ, з якими школа домовилася про інформаційну підтримку (наприклад, канали місцевого телебачення і радіомовлення).

У цьому розділі можна також вказати партнерське коло проєкту. Важливо показати грантодавцю, що школа не самотня. Якщо в школи є партнери і їх доволі багато, це доводить, що проблема, яку вона розв'язує, справді актуальна та важлива для інших організацій. Варто описати, як партнери братимуть участь у реалізації проєкту.

Бажано не просто позначити «фінансова підтримка», «консультаційна підтримка», а й прописати, які саме заходи буде проведено з тим чи тим партнером. Можна прикріпити листи підтримки партнерів.



VIII. Очікувані результати й механізми оцінювання

У цьому розділі необхідно зазначити, які конкретні кількісні та якісні результати, що підтверджують рішення поставлених завдань, буде отримано під час проведення кожного заходу або надання конкретної послуги. Пам'ятайте, що результати мають бути вимірювані. Плануючи результати, школа «задає планку», за якою звітуватиме грантодавцю. Із цього розділу має бути зрозуміло, як оцінюватимуть підсумки, досягнення мети, як контролюватимуть виконання проєкту.

IX. Подальше фінансування

Розділ пояснює, як, коштом яких ресурсів заявник/-иця сподівається зберегти й розширити досягнення проєкту; переконує грантодавця в тому, що після того, як кошти гранту буде витрачено, знайдуться ресурси для підтримки цієї ініціативи. Розділ необхідний, якщо передбачається продовження робіт за проєктом після завершення терміну дії гранту.

XI. Бюджет, пояснення до бюджету

Розділ містить список усіх ресурсів, необхідних для проведення запланованих заходів. Відповідає на запитання: скільки грошей потрібно від грантодавця, з яких джерел буде отримано всі інші ресурси, необхідні для виконання проєкту, на що їх буде витрачено. Бюджет повинен суворо відповідати проєкту. Він охоплює зарплату, запит на обладнання (мінімальний), відрядження тощо.

XII. Додатки

Охоплюють обов'язкові документи, що підтверджують статус і фінансовий стан школи (зазвичай список документів зазначає фонд), додаткові матеріали, що пояснюють зміст заявки.

⚡ КРАУДФАНДИНГ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Краудфандинг – це спосіб підтримки проєктів чи бізнесів за допомогою збору коштів від великої кількості людей. Ця практика поширилася у 1990-их як спосіб підтримувати випуск нових альбомів музичних гуртів чи знімання фільмів. Краудфандинг набув масового характеру із розвитком онлайн-сервісів і нині використовується дуже широко – від підтримки роботи ЗМІ до фінансування політичних кампаній.

Ця модель працює досить просто: хтось генерує різні ідеї та розробляє технологію їх реалізації, а хтось вносить кошти на досягнення результату. У краудфандингу беруть участь три сторони: ті, хто дають гроші (спонсор/-ка), ті, хто їх отримують (автор/-ка проєкту), і краудфандингова платформа (посередник), яка саме й працює для того, щоб автор/-ка проєкту й спонсор/-ка «зустрілися» на інтернет-майданчику.

НАЙБІЛЬШ ВІДОМІ КРАУДФАНДИНГОВІ ПЛАТФОРМИ:



Kickstarter
<https://www.kickstarter.com>



GlobalGiving
<https://www.globalgiving.org>



Патреон
<https://www.patreon.com>



GoFundEd
<https://gof.org.ua>



**Спільнокошт/
Велика ідея**
<https://biggggidea.com>

Переваги краудфандингу в тому, що він дає змогу як учнівству, так і вчителю отримати фінансування без участі банків, фондів і бірж. Із появою краудфандингових платформ цей процес став набагато простішим і демократичнішим.

Для вчителів – це можливість зібрати кошти на проект. Це ще й чудова реклама, і можливість розповісти про проект без додаткових витрат.

Величезною перевагою є також особиста зацікавленість людини, яка підтримує проект. Їй подобається ідея, продукт, вона співпереживає труднощам автора.

Сфера краудфандингу не висуває жорстких вимог до проектів, але потрібно пам'ятати, що основою успіху є хороший опис ідеї.

Це дає змогу майбутнім інвесторам і інвесторкам отримати максимально повну й адекватну інформацію про пропозицію.

В описі можна використовувати відеоролики, які б мотивували, фото та приклади з особистого досвіду автора / авторки ідеї. Потенційні спонсори / спонсорки мають перейнятися довірою до пропозиції.

Після завершення терміну інноваційного проекту стартап отримує один зі статусів:

- **профінансований** – проект, який протягом терміну дії інноваційного проекту зібрав 100 % і більше від попередньо заявленої на сторінці проекту суми;
- **частково профінансований** – проект, який зібрав від 50 % до 100 % від попередньо заявленої суми;
- **непрофінансований** – проект, який зібрав менше ніж 50 % від попередньо заявленої на сторінці проекту суми.



Як адміністрації школи зібрати кошти на реалізацію шкільного проекту чи освітньої програми через краудфандинг? Для цього потрібно виконати декілька кроків.

Якщо проект отримує статус «непрофінансований», надіслані благодійниками і благодійницями кошти, за їхньої письмової згоди, можуть бути:

- переспрямовані працівниками/-ицями платформи на підтримку іншого обраного ним / нею активного проекту;
- переспрямовані працівниками/-ицями платформи на підтримку статутної діяльності певних громадських організацій;
- повернуті на картковий рахунок благодійників/-иць.

Крок 1. Придумати ідею, для втілення якої потрібно зібрати кошти

Перший і найважливіший крок щодо організації проекту для краудфандинг-майданчика – створення цікавої ідеї.

Мета повинна зацікавити інших людей. Перед запуском бажано вивчити кілька схожих успішних освітніх проектів і сформулювати унікальні переваги своєї ідеї.

Потрібно врахувати, що основним чинником, який спонукає людей брати участь у краудфандинг-фінансуванні, є почуття причетності.

Є приклади проектів, які зібрали більш як сотню тисяч гривень, не докладаючи особливих зусиль, тільки завдяки сильній ідеї, яку хотілося підтримати, щоб бути причетними до чогось хорошого.

Крок 2. Визначити часові межі проекту

На краудфандинг-платформах проекти можуть розміщуватися близько двох-трьох місяців. Водночас статистика свідчить, що більшого успіху досягають короткострокові пропозиції, тому потрібно бути дуже уважними на етапі планування часу на збір коштів на проект.

Згідно з даними зі світової практики, які підтверджені досвідом українських проєктів, у середньому успішні ідеї можуть зібрати необхідні кошти за один місяць. Іншими словами, якщо школі потрібна велика сума, то все одно не варто запускати кампанію на кілька місяців. Потенційні інвестори/-ки не хочуть довго чекати, поки буде реалізовано ідею.

Крок 3. Підготувати ефективний опис проєкту

У краудфандингу немає дрібниць, але особливе значення мають такі чинники: цікава ідея; ефективна стратегія просування; красиве оформлення.

Окрім того, щоб зібрати необхідні кошти, потрібно переконати потенційних доброчинців/-иць, що проєкт гідний реалізації.

Під час оформлення проєкту буде корисно уявити себе інвестором/-кою і намагатися думати, як вони.

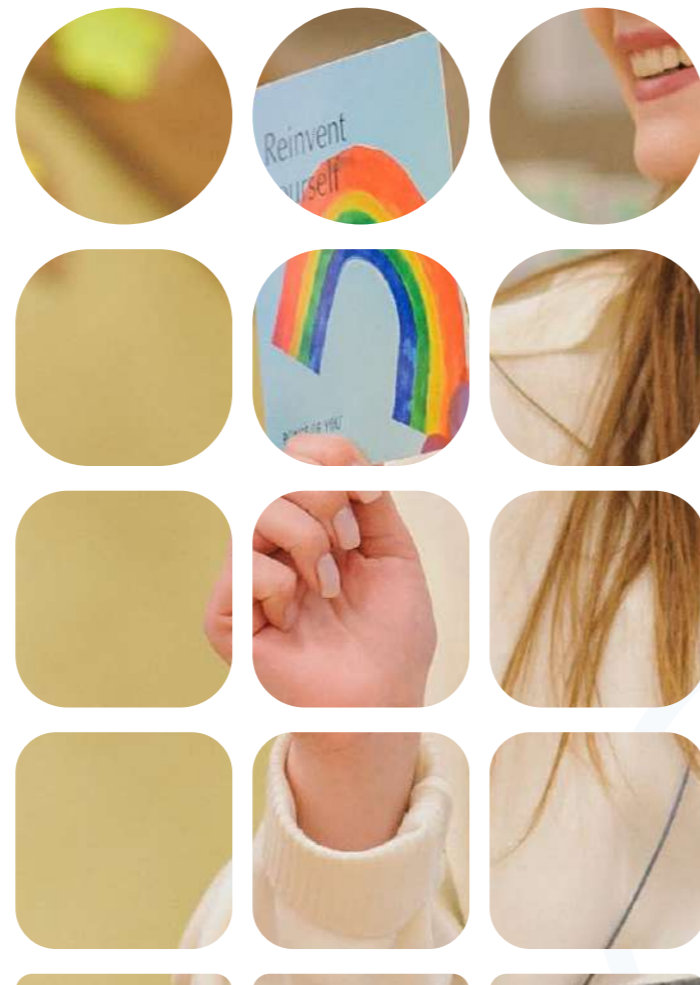
Крок 4. Обдумати стратегію проєкту

Перед стартом проєкту потрібно продумати інформаційну політику. Коли проходить кампанія зі збору коштів, необхідно забезпечити щоденний вихід публікацій, спрямованих на просування проєкту.

Під час запуску проєкту добре домовитися з відомою особистістю, популярними блогером/-кою чи медіаресурсом.

Крок 5. Персоніфікувати проєкт

Підключення соцмереж до профайлу керівника/-иці проєкту дасть можливість потенційним доброчинцям/-ицям дізнатися, кому вони перераховують свої кошти. Кожен і кожна, хто мають сумнів, зможуть перейти на сторінки в соціальних мережах й отримати інформацію про керівника/-ицю проєкту. Бувають випадки, коли спонсор/-ка, зацікавившись ідеєю, пропонує її автору / авторці вигідні умови під час індивідуальної співпраці.



⚡ СПОНСОРСТВО ДЛЯ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Важливо відрізнити донорську допомогу (благодійництво, отримання грантів) від спонсорства.

Умовно спонсорів/-ок можна поділити на три типи: технічні, інформаційні й фінансові.

Донор чи фонд може перерахувати кошти просто тому, що ідея закладу освіти їм відгукується, а спонсор/-ка працюватиме в партнерстві зі школою тільки тоді, коли побачить комерційну вигоду для себе (в іміджевому або фінансовому вираженні). Спонсори/-ки надають допомогу тим проєктам, у яких самі зацікавлені. Вони рідко надають свої ресурси просто так: зазвичай розраховують на рекламу або надання інших бонусних послуг.

Спонсори/-ки — це фізичні і юридичні особи (бізнесмени / бізнесвумен, конкретні компанії, фірми, організації), які зацікавлені в наданні ресурсів для проєкту чи організації заходу для отримання матеріальної вигоди або прибутку для себе або в обмін на рекламу

Перш ніж вирушити на пошуки спонсорів, адміністрації школи потрібно провести підготовчі роботи.

Описати проєкт чи захід: цілі, завдання, місце й терміни проведення, програму, організаторів/-ок, учасників/-иць, ресурси тощо.

Організувати рекламну кампанію проєкту чи заходу. Цей пункт вимагає ретельного аналізу ресурсів: ЗМІ, поліграфічна продукція, зовнішня реклама, рекламні акції та пресконференції.

Розробити спонсорські пакети. Тобто в межах рекламної кампанії школа повинна виділити ресурси, де може бути розміщена спонсорська реклама.

ЩО ЗАКЛАД ОСВІТИ МОЖЕ ЗАПРОПОНУВАТИ СПОНСОРСЬКОМУ КОЛУ?

- Реклама на шкільному сайті у вигляді банера
- Запросіть спонсора/-ку на почесне членство у складі опікунської ради школи
- Поширюйте рекламну продукцію спонсора/-ки на профінансованому ним / нею заході. Це може бути роздавання флаєрів, буклетів, кульок із логотипом спонсорів тощо
- Розміщення логотипів і символіки спонсора/-ки в усіх матеріалах, пов'язаних із заходом, поширення рекламних матеріалів й інші елементи просування
- Можливість виступити з короткою вітальною промовою на відкритті заходу

- Можливість вільно поширювати серед учасниць і учасників заходу інформаційні й рекламні матеріали спонсора (тут важливо заздалегідь обговорити зі спонсором, якого змісту буде реклама)
- Можливість безкоштовно розмістити виставковий стенд
- Можливості вручити спонсору/-ці подарунки (якщо це шкільні змагання)
- Можливість дати інтерв'ю чи коментар спонсору/-ці для представників/-иць ЗМІ, присутніх на заході
- Пряма трансляція (стрім) заходу в соціальних мережах, унаслідок чого спонсори отримають додаткову цільову аудиторію

- Місце, де можна відпочити й розслабитися на заході, можна оформити речами або логотипами спонсора. У такому просторі учасники й учасниці зможуть перевірити електронну пошту, поспілкуватися в соціальних мережах, зарядити мобільні пристрої; пограти в розважальні ігри чи почитати книжки. Варіантів брендування безліч: пуфи, подушки й стільці, брошури, щоб учасницьке коло могло ознайомитися з товарами
- Під час шкільного заходу спонсор/-ка може провести власний мінізахід. Наприклад, якщо партнером школи є фітнес-центр, його працівники й працівниці можуть організувати танцювальні хвилини й так прорекламувати фітнес-центр
- Школа може дозволити поставити брендovanу стіну з логотипом спонсора для фотографування

Намагайтеся на початковому етапі співпраці зі спонсорами зрозуміти їхню мотивацію і цілі – навіщо їм фінансувати шкільний проєкт. У цьому випадку ви зможете запропонувати пакет послуг, який точно відповідатиме цілям спонсорів.

Виконуйте свої обіцянки перед спонсором, але також вимагайте виконання його обіцянок. Не завжди необхідно погоджуватися з усім, що вимагає спонсор: установіть межі можливостей, що надаються, вище яких для вас підніматися вже невігдно, і чесно повідомте про це. Ставтеся до співпраці тверезо й раціонально.

Складіть чіткий документ, у якому буде прописано всі статті витрат. Отримати кошти без певної мети буде вкрай складно. Намагайтеся, щоб проєкти були насправді вагомими, наприклад, ремонт даху, що протікає, або закупівля спортивного інвентарю.

Якщо ваш проєкт довготривалий та коштовний, розбийте ідею разом із бюджетом на програми «мінімум». Складіть бюджет кожної статті витрат окремо й у вас вийде кілька напрямів для фінансування.

Так отримані суми кожної програми «мінімум» будуть ближчі до можливостей спонсора/-ки.

Для того щоб спонсори могли ознайомитися з проектом, потрібно зробити невелику, але чітку презентацію, розробити медіаплан. У презентації потрібно обов'язково вказати цілі проекту й те, на що школа збирається витратити зібрані кошти.

Якщо школа вже мала досвід співпраці зі спонсорами в минулому, то варто розповісти, як відбувалася реалізація профінансованого іншими спонсорами проекту, на що пішли зібрані кошти, якими були результати.

Висловіть подяку спонсору/-ці, підкресліть, що без його / її підтримки захід не зміг би відбутися або було б набагато більше труднощів під час його організації та проведення.

Зробіть пост у соціальних мережах про захід, додайте фото та відео й поставте мітку або надішліть посилання на пост спонсорам. Окрім цього, складіть звіт про витрачені кошти. Тут важливо не упустити жодної деталі. Спонсорам дуже важливо знати, на що і як витрачено виділені ними кошти, співробітники/-иці спонсорської компанії можуть підготувати свої звіти (які вони зобов'язані надавати своєму керівництву) на основі вашого.

Обов'язково попросіть свого спонсора також написати відгук про співпрацю зі школою (наприклад, лист-подяку про спільно виконану роботу). Такі відгуки та листи будуть великою підтримкою для школи в майбутньому під час пошуку інших спонсорів [1].

ПОРАДИ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ФАНДРЕЙЗИНГУ

1

Коли готуєте заявку для отримання гранту, варто вивчити, кому і як фонд допомагав останні кілька років. Вивчення прецедентів дає змогу з'ясувати ключові джерела фінансування й не тільки утриматися від звернень до неперспективних фондів, а й краще підготувати пропозиції в перспективні.

2

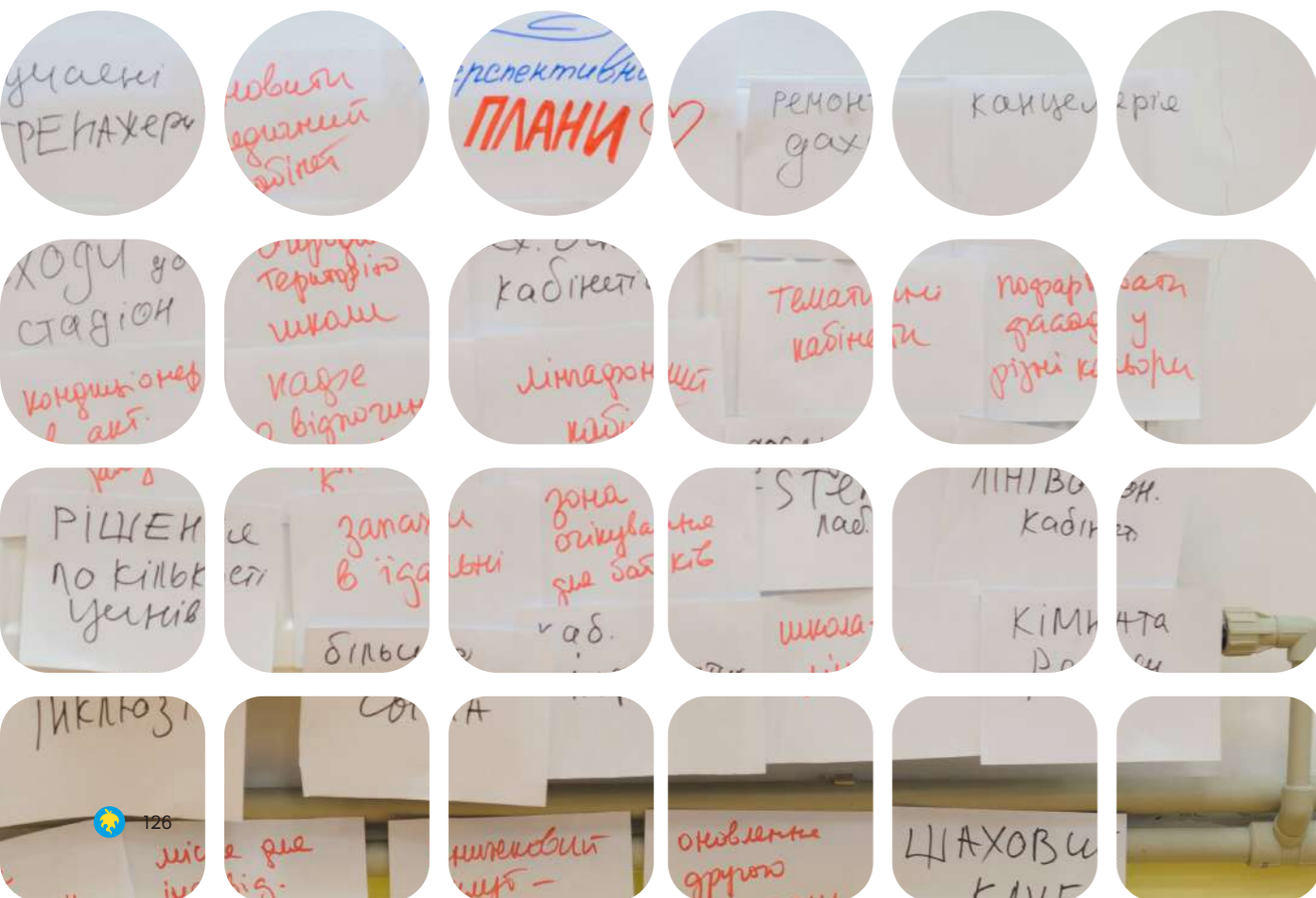
Працюйте з різними каналами. Під час організації ефективної фандрейзингової кампанії враховуйте, що використання комплексного підходу й декількох технологій фандрейзингу одночасно (наприклад, пошук спонсорів, краудфандинг, реклама в соцмережах і ЗМІ) дасть змогу не тільки створити повноцінний «образ» проекту, а й залучити різні канали його просування й долучити до збору коштів різні джерела фінансування.

3

Шукайте спонсорське коло заздалегідь. Буде добре, якщо ви отримаєте згоду ще на етапі підготовки до проекту. До того ж компанії-спонсори складають план свого бюджету заздалегідь, а він охоплює і благодійні програми, тому адміністрація школи повинна домогтися, щоб проект школи увійшов до корпоративного плану. Можливо, школу внесуть до плану не поточного року, а наступного, але і це позитивний результат — адміністрація матиме спонсорську підтримку в майбутніх проектах.

4

Загалом, щоб пошуки гранту завершилися успішно, потрібен певний час і наполегливість. Від моменту підготовки заявки до реального отримання гранту може минути багато часу, а неякісно підготовлені документи адміністрацією школи можуть стати причиною відмови у фінансуванні.



РОЗДІЛ 6

Безпека в школі

А зараз саме час поговорити про безпеку в закладах освіти, бо з 2022 року це питання набуло значної актуальності. Тож тут експертне коло ділиться міркуваннями про переосмислення безпеки та її елементів. Також традиційно ми розповідаємо про світовий досвід убезпечення учнівства.



ЗБЕРЕГТИ ЖИТТЯ

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну питання безпеки в закладах освіти стало одним з найважливіших. Адже безпековий аспект нині дуже впливає на роботу шкіл – зокрема, у регіонах підвищеного ризику обстрілів учительство й учнівство виходять на навчання дистанційно. В українській освіті з'явилися нові для нас поняття – укриття та бомбосховища, від наявності та стану яких залежить режим роботи, коли йдеться про змішане чи очне навчання. Нині безпековий аспект діяльності шкіл розвивається за двома напрямками – змінами у фізичному просторі закладів, зокрема, облаштуванням укриттів, а також змінами в освітньому процесі, такими, як класи безпеки і навчання в них.

У 2022 році з'явився спільний проєкт Міністерства освіти і науки України та Державної служби України з надзвичайних ситуацій під назвою «Клас безпеки», де навчають правил пожежної безпеки, розповідають про мінну загрозу і цивільний захист, формують навички домедичної допомоги [14].

На сесії в межах Національного EdCamp-ВОЛЯ 2023 Олег Дроздов, архітектор, співзасновник Харківської школи архітектури, розповів, що у фаховому колі активно обговорюють варіанти укриттів для громадських будівель – це може бути, зокрема, захищений поверх під будівлею, який має певну основну функцію і може використовуватися як бомбосховище час від часу.

Проте фахівці і фахівчині впевнені, що все це – тимчасові рішення або просто інструменти. Найперше Україні необхідно вибудувувати стратегію, як усі ці інструменти об'єднати і використовувати для захисту людських життів. На думку Юлії Чикольби, експертки у сфері протимінної діяльності, це важке завдання, оскільки в безпекових питаннях головною є зміна поведінки людей – з ризикованої на безпечну. І у цьому має бути комплексна стратегія з багатьма інструментами і методами впливу.



ОСВІТА ПІД ЗАХИСТОМ

Корисне обговорення

**Запис сесії з архітектором
Олегом Дроздовим на
Національному EdCamp-ВОЛЯ
2023 з обговоренням сучасних
освітніх просторів ви можете
переглянути тут:**

[https://www.youtube.com/
watch?v=hRXK_JLF8DO](https://www.youtube.com/watch?v=hRXK_JLF8DO)



Для розроблення подальших кроків з забезпечення вчительства й учнівства Україна може скористатися досвідом інших країн, які впроваджують різноманітні протоколи та заходи, – залежно від викликів, з якими стикається країна. До прикладу, у США, де часто відбувається стрілянина, школи практикують огляд усіх на вході, відеоспостереження і навіть замки в деяких класах, де можна закритися ізсередини [21]. Є американські школи, що пішли далі – до прикладу, в одному із закладів освіти в Алабамі облаштували два класи з куленепробивними стінами.

Та більш корисним для України видається досвід Ізраїлю – країни, що постійно живе у воєнному стані з обстрілами і терактами. Особливо показовим є приклад міста Сдерот, розташованого буквально за 800 метрів від Сектора Гази. Якщо палестинці випускають ракети, то до цього міста вони долітають за лічені секунди.

Для шкіл це великий виклик, адже вчительство не встигає перевести учнів і учениць в укриття. Тому в Сдероті самі будівлі шкіл перетворили на бомбосховища – з укріпленими дахами і бетонними стінами, з маленькими віконечками-

бійницями, розташованими під стелями, щоб уламки не поранили дітей.

«Навколо шкіл стоять гарні бетонні скульптури, які насправді призначені для того, щоб «ловити» ракети на себе й не допускати прильотів у школу. Самі будівлі закладів освіти – це укріплені укриття з потовщеними стінами, бо немає часу виводити класи.

Тому в разі сигналу повітряної тривоги діти одразу падають на підлогу, затуляють голову руками за протоколом безпеки. Потім чекають 10 хвилин і, якщо немає повторної ракети, то повертаються до уроку. Частиною повернення та адаптації є пісня, яку учні й учениці співають усі разом. В українських дітей теж є така – від ТНМК та Світлани Ройз», – розповідає Олександр Гершанов, психотерапевт, спеціаліст із роботи з травмою, директор психо-освітнього проєкту Ізраїльської коаліції травми.

Також у Сдероті всюди на вулицях стоять бетонні куби – для тих, кого тривога застала на вулиці. Вони красиві, бо в місті проводяться конкурси для художників на розпис цих сховищ. На дитячих майданчиках збудовані різні бетонні лабіринти з арматурою. Насправді це теж укриття – якщо дитина грається на майданчику, то під час тривоги може зайти всередину і сховатися.

Паралельно зі школами проводять регулярну роботу, навчаючи вчительство та адміністрації протоколів безпеки. Для цього в армії Ізраїлю є спеціальний рід військ – служба тилу, яка працює з населенням під час надзвичайних ситуацій. Загалом в армії є багато підрозділів, завдання яких – допомагати мешканцям країни. У службі тилу є навіть спеціальний педагогічний підрозділ і військовослужбовці-інструктори для роботи з учительством і учнівством. Вони приходять у садочки та школи й проводять заняття про дії в кризових ситуаціях. «Загалом у закладах освіти такі кризові навчання відбуваються двічі на рік. Бо в нас не лише війни, але й землетруси трапляються. Зокрема, такі тренінги активізували після землетрусу в Туреччині», – ділиться досвідом Олександр Гершанов.

Корисна пісенька

**Пісню «Крокуй до укриття»
від ТНМК і Світлани Ройз ви
можете завантажити тут:**

[https://www.youtube.com/
watch?v=DxS_dV9T55U](https://www.youtube.com/watch?v=DxS_dV9T55U)



⚡ МАРШРУТИ БЕЗПЕКИ

Так само як і укриття, нагальним питанням в українських школах стали маршрути безпеки – комплекс заходів, який здійснюється у випадках повітряної тривоги.

Тут ми повинні сказати, що маршрути безпеки мають бути інклюзивними і враховувати потреби різних дітей.

Про інклюзивні компоненти маршрутів безпеки розповідає Ніна Мацюк, експертка з питань інклюзивності та безбар'єрності.

Коли лунає сирена, учнівство необхідно сповістити про це, провести в укриття й облаштувати їхнє там перебування



⚡ ІНКЛЮЗИВНА СИСТЕМА ОПОВІЩЕННЯ

Якщо в закладі освіти є внутрішня звукова система на кшталт радіо, то по ньому відбувається сповіщення і звучить сигнал, що лунає на всю школу.

Але для людей, які не чують, це ні про що не говорить. Тому потрібно, щоб у кожному класі на визначеному місці, наприклад, була кнопка, яка починає мигати або червоним кольором, або якимось словом, сповіщаючи про те, що є повітряна тривога і потрібно евакуюватися.

Дуже важливо, щоб звук повітряної тривоги дублювався певним візуальним сигналом. А якщо серед учнівства є діти з порушеннями зору, то все, що відбувається, дублюється голосом. У будь-якому випадку вчитель/-ка все має озвучувати.

Для дітей у надзвичайних ситуаціях усе, що йде не за планом, є великим стресом. Тому важливо, щоб для них були прописані соціальні історії, щоб вони розуміли алгоритм дій.

Це можуть бути картинки з написами, наприклад,

«Я чую звук повітряної тривоги»

«Я шикуюсь біля виходу»

«Я чекаю, що мені скаже вчитель/-ка»

«Я беру свої речі»

«Я йду за таким маршрутом» тощо.

Загалом такі картки варто зробити для усіх дітей, бо візуальні інструкції сприймаються дітьми краще, ніж вербальні.

ПЕРЕБУВАННЯ В УКРИТТІ

Саме перебування в укритті має бути комфортним. Там має бути вода, світло, достатньо місця та простору, щоб діти могли сидіти чи лежати. На випадок, коли комусь потрібно опанувати свої переживання, бажано мати куточок чи кімнату тиші, де дитина може заспокоїтись. Це може бути місце, відмежоване від людей довкола шторою.

Ми говорили про ті випадки, коли діти спускаються в укриття, перебувають там певний час і повертаються на свої місця в клас. Але може статися і так, що дійсно щось відбулося. На такий випадок потрібно, щоб діти знали про певне визначене місце за межами школи, де вони мають зібратися для того, щоб їх перерахували, перевірили їхній стан здоров'я тощо. Це місце збору також має бути якимось означене і до нього також треба промаркувати шлях. Це ніби дрібниці, але їх обов'язково потрібно врахувати.

Важливо проводити тренування зі спуску в укриття. Також бажано зробити так, щоб місце в укритті для дітей було релевантним до їхньої класної кімнати. Це важко зробити в сьогоденних реаліях, але потрібно максимально прагнути до цього. Так ми заберемо один з чинників для стресу дітей. Бо є укриття, де діти сидять на лавці з наплічниками, які вони не можуть зняти, бо їх немає куди покласти. І ця лавка без спинки. Але комусь із дітей треба полежати, комусь – посидіти, комусь – побути в тиші.

Якщо ми дивимось на все це в ідеальних умовах, то діти спускаються в укриття – і урок продовжується, наскільки це можливо, бо немає дошки, мало місця тощо. Але це відбувається рідко, бо зазвичай це неможливо зробити. Тому потрібно продумати якусь альтернативу, яка буде заміною урокам. Потрібно заздалегідь проговорити з дітьми правило, що якщо хтось не хоче щось робити, то не потрібно через це бунтувати, а можна попросити якимось альтернативне завдання.

Ніна Мацюк

експертка з питань інклюзивності та безбар'єрності, консультантка з впровадження практик інклюзивності і безбар'єрності, засновниця просвітницького проєкту про інклюзію

Я часто бачу, як дітей в укритті розважають, ніби їхній стрес хочуть перекрыти якимись сильними відчуттями, вмикають музику, починають грати в ігри. Але це не до кінця правильно, тому що не всім дітям може бути це потрібно.

⚡ ЗАСПОКОЇТИ, А НЕ СТРИВОЖИТИ

Школи можуть зробити так, щоб маршрути безпеки працювали на заспокоєння учасників і учасниць освітнього процесу. Наприклад, у разі дублювання маршруту голосом можна подавати інформацію так, щоб це заспокоювало, порадьтесь, як це можна зробити, із психологинєю чи психологом. Загалом для нас зараз звук повітряної тривоги – це вже щось неприємне. Бажано, щоб звук починався тихіше, потім гучніше, гучніше і гучно, щоб це не шокувало дітей.

Я знаю багатьох дітей, які разом з батьками збирали тривожний наплічник. Дитина обирала колір наплічника, наповнення – який вона хоче ланчбокс, яку пляшечку для води, аптечку тощо. І для дитини це стало цікавим процесом, їй стало спокійно. Тобто і такі речі можна робити, не розбалансовуючи дитину і не створюючи бар'єр у сприйнятті маршрутів безпеки.



Детальніше за темою:

Алгоритм дій при оголошенні сигналу повітряної тривоги

<https://bit.ly/461ed4B>

⚡ ЧОМУ УКРИТТЯ — ЦЕ НЕ БОМБОСХОВИЩЕ

Під час воєнного стану очний освітній процес можуть проводити лише ті заклади освіти, де є обладнані укриття. Станом на липень 2023 року їх мали 75 % українських шкіл, за оцінкою МОН [6]. Проте у самому терміні «укриття» криється загроза, оскільки вони не завжди можуть захистити людей. З 2022 року в Україні використовують два позначення для прихистків від обстрілів – укриття і бомбосховище. Під укриттями маються на увазі найпростіші споруди – зокрема, цокольні та підземні поверхи, підвали, парковки та переходи, тобто місця, де можна заховатися на короткий час. Бомбосховище – це спеціальна захисна споруда, яка має витримувати різні типи загроз, і де люди можуть перебувати до 48 годин. Тому всупереч ніби оптимістичним оцінкам кількості укриттів, ситуація є радше невтішною, адже повноцінних бомбосховищ в Україні набагато менше, ніж підвалів.

⚡ ЯК ЦЕ РОБЛЯТЬ У СВІТІ?

Тут ми знову звертаємося до міжнародного досвіду – у багатьох європейських країнах є системи бомбосховищ, що підтримуються у належному стані з часів Другої світової війни, а в Іспанії, до прикладу, ще від громадянської війни, що відбувалася у 1930-х рр.

Найкращим прикладом у цьому може стати Фінляндія, адже ця скандинавська країна зробила належні висновки з війни з СРСР, а потім – Другої світової, і не лише утримує, а активно розбудовує систему бомбосховищ.

Станом на 2022 рік у фінів діє 50 500 сховищ, розрахованих на 4,8 млн людей, а це – більше ніж 87 % від усього населення країни.

Зазвичай ці бомбосховища мають інші функції: у громадських будівлях їх використовують як спортивні зали чи паркінги, у житлових будинках – як комори, але з обов'язковою умовою очищення простору за 72 години і використання його як бомбосховища за потреби. У Фінляндії також на національному рівні діє будівельний закон про обов'язкову наявність бомбосховища у будь-яких нових будівлях.



⚡ УКРАЇНСЬКІ СТАНДАРТИ

До недавнього часу в Україні діяли норми будівництва бомбосховищ ще з радянського часу з невеликими змінами. Проте з 1 листопада 2023 року набувають чинності нові, переглянуті й адаптовані до сучасного контексту [3]. У цьому документі немає терміна «бомбосховище», але є поняття «захисні споруди цивільного захисту», що мають забезпечувати цивільне населення на випадки стихійних лих, бойових дій чи терактів.

НОВІ БУДІВЕЛЬНІ НОРМИ МАЮТЬ ПЕВНІ СТАНДАРТИ

Захисні споруди мають витримувати ударні хвилі від різних видів зброї, падіння уламків, забруднення радіацією чи іншими шкідливими речовинами, затоплення та пожежі й горіння



Інклюзивність – захисні споруди повинні мати пандус або трап для людей на кріслах колісних, тактильну навігацію для людей з порушеннями зору, візуальну навігацію для людей з порушеннями слуху, зокрема, навігацію з люмінесцентним покриттям, щоб її було видно у темряві



Місткість захисних споруд у закладах освіти має бути такою, щоб уміщати 100 % учнівства і колективу закладу



Крім того, мають бути поручні, пофарбовані в колір, контрастний до кольору стін



Захисні споруди повинні герметично закриватися, мати кілька входів з аварійними виходами і тунелями, щоб люди змогли вибратися – на випадок, якщо один з них буде завалений



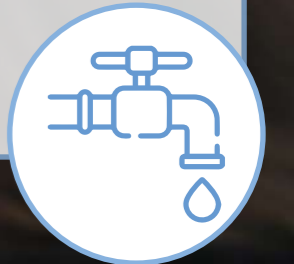
Крім того, бажано мати тамбур з кількома дверима, щоб затримувати шкідливі речовини



У захисних спорудах має бути система вентиляції з кількома шахтними виходами на поверхню



Санітарно-гігієнічні норми – захисні споруди повинні мати вбиральню, душ, умивальники, джерела аварійного живлення, запаси води та продовольства



Розробники документа рекомендують обладнувати сховища в закладах освіти не лише спальними місцями, але й стільцями, столиками й ігровими зонами для дітей



РОЗДІЛ 7 КІНЦЕВИЙ

Прийняття змін

Неодноразово в цьому посібнику ми говорили про те, що зовнішні зміни невіддільні від внутрішніх. Про це варто пам'ятати усім, хто стали на шлях змін. Адже перш ніж починати перефарбовувати стіни чи рухати меблі, необхідно чітко знати, який у цьому сенс. Це нехитре правило діє у різноманітних сферах – і в архітектурі також.



«Зараз на часі — формувати мрію і почати планувати. Не варто витрачати гроші на будівництво, якщо ми не знаємо, який зміст вкладаємо в будівлю.

Відбудова починається з мрії, з розуміння якості життя в школі, яка має там бути», — говорить архітектор Олег Дроздов.

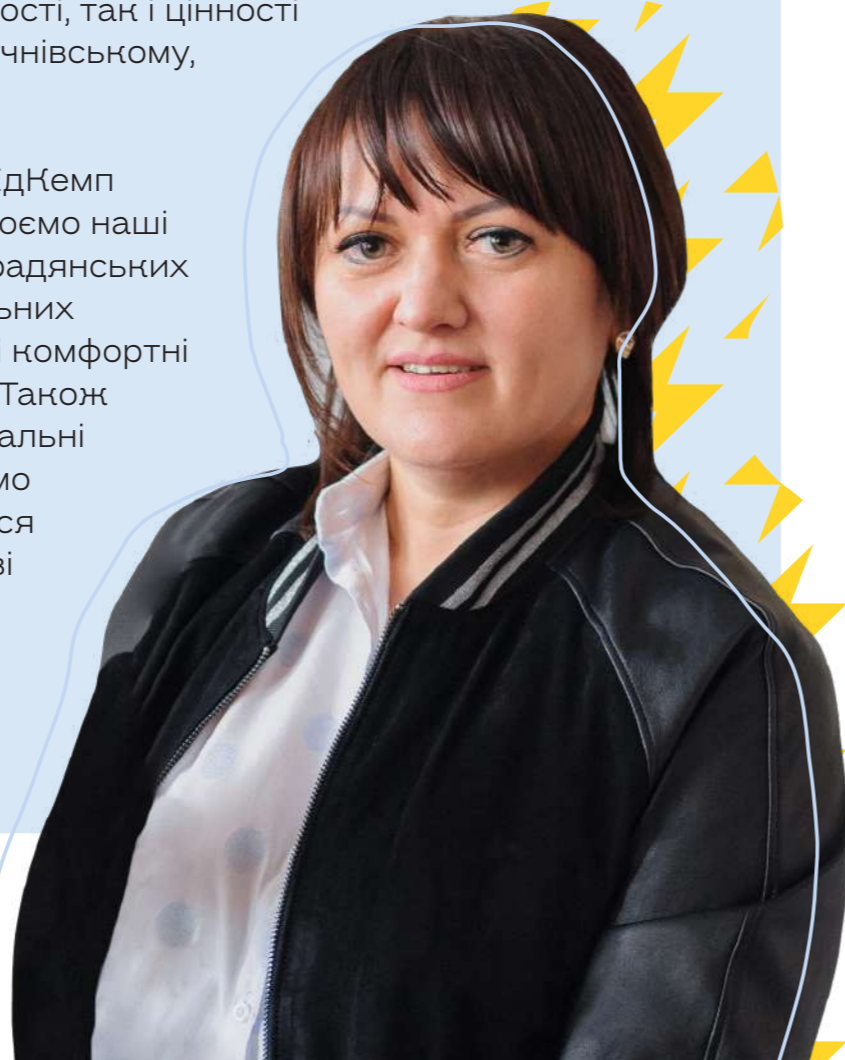
За час проєкту «Змінитися за 7 місяців» команди двох закладів освіти мають досвід внутрішніх трансформацій, який допоміг змінити багато речей — і не шляхом коштів чи фізичних втручань, а тому, що вчительки і вчителі вибудували свої цінності, інакше подивилися на стосунки у своїх колективах і шкільних громадах загалом.

Тетяна Куць

директорка Бобрицької гімназії

Я змінила ставлення до своєї роботи, особисто до себе — зокрема, навчилася розподіляти обов'язки. Проєкт дуже вплинув і на колектив: у нас стали набагато кращі стосунки, бо кожен і кожна переглянули як свої цінності, так і цінності загалом у колективі, і в учнівському, і в батьківському.

Завдяки навчанню від «ЕдКемп Україна» ми переосмислюємо наші цінності і позбуваємося радянських звичок, наприклад, шкільних лінійок, а створюємо нові комфортні для всіх формати співдії. Також ми розвиваємо горизонтальні зв'язки і вже не вживаємо по батькові, а звертаємося одні до одних у колективі лише на ім'я — мене, до прикладу, називають пані Тетяна.



Залучення учнівства до напрацювання планів змін стало цінною частиною проєкту і дало змогу дітям повірити в себе, стати активнішими та самостійними. Про це говорять старшокласниці й старшокласники Тернопільської школи, для яких, так само, як і для дітей з Бобріка, були проведені окремі сесії з планування змін у просторі школи. Ба більше, побажання дітей були враховані в архітектурних проєктах, і вони це оцінили дуже високо. «Це було найкраще, адже ми висловлювалися вільно і були почутими. Дуже важливо, що ми мали слово і відчували, що воно щось важить», — говорить одна з учениць Тернопільської школи.

Їдальню вони називають «олів'є» через схожість кольорів на цей відомий салат. За словами дітей, зараз простір їдальні використовують неоднорідно — учнівство сідає переважно за столи, ближчі до роздаткової лінії, а дальні від неї меблі пустують. У новому просторі діти побачили багато можливостей для себе — зокрема, сидіти більшими компаніями і водночас мати затишне місце для читання, посиденьок з друзями, занять чи роботи над проєктами. Як говорять учні й учениці, а також директорка школи Лілія Вавринів, за останні місяці учнівство згуртувалося і самостійно реалізує великі проєкти на рівні міста.

Дитяча перспектива цінна ще й тому, що може розвіювати певні установки та стереотипи дорослих. До прикладу, під час обговорення нового дизайну їдальні в тернопільській школі серед тренерсько-експертної команди були побоювання, що найпопулярнішими будуть креативні столи-«змійки», за які діти мало не сваритимуться. Проте самі учениці й учні говорять, що так може реагувати хіба початкова школа. А підлітки обрали собі зовсім інші місця за фаворитів — столи під вікнами, де будуть розетки, щоб зарядити гаджети, а також затишний диван з рослинами, поближче до книжок, які вони хочуть читати. Улюблене місце в майбутній оновленій їдальні вже обрала і Лілія Вавринів, директорка школи, — і це так само диванчик у центральній частині приміщення. На її думку, дуже важливо створювати гідне, комфортне середовище як для дітей, так і для вчительства. «Я переконалася в тому, що гідне забезпечення виховує дітей — якщо ми заберем мило з рукомийників, то вони не сформуєть звички правильно мити руки. Так само і з харчуванням. У школі багато дітей, не всі встигають поїсти, тому вони бігають у прилеглі до школи точки і купують газовані напої, хлібобулочні вироби. Оновлений простір їдальні стане одним з кроків вироблення культури харчування в нашому закладі», — говорить Лілія Вавринів.

У тернопільської школи є багато точок росту – тут працюють над культурою домовленостей, поширенням напрацювань, зокрема, 200-бальної системи, яку запровадили в школі і яка добре працює. Також заклад освіти готується до зміни статусу на ліцей

і розробляє концепцію, яка буде представляти поступ і потенціал школи. А ще тут пробують різні варіанти систем оцінювання і співпраці всередині педагогічного колективу, що подобається не всім учасникам і учасницям освітнього процесу.

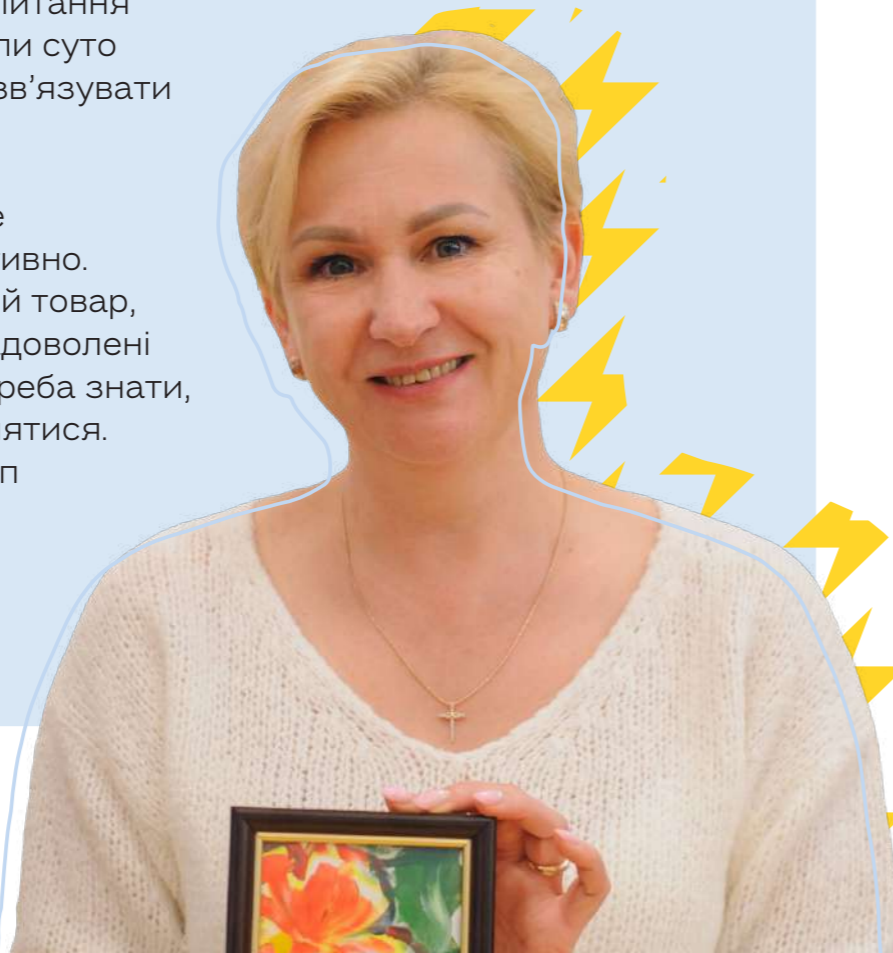
Лілія Вавринів

директорка Тернопільської школи № 28

За час проекту я бачу в собі великі зміни. Відчуваю, що зробилася більш гнучкою, зокрема, психологічно й морально, я це застосовую і в роботі, і в особистому житті. Це дає мені додатковий ресурс, більшу впевненість, розуміння своєї сили.

Раніше питала колег чи учнівство про те, що подобається чи не подобається. Тепер питаю інакше – що вам комфортно чи некомфортно, і що викликає труднощі? Формую питання так, щоб ми не виходили суто на негатив, а могли розв'язувати проблеми.

Звісно, спільнота може сприймати зміни негативно. Коли з'являється новий товар, то не всі будуть ним задоволені й одразу куплять. Це треба знати, враховувати і не зупинятися. Я щаслива, що «ЕдКемп Україна» з'явилася в нашому житті, допомога організації для нас неоціненна.



Процеси внутрішньої трансформації дали змогу колективам шкіл стати ще активнішими і не чекати на зміни, а самим їх упроваджувати. Завдяки змінотворчим майстеркам, де команди виокремили швидкі рішення, вони по-новому поглянули на власні ресурси і можливості змінити простір закладів освіти. До прикладу, у Бобрицькій гімназії власними силами створюють кімнату тиші для учнівства і вчительства, впроваджують практику створення домовленостей у класах і зробили скриньку запитань до директорки, які можуть ставити усі. Тож усі зацікавлені в змінах заклади освіти можуть використовувати інструменти, викладені в цьому посібнику, для планування змін і їх втілення.

Водночас не варто применшувати значення змін у фізичному просторі, адже як ми вже зараз знаємо, простір формує особистість і моделі поведінки. Тож якщо українські школи хочуть будувати демократичний освітній процес і присутньо впроваджувати «Нову українську школу», зміни в просторі дуже допоможуть у цьому. Крім того, можливість інакше подивитися на свій заклад має дуже позитивний вплив і підвищує самооцінку шкільних колективів. «Коли я побачила архітектурний проєкт нашого холу, була дуже вражена – нарешті діти Бобрицької гімназії, невеличкої сільської школи, отримують сучасний освітній простір, де вони зможуть не лише

відпочивати, але й навчатися і реалізувати себе», – говорить Тетяна Куць. За словами директорки, шкільна команда вже планує, яким чином можна використовувати новий простір холу – до прикладу, для зустрічей громади, обміну досвідом з іншими школами, які часто звертаються у Бобрик, та й уроків також.

З наших рекомендацій щодо змін у просторі ви вже знаєте, які деталі необхідно враховувати в роботі з архітекторами й архітекторками, як обрати виконроба і навіть де і як шукати кошти для проведення ремонтів. Та маємо вас попередити – оновлення простору є лише початком змін. Не менш важливо розуміти, як можна працювати у новому просторі школи. Як говорять в експертному колі, просторові зміни будуть цікаві лише спочатку – а з часом учнівство й учительство звикне до них і перестане помічати.

Що таке «м'яка кімната» для рівноваги та як її обладнати в школі

<https://bit.ly/sensesroom>



Тож головне завдання – прийняти новий простір, вжитися в нього і вплести в освітній процес.

«Простір цікавий лише тоді, коли дорослі вміють з ним працювати. Ажіотаж буде лише в перші місяці. Далі всі звикають. І якщо нічого не робити далі, то простір не стане мотиваційним. Тому вчителькам і вчителям треба навчатися працювати, максимально використовуючи всі можливості багатфункціонального простору. Наприклад, проводити уроки не фронтально, а давати більше групової роботи, проєктної, спонукати учнівство самостійно шукати рішення, пропонувати ідеї», – радить Олена Заплотинська.

Наостанок маємо для вас ще одну неочікувану пораду, але дуже важливу. Вона про те, як втілювати українську ідентичність у просторі закладів освіти. Від 2022 року питання ідентичності надзвичайно важливе для всіх українців і українок, адже наша країна платить найвищу ціну за нашу самість. Тож не дивно, що в просторі кожної школи є символи українства.

Але погляньмо на них уважніше – часто це стенди лише з вербою і калиною, або різні зображення у «шароварному» стилі, що висять на стінах класів чи в коридорах

уже понад 20 років, на які вже мало хто звертає увагу. З іншого боку, є імовірність неабиякого поширення мілітарної символіки в результаті війни, і в шкільних просторах зокрема. Тож наша неочікувана порада полягає у тому, що просторові рішення можуть бути не найвдалішими для втілення української ідентичності.

«Можливо, тут варто поставити собі запитання «Що ми хочемо цим досягти?». Наприклад, ми хочемо нагадати учнівству, що воно мешкає в Україні. Але це не обов'язково робити стендом чи просторовими рішеннями. Можливо, зараз і не потрібно такого нав'язливого нагадування, бо діти від нього дуже швидко абстрагуються. Усе одно через два тижні після того, як стенд з'явився, його перестануть помічати.

А ось якщо в школі є шкільне радіо, там може бути певна програма, в якій учнівство чи вчительство буде говорити про українську ідентичність», – говорить архітекторка Дар'я Ожиганова.

У тому ж ключі варто поміркувати і про мілітарну символіку і втілювати її в просторі лише тоді, коли вона допоможе пережити травму війни.

Та вирішальне слово про те, які зміни необхідні, залишається за вами – вашою шкільною командою, великою учнівською і місцевою громадою.

Адже ключем до прийняття й успішної реалізації змін є спільне ухвалення рішень і співволодіння новим простором і процесами, що в ньому відбуваються.

Сподіваємося, що цей посібник дасть вам натхнення і впевненість у ваших силах – творити нову, демократичну, людяну освіту і формувати нову якість шкільного життя

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Бугайчук А. В., Шпиг Н. О. Фандрайзинг: як залучити кошти до закладу освіти. Київ: Видавнича група «Шкільний світ», 2021. 128 с.
2. ДБН В.2.2-3:2018. Державні будівельні норми України. Будинки і споруди. Заклади освіти. Портал єдиної державної електронної системи у сфері будівництва. 2022. 16 с. URL: <http://surl.li/mhfxr>. (Дата звернення: 25.09.2023).
3. ДБН В.2.2-5:2023. Захисні споруди цивільного захисту. Портал єдиної державної електронної системи у сфері будівництва. 2023. 131 с. URL: <https://bit.ly/3twq7Wl>. (Дата звернення: 25.09.2023).
4. Косенко Д. Новий освітній простір: інформаційний посібник, 2019. 255 с. URL: <http://surl.li/ujsu>. (Дата звернення: 25.09.2023).
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / за заг. ред. М. Грищенко ; Міністерство освіти і науки України. Київ, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (Дата звернення: 19.10.2023).
6. Новий навчальний рік у школах в офлайн-форматі: в Міносвіти розповіли подробиці. Інформаційне агентство УНІАН. 2023. URL: <http://surl.li/mhfzj>. (Дата звернення: 25.09.2023).
7. Освіта в часи кризи. Організація економічного розвитку і співробітництва. 2023. URL: <http://bit.ly/fromaroundtheworldoecd>. (Дата звернення: 25.09.2023).
8. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи. Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.03.2018. № 283. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0283729-18#Text>. (Дата звернення: 25.09.2023).
9. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти. Наказ Міністерства охорони здоров'я від 25.09.2020. № 2205. Редакція від 09.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>. (Дата звернення: 25.09.2023).
10. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145- VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (№ 178-179). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
11. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету міністрів України від 14.04.2021. № 366-р. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>. (Дата звернення: 25.09.2023).
12. Семко О. Соціальні історії. Що це і як вони можуть допомогти навчати дитину з особливими освітніми потребами. Нова українська школа. 2018. URL: <http://surl.li/mhfyf>. (Дата звернення: 25.09.2023).
13. Ситніков М. Врятувати школи Сластіона. *Ukrainer*. 2021. URL: <https://ukrainer.net/shkoly-slastiona>. (Дата звернення: 25.09.2023).
14. Уряд схвалив створення та функціонування у закладах освіти класів безпеки. Міністерство освіти і науки України. 2022. URL: <http://surl.li/czedm>. (Дата звернення: 25.09.2023).
15. Широчин С. Архітектура міжвоєнного Києва. Школи. Ясла. Дитсадки. Київ: Видавничий дім «СкайХорс», 2019. 432 с.
16. Bansal, S., Roy, S., (2021). School Education Reforms in Dehli 2015-2020. *Boston Consulting Group*, Retrieved from <http://surl.li/mhfzs>.
17. Barrett, P., Zhang, Y., Moffat, J., & Kobbacy, K. (2013). A holistic, multi-level analysis identifying the impact of classroom design on pupils' learning. *Building and Environment*, 59, 678-689, Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2012.09.016>.
18. Chatelet, A-M., Gutman, M. (2019). School Buildings and Architecture. *Encyclopedia.com*. 2019, Retrieved from <http://surl.li/mhfzp>. (Дата звернення: 25.09.2023).
19. Imms, W., Mahat, M., Byers, T., & Murphy, D. (2017). Type and Use of Innovative Learning Environments in Australasian Schools ILETC Survey No. 1. Melbourne: University of Melbourne, LEARN, Retrieved from <http://www.iletc.com.au/publications/reports>.
20. Llorens-Gamez, M., Higuera-Trujillo, J., Omarrementeria, C., & Llinares C. (2022). The impact of the design of learning spaces on attention and memory from a neuroarchitectural approach: A systematic review. *Frontiers of Architectural Research*, 11, 542-560, Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.foar.2021.12.002>.
21. Schaeffer, K. (2022). U.S. school security procedures have become more widespread in recent years but are still unevenly adopted). *Pew Research Center*. 2022. URL: <http://surl.li/mhfzg>. (Дата звернення: 25.09.2023).

ЗАФІЛЬМОВАНО

Про зародження і перебіг проєкту «Змінитися за 7 місяців» можна не лише прочитати у цій книзі. Поступ шкільних команд та перетворення освітніх просторів зафільмовані в особливому освітньому серіалі. Його автором є Павло Сусяков – режисер документального кіно, який допомагає різноманітним соціальним проєктам комунікувати за допомогою відео. Павло працює з темами урбаністики, гендеру, екології, ментального здоров'я і, звісно, освіти. Зараз у фокусі дві школи – учасниці проєкту, зміни яких детально показані у серіалі. Подивившись його, ви зможете надихнутися методичними напрацюваннями, які використовувалися для прогресу шкільних команд, і шляхом змін, який ми усі пройшли за ці сім місяців.

Епізод 1. «Нумо змінюватися за 7 місяців»

Команда EdCamp Ukraine вирушає в Тернопіль і Бобриня – для знайомства із закладами освіти, учасниками й учасницями проєкту. Уперше команда бачить шкільні коридори, де досі видніються сліди від куль та уламків, та великі шкільні родини, які хочуть змін. А шкільні колективи розкриваються по-новому за допомогою вправи з метафоричними картками і набувають впевненості у тому, що зрушення їм до снаги.

<https://bit.ly/changein7monthsvideo1>



Епізод 3. «Командотворення»

Перед шкільними командами новий виклик – долетіти на повітряній кулі до безпечного місця і спільно вирішити, які із запасів можна викинути по дорозі, щоб куля і люди в ній не постраждали. Ця вправа показала спроможності команд ставити пріоритети і досягати спільної мети і стала підкріпленням опитування, яке команди проходили на старті проєкту. Дослідження клімату в командах, яке виявило рівень довіри, залученості, відповідальності, стало опертям, на якому EdCamp Ukraine вибудувала шлях командотворення, що привів до трансформацій шкільних колективів.

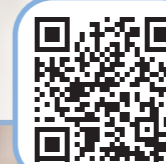
<https://bit.ly/changevideo3>



Епізод 5. «Перетворення школи»

Нарешті момент, якого всі так чекали, – школи ознайомлюються із архітектурними проєктами змін, які для них підготували архітекторки. Чому саме цей простір, а не інший? Чому його змінили саме так? Що стало найбільшим сюрпризом для шкільних команд? Відповіді на усі хвилюючі запитання – у цій серії.

<https://bit.ly/changevideo5>



Епізод 2. «Досліджуємо запит»

Одного бажання змін недостатньо – необхідно точно сформулювати запит і ухвалити командні рішення. У цьому шкільним командам допомагає EdCamp Ukraine, запропонувавши кілька ефективних вправ. Перша з них – дерево бажань, що розквітає квітами, на яких громади написали свої мрії, ідеї та побажання. Це стало поштовхом для подальшої роботи із запитом і їх упорядкуванням. Тим часом шкільні команди гуртуються завдяки написанню картини, спільному креативному та командотворчому процесу. В учнівства є особливе завдання – поділитися тим, як діти бачать свої школи, і чого їм бракує в освітніх просторах.

<https://bit.ly/changevideo2>



Епізод 6. «Перетворення шкільної родини»

Поки архітекторки готували проєкти, шкільні команди проходили програму навчання, яке мало на меті підсилити команду, надати їй актуальних навичок і знань. Команди набували життєстійкості, вивчали програму соціально-емоційного та етичного навчання і водночас прокачували свої м'які навички, отримували розуміння недискримінації, безбар'єрності, мінних загроз. Завдяки цьому кожна і кожен ідуть шляхом особистісних змін.

<https://bit.ly/changevideo6>

Епізод 4. «Простір і освіта»

Чи знаєте ви, що організація простору дуже впливає на освітній процес та його результати? Команди обох шкіл пройшли шлях переосмислення своїх просторів – разом із запрошеними експертками у галузях архітектури та безбар'єрності. Вони навчилися бачити, які просторові рішення є вдалими, а які незручні і заважають школі стати інклюзивною.

<https://bit.ly/changevideo4>



Епізод 7. «А що буде далі?»

У фінальному епізоді ми покажемо ефект довгого хвоста у дії, адже 7 місяців проєкту є лише початком змін. Команда EdCamp Ukraine аналізує та упорядковує досвід двох шкіл – учасниць проєкту задля усіх закладів освіти України. Одним з результатів проєкту є посібник «Провідник змін», що може допомогти кожній українській школі змінити як свій простір, так і команду.

<https://bit.ly/changevideo7>

ПРОЄКТ ЗМІН У ВАШОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

1-й етап. Визначаємо потреби

Завдання	Відповідальні особи	Термін і крайдата виконання
<input type="checkbox"/> Збираємося колективом, обговорюємо потреби у зовнішніх і внутрішніх змінах		
<input type="checkbox"/> Долучаємо учнівство – пропонуємо загальношкільну кампанію зі збору пропозицій до змін у освітньому просторі і процесі (малюнки, тексти, інші формати)		
<input type="checkbox"/> Долучаємо батьківство і громаду – проводимо збори, анкетування, розсилаємо форму для пропозицій, інші формати участі		
<input type="checkbox"/> Формуємо шкільну команду за участі вчителів, учнівства, батьківства, представництва громади для подальшої роботи над змінами		

2-й етап. Визначаємо пріоритети

Завдання	Відповідальні особи	Термін і крайдата виконання
<input type="checkbox"/> Збираємо пропозиції від усіх учасників і учасниць кампанії		
<input type="checkbox"/> Проводимо змінотворчу майстерку і класифікуємо потреби		
<input type="checkbox"/> Організуємо обговорення швидких рішень, визначаємо умови, терміни їх виконання, відповідальних за кожне рішення		
<input type="checkbox"/> Організуємо обговорення масштабних змін, визначаємося з першочерговими з них		
<input type="checkbox"/> Оформлюємо результати обговорення у проєктну заявку від закладу освіти, де описуємо проблеми, що необхідно вирішити, пропозицію школи, орієнтовний кошторис		
<input type="checkbox"/> Визначаємо відповідальних у команді за пошук навчальних програм для колективу, пошук архітекторів / архітекторок для створення проєкту, оформлення заявки і пошук фінансування		

3-й етап. Плануємо зміни

Завдання	Відповідальні особи	Термін і крайдата виконання
<input type="checkbox"/> Збираємося шкільною командою, заслуховуємо результати пошуку від відповідальних осіб		
<input type="checkbox"/> Обираємо необхідні навчальні програми для командотворення і внутрішніх змін за обраними на попередньому етапі напрямками		
<input type="checkbox"/> Обираємо архітекторів / архітекторок, до яких можна звернутися із запитом на створення проєкту		
<input type="checkbox"/> Готуємося до перемовин з архітекторами / архітекторками – готуємо технічну документацію, фотоматеріали		
<input type="checkbox"/> Готуємося до перемовин зі спонсорами / меценатами / донорами – складаємо листи-запити, заявки, інші необхідні документи		

4-й етап. Проєктуємо зміни

Завдання	Відповідальні особи	Термін і крайдата виконання
<input type="checkbox"/> Реєструємося на навчальні програми / курси за обраними напрямками, проходимо навчання		
<input type="checkbox"/> Проводимо перемовини з архітекторами / архітекторками щодо проєкту змін освітнього простору		
<input type="checkbox"/> За результатами перемовин визначаємо простір, який необхідно змінити, і надаємо технічне завдання архітектору / архітекторці		
<input type="checkbox"/> Шукаємо виконроба та інших підрядників для реалізації проєкту		
<input type="checkbox"/> Отримуємо архітектурний проєкт, обговорюємо й узгоджуємо його з архітекторкою / архітектором і виконробом		
<input type="checkbox"/> Обговорюємо прогрес у навчанні, заміряємо зміни у колективі, стосунках з учнівством і громадою		

ПРОВІДНИК ЗМІН

Рекомендації для створення
освітнього простору й розвитку в закладах освіти

За загальною редакцією

Олександра Елькіна, Олега Марущенка, Олени Масалітіної

Авторка-упорядниця

Галина Ковальчук

Над проектом працювали:

Дар'я Долгова, Дар'я Долімбаєва, Оксана Твердохліб, Катерина Школьна, Віра Шкрьоб

Видання здійснене за підтримки

Save the Children International в Україні та Education Cannot Wait #ECW



**Для безкоштовного розповсюдження.
Продаж заборонено.**

